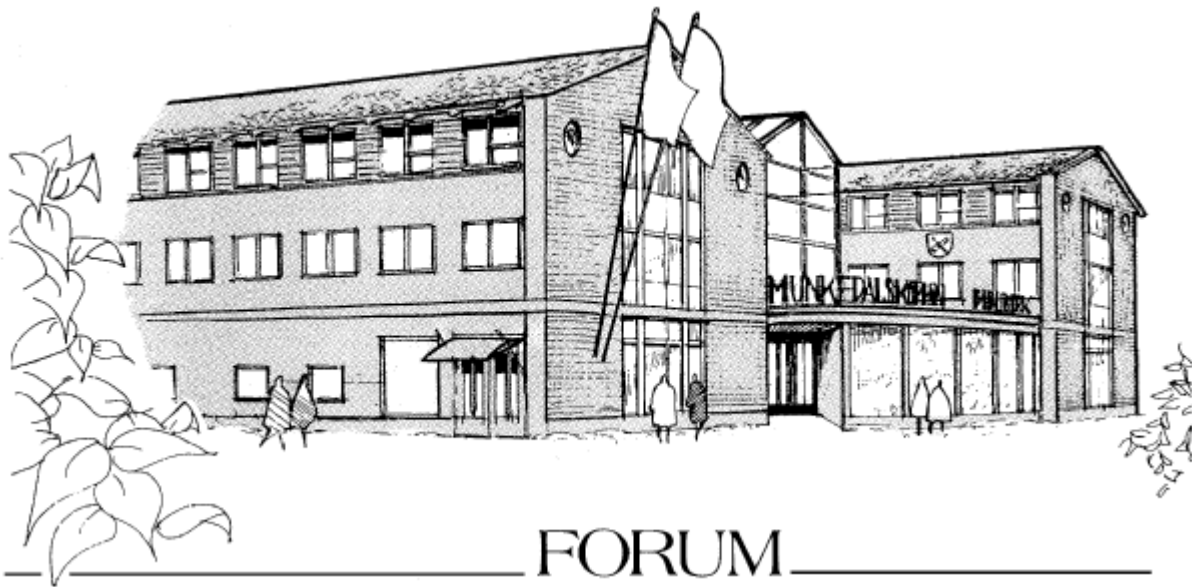

Munkedals
Kommun

Kultur- och fritidsnämnden 2023-04-21

Bokade grupprum kl. 8-9

Majoritet: Dingle Sporren Bron

Opposition: Dingle Sporren Aspen

Munkedals
Kommun

Munkedals Kommuns värdegrund

**All kommunal verksamhet i Munkedals kommun
skall utgå ifrån alla människors lika värde**

Vårt uppdrag är att

- möta alla med respekt och eftertanke
- stödja människors strävan efter ett gott och tryggt liv
- göra mesta möjliga nytta för våra brukare
- arbeta för öppenhet, mångfald och tolerans
- samarbeta för att nå goda resultat

Det här gör vi genom att

- se till att god etik råder i alla sorters möten
- utgå från att alla människor vill och kan ta ansvar för sina liv
- alltid söka lösningar som stödjer och utvecklar invånare och verksamheter
- visa respekt för varandras arbete och professionalitet
- underlätta varandras arbete

KULTUR- OCH FRITIDSNÄMNDEN

Mandattid: 2023-01-01 till 2026-12-31

Ledamöter	
Ordförande	Martin Svenberg Rödin (M)
1:e vice ordförande	Terje Skaarnes (SD)
2:e vice ordförande	Erik Färg (S)
	Bo Ericsson (SD)
	Mikael Hultengren (SD)
	Rolf Bjelm (S)
	Lars-Göran Sunesson (C)

Ersättare	
	Håkan Skenhede (SD)
	Fredrik Roos Fylksjö (SD)
	Johanna Espenkrona (M)
	Fredrik Olsson (KD)
	Pia Hässlebräcke (S)
	Leif Nilsson (S)
	Jonas Johansson (V)

Inkallelseordning för ersättare

För ledamot tillhörande nedanstående partigrupp	Ersättare inträder i nedan angiven partigrupsordning
SD	SD, M, KD, C, S, V, L
M	M, SD, KD, C, S, L, V
KD	KD, SD, M, S, C, V, L
S	S, V, C, L
C	C, L, S, V
V	V, S, C, L

Kallelse/underrättelse

Rubrik	Kultur- och Fritidsnämnden
Tid:	fredagen den 21 april 2023 kl 09:00
Plats:	Sporren på Utvecklingscentrum Munkedal
Justeringsdatum:	2023-04-25
Justeringsperson:	<i>Föregående möte: Terje Skaarnes (SD)</i>
Ordförande:	Martin Svenberg Rödin (M)
Sekreterare:	Sabina Trohne

Nr	Ärende	Anteckningar	Sida
1.	Val av justerare		-
2.	Fastställande av föredragningslista		-
3.	Förstudie - skolor centrala Munkedal Dnr 2023-000031	<i>Handlingar i extra utskick</i>	5
4.	Information inför Budget 2024, plan 2025-2026 för Kultur- och fritidsnämnden Dnr 2023-000002		-
5.	Remiss - Kulturstrategi Västra Götaland och regional kulturplan 2024-2027 Dnr 2023-000023		7
6.	Kulturmiljöprogram för Munkedals kommun Dnr 2022-000052		76

Diarienummer: 2023-000031

Datum: 2023-04-14

TJÄNSTESKRIVELSE

Liselott Sörensen Ringi
Förvaltningschef
Kultur och fritidsförvaltningen

Förstudie - skolor centrala Munkedal inklusive Kulturskola och samlingsal

Förslag till beslut

Kommunfullmäktige beslutar att godkänna förstudien gällande grundskolorna i Munkedals centralort.

Kommunfullmäktige beslutar att i eventuell kommande projektering ska Kulturskolans behov av lokaler samt möjligheter till samlingsal beaktas.

Sammanfattning

Kulturskolan har idag sex tjänster fördelade på sju pedagoger. Pedagogerna har del av undervisningen förlagd ute på olika skolenheter. Kulturskolans lokaler är inte tillräckliga för och inte anpassade till verksamheten. I kulturhuset finns scen och plats för publik (cirka 200 personer) med publikentré och kapprum samt toaletter.

Det saknas rum för musikundervisning enskilt och i grupp, arbetsplatser, personalrum, toaletter och konferensrum.

Kulturskolans behov och avsaknad av en större samlingsal i centralorten har beaktats i förstudien gällande skolorna i centralorten.

Kulturskola och samlingsal har föreslagna placeringar i de olika alternativen som har utretts.

Beslut gällande skolorna i centralorten kommer att påverka möjligheterna att tillgodose kulturskolans behov samt var en samlingsal skulle kunna etableras. Byggs en ny skola behöver dessa behov tas med i projekteringen för att kunna samlokalisera och effektivisera lokalerna.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse 20230414
Förstudiens fyra delrapporter

Särskilda konsekvensbeskrivningar

Hållbar utveckling – Ekonomisk dimension

Kulturskola Investering 27–35 Mkr beroende på nybyggnad eller ROT
Ökad driftkostnad ca 2 Mkr/år.

Samlingssal Investering 36 –47 Mkr beroende på parkering mm
Ökad driftkostnad ca 4 Mkr/år.

Kan Kulturskolans behov och större samlingssal samlokaliseras i en ny skola
kan kostnaderna bli lägre.

Hållbar utveckling – Social dimension

Alternativ H innebär kortare byggtid totalt, nya lokaler samtidigt för båda skolorna, lägre kostnad för kommunen och inga evakueringskostnader. Det skulle även kunna innebära möjligheter att samlokalisera kulturskola och samlingssal alternativt bygga om och till Munkedalsskolan.

Hållbar utveckling – Miljömässig dimension

Bedömningen är att vid nybyggnation går det att göra energieffektiviseringar motsvarande 60% mot 30% vid renovering. Möjligheter till återbruk kommer att utredas.

Barnkonventionen

Fokus har under hela projektiden hela tiden varit vad som blir bäst för barnen i centralorten i närtid och långsiktigt.

Liselott Sörensen-Ringi
Förvaltningschef
Barn och utbildning/kultur och fritid

Beslutet skickas till:
Förvaltningschef BoU/KoF för kännedom
Förvaltningschef SBF för kännedom

Diarienummer: 2023-000023

Datum: 2023-04-13

TJÄNSTESKRIVELSE

Remiss – Kulturstrategi Västra Götaland med kulturplan 2024–2027

Förslag till beslut

Kultur och fritidsnämnden har tagit del av remissen och har inget att yttra.

Sammanfattning

Den regionala kulturstrategin är ett av Västra Götalandsregionens fyra måldokument. Förslaget på strategi som går ut på remiss ska från och med 2024 ersätta den befintliga kulturstrategin. Kulturstrategin utgår från utmaningar och behov inom kulturområdet i Västra Götaland sammanställda genom dialog med en stor mängd kulturaktörer samt kommuner i länet. Strategin pekar ut fem strategiska utvecklingsområden med prioriteringar för hur kulturpolitiken ska genomföras. Strategin är styrande för Västra Götalandsregionen. Den är menad att vägleda och inspirera kommuner, kommunalförbund i Västra Götaland, liksom de organisationer som utvecklar och möjliggör kulturen i Västra Götaland. De gemensamma utmaningarna och behoven kräver att alla bidrar med sin del av lösningen. Kulturstrategin beslutas av regionfullmäktige. Kulturnämnden är ansvarig för att den regionala kulturstrategin tas fram och att det sker enligt förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet. Remissen skickas till regionala nämnder och styrelser samt kommunalförbunden och kommunerna i Västra Götaland.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse 2023-04-13

Missiv remiss kulturstrategi 2024–2027

Kulturstrategi Västra Götaland med kulturplan 2024–2027

Bil 1 Kulturnämndens stöd

Bil 2 Unga kulturutvecklare

Särskilda konsekvensbeskrivningar

Hållbar utveckling – Ekonomisk dimension

Inga ekonomiska konsekvenser

Hållbar utveckling – Social dimension

Kulturupplevelser och bildning är hälsofrämjande och bidrar till att människor kan leva sig in i andra perspektiv och därmed utvecklar en större empati och förståelse för andra människor och världar.

Hållbar utveckling – Miljömässig dimension

Kultur kan bidra till reflektion och eftertanke samt att inspirera till förändrade levnads-vanor. Kultur kan ha en roll i att hjälpa människor att hantera den förändring av samhället som är nödvändig för en långsiktigt hållbar utveckling.

Barnkonventionen

Alla barn har rätt att fritt – och till fullo – delta i det kulturella och konstnärliga livet. Det ska vara möjligt att ta sig till kulturevenemang, fritidsintressen, kulturskola och andra kulturaktiviteter.

Liselott Sörensen-Ringi
Förvaltningschef
Barn och utbildning kultur och fritid

Beslutet skickas till:
Nämndsekreterare för vidare hantering.

Remiss: Kulturstrategi Västra Götaland och regional kulturplan 2024–2027

Den regionala kulturstrategin är ett av Västra Götalandsregionens fyra måldokument. Förslaget på strategi som går ut på remiss ska från och med 2024 ersätta den befintliga kulturstrategin.

Kulturstrategin utgår från utmaningar och behov inom kulturområdet i Västra Götaland sammanställda genom dialog med en stor mängd kulturaktörer samt kommuner i länet. Strategin pekar ut fem strategiska utvecklingsområden med prioriteringar för hur kulturpolitiken ska genomföras. Strategin är styrande för Västra Götalandsregionen. Den är menad att vägleda och inspirera kommuner, kommunalförbund i Västra Götaland, liksom de organisationer som utvecklar och möjliggör kulturen i Västra Götaland. De gemensamma utmaningarna och behoven kräver att alla bidrar med sin del av lösningen.

Kulturstrategin beslutas av regionfullmäktige. Kulturnämnden är ansvarig för att den regionala kulturstrategin tas fram och att det sker enligt förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.

Remissen skickas till regionala nämnder och styrelser samt kommunalförbunden och kommunerna i Västra Götaland.

Mer information om processen att revidera kulturstrategin finns på www.vgregion.se/kulturstrategi2024

Så svarar ni

Svar på remissen ska inkomma senast den 31 maj 2023.

Svaret skickas in i wordformat (döpt med er organisations namn) till regionstyrelsen@vgregion.se. Ange diarienummer RS 2023–01333 och organisationens namn i ämnesraden.

Svaret ska utgå från strategins rubriker och kan innehålla både yttranden över upplevda styrkor eller förbättringsmöjligheter i strategin. Kommunalförbunden

ombeds att svara utifrån ett delregionalt perspektiv. Kommunerna är välkomna att svara enskilt som komplement till kommunalförbundens svar.

Så behandlas synpunkterna

Västra Götalandsregionen sammanställer och behandlar de inkomna synpunkterna efter att remissperioden är slut. Planeringen för beslut och remisshantering utgår från att kulturnämnden behandlar förslaget den 7 september, BHU den 3 oktober, regionstyrelsen den 17 oktober och regionfullmäktige den 28 november, för vidare sändning till Statens Kulturråd.

Remisshandlingar

- Missiv (detta brev)
- Remissversion av Kulturstrategi Västra Götaland och regional kulturplan 2024–2027
- Bilaga 1: Verksamheter med stöd och uppdrag från kulturnämnden
- Bilaga 2: Unga kulturutvecklare – medskick

Frågor

Vid frågor om Kulturstrategi Västra Götaland, vänligen kontakta

Björn Ohlén, regionutvecklare 070-872 37 69 bjorn.ohlen@vgregion.se

Katti Hoflin, kulturchef 072 – 503 43 13 katti.hoflin@vgregion.se

Vi ser fram emot att ta del av era remissvar!

Katti Hoflin

Kulturchef

Sändlista

Inom Västra Götalandsregionen

- Botaniska trädgården
- Delregionala nämnder
- Film i Väst
- Folkhögskolorna
- GöteborgsOperan
- Göteborgs symfoniker
- Habilitering & Hälsa
- Infrastruktur- och kollektivtrafiknämnden
- Kulturnämnden
- Miljö- och regionutvecklingsnämnden
- Naturbruksstyrelsen
- NU-sjukvården
- Närhälsan
- Operativa hälso- och sjukvårdsnämnden
- Patientnämnderna
- Regionhälsan
- Regionteater Väst
- Sahlgrenska Universitetssjukhuset
- Sjukhusen i väster
- Skaraborgs Sjukhus
- Södra Älvsborgs Sjukhus
- Strategiska hälso- och sjukvårdsnämnden
- Styrelsen för fastighet, stöd och service
- Styrelsen för kulturutveckling
- Styrelsen för logistik
- Styrelsen för tandvård
- Turistrådet Västsverige
- Västtrafik

Externa parter

- Boråsregionen Sjuhärads kommunalförbund
- Fyrbodals kommunalförbund
- Göteborgsregionens kommunalförbund
- Skaraborgs kommunalförbund
- Samtliga kommuner i Västra Götaland

Västra Götalandsregionen

2023-02-27

RS 2023-01333

Kulturstrategi Västra Götaland

med kulturplan 2024–2027

Förutsättningar för kulturstrategin.....	3
Nationella kulturpolitiska mål.....	3
Agenda 2030.....	4
Principen om armlängds avstånd.....	5
Kulturlivets infrastruktur.....	5
Västra Götaland och omvärlden i förändring.....	5
Kulturstrategins mål och prioriteringar	8
Deltagande i kulturlivet.....	8
Konstnärligt skapande.....	15
Samverkan och synergi.....	17
Digitalisering.....	19
Internationalisering.....	21
Kulturplan 2024–2027.....	23
Scenkonst.....	23
Teater.....	24
Dans.....	24
Cirkus.....	25
Musik.....	25
Museer och kulturarv.....	26
Museiverksamhet.....	26
Kulturmiljövård.....	27
Bibliotek och läsfrämjande.....	28
Litteratur, språk och det offentliga samtalet.....	29
Bild och form.....	29
Arkiv.....	30
Film och audiovisuellt berättande.....	31
Slöjd och hantverk.....	31
Kulturens samspel med andra sektorer	33
Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030.....	33
Det regionala trafikförsörjningsprogrammet 2021–2025 Hållbara resor i Västra Götaland.....	42
Strategi för omställning av hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen 2023–2027.....	42
Så togs strategin fram och så följs den upp.....	43
Verktyg för genomförande av kulturstrategin.....	44

Förutsättningar för kulturstrategin

Kulturstrategin är ett av Västra Götalandsregionens fyra måldokument beslutade av regionfullmäktige. Tillsammans med regionfullmäktiges årliga budget styr kulturstrategin regionala satsningar inom kultur, demokratiutveckling och civilsamhällesfrågor 2024–2027.

Inom Västra Götalandsregionen samspelar kollektivtrafik, hälso- och sjukvård och regional utveckling tillsammans under visionen ”Det goda livet”. Visionen slår fast att kulturen har betydelse för den enskildes livskvalitet och är viktig för regional utveckling och tillväxt. För att sträva mot visionen styrs Västra Götalandsregionen av fyra måldokument:

- Kulturstrategi Västra Götaland 2024–2027
- Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030
- Trafikförsörjningsprogram 2021–2025 – Hållbara resor i Västra Götaland
- Strategi för omställningen av hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen 2023–2027.

Strategin är styrande för Västra Götalandsregionen i egenskap av måldokument. Den är menad att vägleda och inspirera samarbetsparter, exempelvis kommuner och kommunalförbund i Västra Götaland, liksom de organisationer som utvecklar och möjliggör kulturen i Västra Götaland. De gemensamma utmaningarna och behoven kräver att alla berörda bidrar med sin del av lösningen.

Kulturstrategin utgår från de utmaningar och behov som finns inom kulturområdet i Västra Götaland och som är sammanställda genom dialog med en stor mängd kulturaktörer och kommuner i länet. Strategin pekar ut fem strategiska områden samt prioriteringar för hur kulturpolitiken ska genomföras inom dessa områden.

Kulturstrategin är ett verktyg för dialog och samverkan med myndigheter, kommuner och kommunalförbund samt aktörer inom de konst- och kulturområden som ska utvecklas tillsammans. Den fungerar också som grunden för Västra Götalandsregionens förhandlingar om statliga medel via kultursamverkansmodellen.

Fokus i kulturstrategin ligger främst på de gemensamt identifierade och långsiktiga förändringar som ska göras i relation till de utmaningar som respektive konst- och kulturområde står inför. Det finns många goda exempel på kulturverksamheter och en stor mängd aktörer inom kulturområdet i Västra Götaland.¹

Nationella kulturpolitiska mål

Den regionala kulturpolitiken bidrar till att uppfylla de nationella kulturpolitiska målen:

- Att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund.
- Att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.
- Att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

¹ Vilka verksamheter som får långsiktiga stöd av kulturnämnden står i en bilaga till kulturstrategin.

Kulturstrategin visar i sin helhet Västra Götalandsregionens prioriteringar för att uppnå de nationella kulturpolitiska målen, och är på så vis en del av arbetet med kultursamverkansmodellen. Kultursamverkansmodellen reglerar förhållandet mellan stat och region inom kulturpolitiken för att decentralisera inflytandet enligt närhetsprincipen. Modellen förutsätter dialog med kommuner, kommunalförbund, näringslivet, det fria kulturlivet och det civila samhället. På så vis ökar decentraliseringen utrymmet för regionala prioriteringar i linje med statliga, regionala och kommunala mål.

Kulturverksamheter som tilldelas statliga medel från regionen genom kultursamverkansmodellen har sin hemvist i ett tiotal av regionens 49 kommuner. Ett flertal av dessa är dessutom verksamma över delar av eller hela länet.

Samverkan mellan regionen, kommuner och kulturverksamheter baseras på samfinansiering och dialog för verksamhetens utveckling. Den nationella nivån ansvarar för statliga institutioner, övergripande insatser och delar av ekonomiska stödsystem för kulturens infrastruktur. Kommunerna har det grundläggande offentliga ansvaret och den avgörande basfinansieringen för det lokala kulturlivet. Beslut ska tas så nära invånaren som möjligt – det som bäst görs på kommunal nivå ska hanteras där. Den regionala nivån ansvarar för utvecklingsarbete och samordning. De regionala insatserna ska komplettera och stärka den kommunala kulturpolitiken för att ta tillvara synergier och skapa mervärde. Det regionala perspektivet har därmed förutsättning att kombinera markkontakt med överblick.

Agenda 2030

Västra Götalandsregionens hållbarhetsmål utgår ifrån de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030, och är prioriterade utifrån Västra Götalandsregionens uppdrag, utmaningar och förutsättningar för påverkan. Målen samlar Västra Götalandsregionens insatser för hållbarhet och bidrar till en hållbar utveckling.

Mål för social hållbarhet 2030 fokuserar på att Västra Götalandsregionen ska arbeta hälsofrämjande och förebygga sjukdom. Västra Götalandsregionens verksamhet ska erbjudas jämlikt och vara icke-diskriminerande. Under planering, utveckling och genomförande av verksamheten ska de personer som berörs involveras för att främja kvalitet och delaktighet. Kulturupplevelser och bildning är hälsofrämjande och bidrar till att människor kan leva sig in i andra perspektiv och därmed utvecklar en större empati och förståelse för andra människor och världar.

”Klimat 2030 – Västra Götaland ställer om” är en kraftsamling som drivs av Västra Götalandsregionen och Länsstyrelsen i Västra Götalands län, i samverkan med kommuner och många andra aktörer. Kraftsamlingen är en del i genomförandet av ”Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030”. Målet med kraftsamlingen är att hela Västra Götaland ska vara fossiloberoende år 2030, och att framhäva att samverkan mellan olika politikområden och verksamheter behövs för att uppnå målet.

Kultur kan ha en roll i att hjälpa människor att hantera den förändring av samhället som är nödvändig för en långsiktigt hållbar utveckling. Det kan vara genom att bidra med eftertanke, nya tankar och samtal. Kulturverksamhet har också en betydelsefull roll att fylla inom ekologisk hållbarhet – dels genom att minska sin egen miljöpåverkan, dels genom att bidra med kunskap kring hur människan i olika tider förhållit sig till jordens resurser för att bidra till en cirkulär ekonomi.

EU-kommissionens rapport *Stormy times*² konstaterar att hållbarhetsperspektivet påfallande ofta saknas i kulturpolitiska styrdokument som tas fram inom EU. Kulturens förmåga att verka för en hållbar omställning är underutnyttjad i länder och regioners styrdokument. Eftersom de är avgörande för våra möjligheter att åstadkomma förändring behöver omställning ta större plats.

Principen om armlängds avstånd

Kulturen ska få verka fritt som en kritisk kraft, och det offentliga ska ge förutsättningar för kulturen att göra det utan att styra innehållet. Principen om armlängds avstånd är ett organisationssätt och förhållningssätt som syftar till att skydda den konstnärliga friheten. Enligt principen ska politiker och tjänstepersoner avstå från att styra kulturens och konstens innehåll.

Kulturutövaren har en exklusiv rätt att formulera sina egna syften – fri konst är därmed ett uttryck för demokrati. Genom att skapa förutsättningar för kulturverksamheter, men avstå från styrning av innehåll, lägger regionen grunden för en mångfald av konst och kultur, röster, perspektiv och uttryck.

I beredning av bland annat stipendier och utvecklingsprojekt deltar referensgrupper. Syftet med detta är att bidra till en mer kvalificerad konstnärlig bedömning, upprätthålla principen om armlängds avstånd och garantera en rättssäker process. Dessutom gäller principen om armlängds avstånd när regionen formulerar uppdrag till kulturverksamheter genom att regionen inte efterfrågar några särskilda perspektiv i innehållet.

Kulturlivets infrastruktur

Kulturlivets infrastruktur består både av värden i form av lokaler för produktion och möten med konst och kultur, institutioner och utövare samt ekonomiska stöd. Aktörerna inom infrastrukturen kan vara både främjande, arrangerande och producerande. En god infrastruktur för kulturlivet handlar alltså om att både offentliga, privata och ideella aktörer får möjlighet att verka i en bred geografisk spridning.

Infrastrukturen är inte statisk utan bygger på förändring och samspel. Här finns variationer dels i placering, kompetens och storlek, dels inom olika specialiteter, nischer och metoder. Infrastrukturen är också föremål för dialog om hur kulturlivets resurser är fördelade.

Västra Götaland och omvärlden i förändring

Kulturpolitiken både påverkar och påverkas av sin omvärld. Sedan regionen bildades är kulturpolitiken en viktig del i den regionala utvecklingen och en hållbar omställning. Deltagande i kulturlivet ger en rad positiva sociala och ekonomiska effekter: social inkludering, välbefinnande och hälsa, demokratiutveckling, kreativitet och innovation, attraktiva platser och starkt entreprenörskap. Men framför allt är kulturen en obunden kraft

² European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, *Stormy times: nature and humans: cultural courage for change: 11 messages for action for and from Europe: executive summary*, Publications Office of the European Union, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2766/424>, hämtad 24 februari, 2023

som skapar värden för oss som människor och som inte låter sig mätas och värderas i monetära termer.

Västra Götalandsregionen har identifierat fem övergripande trender och samhällsutmaningar som är särskilt viktiga för den regionala kulturpolitiken att ta hänsyn till för att staka ut vägen mot ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle.

Trend - Hot mot klimat och biologisk mångfald

En av vår tids största utmaningar är planetens framtid i fråga om klimat och biologisk mångfald. I förändringen mot ett mer hållbart samhälle är kulturens bidrag både att minska sina egna fotavtryck och att gå mot mer cirkulära affärsmodeller.

Kultur kan även bidra till reflektion och eftertanke samt att inspirera till förändrade levnadsvanor. Många vill bo på platser och arbeta för företag som har en tydlig agenda för att minska koldioxidutsläpp och bidra till att förbättra den lokala miljön. Att kunna erbjuda detta kommer att innebära ett nödvändigt villkor för planetens överlevnad, och dessutom skapa konkurrensfördelar för såväl företag som kommuner och regioner.³

Klimatförändringar och hotad biologisk mångfald ställer också krav på samhället att skydda och bevara natur- och kulturmiljöer för framtida generationer.

Trend - Polarisering, minskad tillit och sociala skillnader

Även om Sverige i internationella jämförelser har hög grad av jämställdhet och social välfärd samt bland de lägsta graderna av korruption syns några allvarliga tendenser över tid i fråga om polarisering och tillit bland invånarna. Inkomstskillnader och bostadssegregation skapar både utsatthet och ett ökat missnöje med i vilken riktning Sverige är på väg, samt minskar tilliten till offentliga institutioner och medmänniskor. Skillnaden mellan tillitsgraden hos olika grupper ökar, och särskilt hos unga syns en nedåtgående trend.

Skillnaderna omfattar även digitalt utanförskap – vilket i sin tur har samband med demografi och socioekonomi. Den ständigt växande mängden digital information gör det svårare att förhålla sig kritisk till fakta, och bidrar därmed till ökade motsättningar mellan grupper. Det finns även oroande skillnader mellan hur väl pojkar respektive flickor klarar grundskolans kunskapskrav, där pojkar har sämre skolresultat.⁴

Trend - Efter pandemin – återstart, nystart eller samma gamla vanliga?

Covid 19-pandemins restriktioner innebar att det fysiska kulturutbudet minskade drastiskt, vilket också ledde till en generell minskning i kulturdeltagande. Även om det digitala deltagandet har ökat – och så även den generella digitala kompetensen hos invånare och organisationer – så har digitaliseringen skapat nya utanförskap inom kulturlivet.

När den här kulturstrategin skrivs är det fortfarande svårt att dra några slutsatser om vilken förändring som sker i kulturlivet eller av människors levnadsvanor på sikt. Under strategi-

³ Sveriges kommuner och regioner SKR, Vägval för framtiden – trender som påverkar det kommunala och regionala uppdraget fram emot 2030.

<https://skr.se/download/18.5627773817e39e979ef38a10/1642165619100/7585-979-8.pdf>. Hämtad 24 februari 2023

⁴ SKR, Vägval för framtiden se ovan.

perioden finns det därmed särskild anledning att vara uppmärksam på hur människors deltagande i kulturlivet ändras.

Tillgängliga data och statistik visar en tydlig nedgång i deltagande och besök, men det återstår att se om detta är tillfälligt eller om det kommer att få några konsekvenser på längre sikt. Västra Götalandsregionens bedömning är att pandemins framfart har satt nya förutsättningar för kulturpolitiken och vilka utmaningar som har kommit i fokus.⁵

Trend - Samhällsekonomiska utmaningar

Både i Sverige och internationellt går ekonomin i skrivande stund mot en lågkonjunktur med osäkra förutsättningar, även gällande kompetensförsörjning och skatteintäkter med en högre andel äldre befolkning. Inflation och allmänna kostnadsökningar påverkar hela samhället och därmed även kulturverksamheter, i synnerhet eftersom människor troligen kommer att minska sin konsumtion.⁶ Efterfrågan på sektoröverskridande samarbeten ökar, och dessutom får civilsamhället ta ett allt större ansvar för allt fler samhällsfrågor – även inom kulturområdet.

Trend - Kultur som drivkraft i regional utveckling

Sedan länge finns en trend – inte minst i strategiska planer på EU-nivå – att kultur ses som en resurs dels för andra samhällssektorer, dels för en omställning till ett mer hållbart samhälle. Denna trend ersätter tidigare tendenser att lyfta de ekonomiska effekterna av kultur och kreativa näringar, till att snarare beskriva kulturen som en kraft som kan bidra till en bredare samhällsförändring.⁷

Det här ökar möjligheterna för kulturen att samverka kring samhällsfrågor, och möjliggör dessutom en bredare finansiering av kulturverksamheter. Det blottlägger en risk för att den regionala utvecklingspolitikens mål riskerar att ta över kulturpolitikens.⁸ På senare år har näringslivets intresse för kultur förändrats: från ren sponsring till en vilja att samfinansiera projekt och verksamheter där kultur bidrar till social hållbarhet.

⁵ OECD, *The Culture Fix, Creative People, Places and Industries*, 2022

<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/991bb520-en.pdf?expires=1671455595&id=id&accname=guest&checksum=B673488A329B624285646737CA4F11C0>. Hämtad 24 februari 2023

⁶ Västra Götalandsregionen, *Samhällsanalys (2022); Utveckling Västra Götaland – Kvartal 2:2022; VGR Analys 2022:32*.

⁷ OECD, *The Culture Fix – Creative people, places and industries, 2022*. Se ovan.

⁸ Myndigheten för kulturanalys. *Kulturanalys 2022. En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen*.

Kulturstrategins mål och prioriteringar

Strategins mål: Ett fritt, rikt och starkt kulturliv i hela Västra Götaland

Kulturstrategins mål och dess prioriteringar inom respektive utvecklingsområde pekar ut den övergripande riktningen under perioden 2024–2027.

Kulturstrategin pekar ut gemensamma prioriteringar för att stärka och utveckla kulturområdet i Västra Götaland. Den viktigaste förutsättningen för genomförande baseras på att Västra Götalandsregionen arbetar i strategins riktning tillsammans med kommunerna, kommunalförbunden, kulturlivets aktörer och det civila samhället. Kulturstrategin genomförs även genom regionala uppdrag och stöd till verksamheter, utlysningar av projektmedel och verksamhetsstöd, överenskommelser med kommuner, kommunalförbund och statliga myndigheter och påverkansarbete.

Kulturstrategin innehåller fem strategiska utvecklingsområden som stakar ut prioriteringar för strategiperioden. Prioriteringarna formulerar den kulturpolitiska riktningen från år 2024 till och med år 2027, och står i fokus när kulturpolitiken följs upp.

Prioriteringarna innefattar stora områden, vilka konkretiseras av de verksamheter som genomför kulturpolitiken. Prioriteringarna är baserade på behov och utmaningar som framkommit dels via statistik, utvärderingar och rapporter, dels från dialog och samråd med kulturinstitutioner, det fria kulturlivet och civilsamhället, näringslivet samt kommuner och kommunalförbund i Västra Götaland.

Under varje prioritering finns förslag på insatser som är formulerade enligt de behov och utmaningar som framkommit under dialoger och samråd. Insatserna ska därmed tolkas som förslag – inte som att de täcker in hela prioriteringen.

Här är ett citat från en ung kulturutvecklare som medverkat i arbetet med att ta fram kulturstrategin:

”Vi har ju vår nuvarande samhällsstruktur där man går i skolan eller till jobbet eller vad det nu är. Men kulturen, det kan vara som en liten escape från det. Alltså, man får göra allting i sin egen takt. Man får uttrycka sig, man får inspireras av andra. Man får känna med andra. Man får vara människa helt enkelt.”

Deltagande i kulturlivet

Kulturen ska nå och angå invånarna, och det ska finnas förutsättningar för alla invånare att delta i kulturlivet. Deltagande i kulturlivet handlar både om att ta del av och att utöva konst och kultur. Att ta del av kultur och att ägna sig åt eget skapande ger en känsla av sammanhang och förbättrar förutsättningarna för självförverkligande, egenmakt och välmående.⁹

Det räcker inte att erkänna rätten till kultur på ett retoriskt plan, eller som en möjlighet. Kulturpolitiken ska erbjuda människor reella möjligheter till deltagande – det vill säga

⁹ Västra Götalandsregionen, Mål för social hållbarhet 2030, s. 9.

kulturell bildning, förmågan att förstå och tolka kultur samt förmågan att ge uttryck för sin kreativitet.

Genom digitalisering och en alltmer globaliserad värld har gränserna mellan kulturkonsumenter och kulturproducenter blivit mer otydlig. Det har dessutom lett till att spridning av konst och kultur tar nya vägar.

Ett vidgat deltagande handlar om att gå från tillgänglighet till substantiell delaktighet, som innebär att arbetet för ökat deltagande är ett förhållningssätt som genomsyrar hela verksamheten – från planering till genomförande. Det handlar både om publiken, besökarna eller deltagarna och om personalen och produktionen. Det handlar om att skapa kultur som angår publiken eller besökarna, och om att rekrytera relevant kompetens. Genom att arbeta utifrån förhållningssättet substantiell delaktighet kan verksamheter därmed bredda, fördjupa och diversifiera delaktigheten.

Därför vill Västra Götalandsregionen:

Öka geografisk spridning av konst och kultur

Möjligheten att ta del av och att utöva kultur ser ut på olika sätt i olika delar av Västra Götaland. Tillgänglighet och infrastruktur för kultur är mer sårbar på landsbygden och i mindre kommuner, där den i hög utsträckning är beroende av ideella krafter.¹⁰

Målet är att kulturlivet ska ha möjlighet att leva och frodas i hela länet. Det ska vara möjligt att ta del av och själv utöva konst och kultur oavsett var man befinner sig. Turnerande verksamheter ska kunna uppträda. Invånare och besökares mobilitet är en förutsättning för ett levande och tillgängligt kulturliv. Det ska vara möjligt att ta sig till kulturevenemang, fritidsintressen, kulturskola och andra kulturaktiviteter.

Kollektivtrafiken är en avgörande faktor för ungas fritidsvanor och kulturutövande, eftersom unga på landsbygden ofta har långa avstånd till kulturplatser. Därför behöver Västra Götalandsregionen med sina samverkanspartner arbeta med målet att kollektivtrafikförsörjningen i landsbygder är god även under kvällar och helger.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Bidra till utveckling av spelplatser, scener och samordning av turnéer.
- Verksamheter med regionala uppdrag sätter upp mål om geografisk spridning av sin verksamhet.
- Förbättra förutsättningarna för arrangörer i hela Västra Götaland.
- Undersöka former för arrangörstöd till evenemang med vuxna som målgrupp.
- Verka för ökade möjligheter till hållbart resande till kulturaktiviteter – främst med fokus på barn och unga.

¹⁰ Myndigheten för kulturanalys, [Kulturanalys 2022 – En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen](#). Hämtad 24 februari 2024

Stärka barns och ungas rätt till konst och kultur

Barns och ungas livsvillkor ser olika ut i länet, och påverkas bland annat av regionala och geografiska förutsättningar, socioekonomiska sammanhang och bostadsort.¹¹ Ojämligheten i livsvillkor bidrar till att alla barn och unga inte har samma förutsättningar för hälsa, utveckling och utbildning.¹²

För att kulturlivet ska vara av, med och för alla barn och unga behöver Västra Götalandsregionen stärka deras rätt till konst och kultur. Barns och ungas möte med professionell konst och kultur kan inspirera till eget skapande och öppna dörrar till konst och kultur genom hela livet.

Barnkonventionen är lag sedan år 2020. Det innebär bland annat att:

- alla barn har samma rättigheter och lika värde
- barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn, alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling
- alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad
- alla barn har rätt att fritt – och till fullo – delta i det kulturella och konstnärliga livet.

Barn och unga är en mångfacetterad och diversifierad grupp, då skillnaden mellan grupper bland barn och unga är stor. För unga kan det finnas olika incitament för att delta i skapande och kulturverksamheter – det kan förvisso handla om konsten i sig, men kultur kan också vara ett sätt att förverkliga en vilja att förändra samhället och forma sin identitet. Barn och unga ska därför ges utrymme att själva styra över sitt skapande.

De unga som har deltagit i arbetet med kulturstrategin uttrycker särskilt att det är stora brister i lokalförsörjning för skapande unga. Därmed behövs ökade möjligheter för barns och ungdomars kreativa skapande. Deltagarna uttrycker också att ekonomiska hinder är avgörande, och trycker därför på behovet av fler kostnadsfria kulturupplevelser och skapandeverksamheter för barn och unga.

Här är ett citat från några unga kulturutvecklare som medverkat i arbetet med att ta fram kulturstrategin:

”Det är så fantastiskt att jobba timmarna innan en pjäs för då är det verkligen en gemenskap i gruppen. Man sminkar sig och fixar varandra och sånt, och det blir ju verkligen en extremt mysig stämning där man kommer varandra närmre. Du njuter av vad du gjort och samtidigt vet du att du har klarat av någonting. Man känner sig väldigt stolt över sig själv.”

Barn och unga stärks när de upplever att deras bidrag gör skillnad. Men: för att realisera detta måste de få makten på riktigt. För att kunna uppnå långsiktighet är det viktigt att sätta strukturer för ungas delaktighet och bjuda in målgruppen tidigt i processer. Det kan dessutom vara avgörande att låta barn och unga ta en aktiv medbestämmanderoll – inte enbart bjuda in dem som gäster.

¹¹ Se Västra Götalandsregionens program Öka inkluderingen s. 10.

¹² Västra Götalandsregionen, Mål för social hållbarhet s. 10.

Skolan är en naturlig väg att nå barn och unga med kulturverksamhet och skapandeprocesser, som i sin tur kan lägga grunden för en livslång relation till konst och kulturliv. Efter pandemin visar redovisningen av det regionala arrangörsstödet till kommuner att skolor minskar antalet scenkonstbesök permanent eller på lång sikt. Utan skolan som plattform för att förmedla kultur och organisera dessa besök riskerar flera årskurser att förlora möjligheten att upptäcka scenkonsten.

Kulturskolan utvecklar barns och ungas skaparförmågor och kreativitet, bidrar till ökad bildning, utvecklar ett generellt kulturintresse samt bidrar till förnyring av kulturutövare och på så sätt vitalisering av kulturlivet. Det finns behov av större likvärdighet och förbättrade förutsättningar att arbeta med utveckling av kulturskolan i Västra Götaland. Det handlar om allt från rekrytering och kursutbud till kompetens om hur aktörer kan arbeta med tvärkonstnärliga uttryck för barn och unga.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Stödja barns och ungas tillgång till kulturupplevelser genom till exempel uppsökande verksamhet, öppen ungdomsverksamhet, studieförbund och intresseorganisationer.
- Utveckla barns och ungas möjligheter till skapande genom att genomföra fortbildning tillsammans med kommunala musik- och kulturskolor, initiera samverkan med regionalt finansierad kulturverksamhet samt initiera interkommunala samarbeten.
- Vidareutveckla systematiska arbetssätt för barns och ungas delaktighet och inflytande i beslutandeprocesser.
- Främja alla barns och ungas lust att läsa för att bidra till fullföljda studier.

Stärka nationella minoriteters egenmakt och tolkningsföretråde

De nationella minoriteterna är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Europarådets ramkonvention, lagen om nationella minoriteter och språklagen beskriver dels vilka rättigheter minoriteterna har i hela landet, dels hur stat, region och kommun är skyldighetsbärande gentemot minoriteterna. Även bibliotekslagen nämner att biblioteken ska synliggöra och tillgängliggöra både litteratur om de nationella minoriteterna och litteratur på de nationella minoritetsspråken.

Samtliga kommuner och myndigheter är skyldiga att informera minoriteterna om deras rättigheter. Dessutom är kommuner och myndigheter skyldiga att ge minoriteterna inflytande över frågor som berör dem. Sammantaget innebär ansvaret att tillgodose rättigheter för de nationella minoriteterna. Enligt den nationella språkpolitiken har alla invånare rätt att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket. Regioner och kommuner är därför skyldiga att skydda minoriteternas språk och kultur. De nationella minoriteterna bör dock själva ha makten att formulera kultur- och kvalitetsbegrepp. Särskilt viktigt är barns och ungas rätt att få utveckla sitt språk och sin kultur.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Säkerställa de nationella minoriteternas lagstadgade rättigheter genom att medverka till regional samordning och kunskap med tydliga riktlinjer, åtgärder och ansvarsfördelning.
- Sprida kunskap om de nationella minoriteternas rättigheter genom att erbjuda kunskaps- och samordningsstöd om nationella minoriteters rättigheter till kommunernas kulturverksamheter.

Främja och stärka det ideella kulturlivet

Engagemanget i det ideella kulturlivet är centralt för att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet i hela länet. Det ideella kulturlivet definieras som en del av civilsamhället – det vill säga arenor skilda från staten, marknaden och det enskilda hushållet – där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen alternativt när människor organiserar sig tillsammans för ett gemensamt mål, ideal eller intresse. En poäng med ett ideellt kulturliv är att arbetande personer kan *agera* professionellt. Organisationer inom civilsamhället kan ha anställd personal, medan *ideellt engagemang* sker oavlönat.

Det svenska civilsamhället är unikt och stort. I Västra Götaland är hälften av invånarna medlem i någon förening, och medborgarundersökningar visar att det ideella engagemanget har varit konstant över tid. Många aktörer i civilsamhället vittnar dock om att föreningslivet är under förändring – att den traditionella föreningsmodellen inte längre attraherar lika många och att allt färre vill ta plats i styrelser och åta sig ideella uppdrag. Framför allt förändras ungas engagemang.¹³ Detta medför till exempel att kulturarvsföreningar med hög medelålder har särskilt svårt att rekrytera medlemmar och aktiva i styrelsen.

Civilsamhället har möjlighet att skapa engagemang inom andra grupper än det offentliga, och har ofta en god geografisk spridning. Detta bidrar med utveckling, sociala innovationer och demokratisering av kulturlivet och samhället. Ideella organisationer – såsom idrottsföreningar, bostadsrättsföreningar eller kulturföreningar som bygger sin verksamhet på ideellt arbete – är dessutom mindre känsliga för ekonomiska och politiska förändringar än företag och offentliga organisationer.¹⁴

Kommuner och regioner har en främjande roll i att utveckla sina arbetssätt och sina stöd för att skapa ett levande kulturliv och attraktiva platser – året om. Den regionala nivån kan bistå med kompetens som kan konsultera, ge råd, stöd och inspirera både kommuner och civilsamhället.

En svag infrastruktur för arrangörer försvagar möjligheten för alla att delta i kulturlivet. Den ideella kulturens utövare skänker kreativ kraft, sammanhållning och positiva sociala effekter till städer och orter. Samarbeten med det professionella kulturlivet skapar fler arbetstillfällen.

¹³ Boije, Edvin & Ottervik, Mattias (2014), Svenskarna och civilsamhället. I Annika Bergström & Henrik Oscarsson (red), *Mittfåra och marginal*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet. Se även SOM-rapport nr 2022:40.

¹⁴ Johan von Essen och Lars Svedberg (red), (2020), *Medborgerligt engagemang i Sverige 1992–2019*. Stockholm: Marie Cederschiöld högskola.

Att undersöka vilken betydelse den ideella kulturen har för ett inkluderande kulturliv – framför allt i samspel med det professionella kulturlivet – kan visa vilka prioriteringar som behöver göras för att öka deltagandet i kulturlivet och för att göra den offentligt finansierade kulturen mer relevant.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Stödja samarbeten mellan det ideella och det professionella kulturlivet.
- Initiera dialog för att gemensamt identifiera möjliga lösningar och framkomliga vägar.
- Samverka med distriktsföreningar och regionala nätverk i det ideella kulturlivet för att stärka föreningsengagemanget.
- Utveckla samarbetet mellan kommuner, regioner och det ideella kulturlivet.

Motverka hinder för jämlikt deltagande i kulturlivet

I diskrimineringslagen finns följande sju diskrimineringsgrunder: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Myndigheten för kulturanalys genomför regelbundet undersökningar av kulturvanor, som visar att dessa sju faktorer påverkar deltagandet i kulturlivet.¹⁵ Två ytterligare faktorer som påverkar graden av deltagande i kulturlivet är människors socioekonomiska skillnader och utbildningsskillnader. De ökande klyftorna på nationell nivå gällande inkomst, utbildning, hälsa, arbete, välfärd och service återspeglas även i Västra Götaland.¹⁶

Kulturnämnden utgår från ett människorättsbaserat arbetssätt utifrån rollerna rättighetsbärare och skyldighetsbärare. Rättighetsbärarna är dels invånarna som tar del av regionala verksamheter, påverkas av beslut och är besökare eller boende i territoriet, dels medarbetarna i förhållande till arbetsgivaren. Skyldighetsbärarna är förtroendevalda politiker, anställda chefer och anställda medarbetare. De har ansvar att se till att rättighetsbärarna får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda.

Kultursatsningar är en del av demokrati- och bildningsarbete. Västra Götalandsregionen ska medverka till att skapa arbetsmiljöer och sammanhang där respekt råder och där inga former av diskriminering och trakasserier accepteras. Mänskliga rättigheter och jämlikhet ska vara i centrum för Västra Götalandsregionens arbete.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Västra Götalandsregionen ska ihop med samarbetsparter säkerställa att kulturens platser är tillgängliga både för de som ska vara på, bakom och framför scener och produktionsytor.
- Öka antalet åldersintegrerade aktiviteter med fokus på kompetens.

¹⁵ Myndigheten för kulturanalys, Kulturanalys 2022. En lägesbedömning av de kulturpolitiska målen, 2022.

¹⁶ Se Västra Götalandsregionens program Öka inkluderingen s. 6.

- Stödja aktivt publikarbete för att skapa verksamhet som är angelägen för nya målgrupper.
- Stärka kunskap i interkulturell kompetens och rättighetsbaserat arbetssätt för att motverka alla former av diskriminering.

Stärka arenor för yttrandefrihet och demokrati

Det civila samhället har en central roll i demokratin och bidrar till ett aktivt medborgarskap. Civilsamhället har dessutom en viktig roll som röstbärare och möjliggörare av arenor för samtal och yttrandefrihet, men civilsamhällets utrymme begränsas på grund av bland annat hat och hot – framför allt nätbaserat hat och nätbaserade hot.

För att kunna värdera det stora informationsflödet som möter oss dagligen behöver förmågan till såväl källkritik som källtillit stärkas hos invånare, och likaså förståelsen för hur dagens medielandskap fungerar. Fortsatta satsningar på civilsamhälle och föreningsliv är ett led i att stärka tilliten och att värna ett demokratiskt samhälle.

I många länder är yttrandefriheten starkt begränsad. 2022 års demokratirapport från Varieties of Democracy vid Göteborgs universitet visar att 70 procent av världens befolkning lever i diktaturer.¹⁷ Vart femte land i EU räknas som autokrati med ökade nivåer av polarisering och desinformation. Denna utveckling äventyrar säkerheten för exempelvis journalister och konstnärer.

Sverige har, tillsammans med de övriga skandinaviska länderna, den starkaste press- och yttrandefriheten i världen. Västra Götalandsregionen har åtagit sig ansvaret att vara fristad – att vara en tydlig röst för yttrandefrihet och mänskliga rättigheter – genom medlemskap i The International Cities of Refuge Network (ICORN). ICORN är en oberoende medlemsorganisation för städer och regioner över hela världen som erbjuder skydd för författare, journalister och konstnärer vars yttrandefrihet förbjuds och hotas av regimen i hemlandet.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Fortsätta att värna yttrandefriheten genom att arbeta strategiskt i frågan om hot och hat mot konstnärer, journalister och kultur- eller demokratiutövare.
- Stödja och uppmuntra kommuner i Västra Götaland att bli en fristad och initiera interkommunal samverkan.
- Möjliggöra digitala och fysiska mötesplatser för det demokratiska samtalet.
- Öka medie- och informationskunnighet i samspel med den regionala utvecklingsstrategins kraftsamling för digitalisering.

¹⁷ V-dem institute, Democracy report 2022 Autocratization Changing Nature? https://v-dem.net/media/publications/dr_2022.pdf. Hämtad 24 februari 2023

Konstnärligt skapande

För att kulturen ska kunna vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i Västra Götaland behöver det finnas förutsättningar att verka och utvecklas som professionell konstnär och kulturutövare under rimliga förutsättningar. Det är också avgörande för att Västra Götaland ska vara en plats som kulturverksamheter och fria utövare väljer att bo och verka i.

Konstnärer har under en lång tid haft en svag inkomstutveckling och har sällan tagit del av socialförsäkringssystemet. Utöver ekonomiska förutsättningar och rimliga arbetsvillkor behövs fysiska platser att utöva kultur på inom alla konst- och kulturområden – både platser där konst och kultur kan produceras och skapas, och platser där kulturutövare och kulturverksamheter kan möta en publik. Genom att stärka de professionella konstnärernas förutsättningar att verka skapas bättre förutsättningar för konstnärlig utveckling och konstnärlig frihet.

En del av infrastrukturen är fungerande utbildningsvägar för att konstnärer och kulturutövare ska ha möjlighet att professionaliseras. Barn och unga som har gått i kulturskola ska kunna hitta möjliga vägar att fortsätta arbeta med kultur när kulturskolan tar slut, och de som vill börja skapa senare i livet ska kunna hitta vägar in i kulturlivet. Professionellt verksamma ska kunna kompetensutvecklas inom sina respektive konst- och kulturområden. För detta krävs utvecklad samverkan mellan utbildningsinstitutionerna och de professionellt verksamma.

Därför vill Västra Götalandsregionen:

Stärka förutsättningarna för skapande och konstnärlig frihet

Bidragsgivare ska inte slå fast *vad* till exempel nyskapande, kvalitet eller originalitet är, utan *stödja* ett kreativt klimat som främjar kulturpolitiken utan att försöka definiera eller styra de kreativa processerna. På så sätt värnas konstnärlig frihet och principen om armlängds avstånd följs, både för institutioner och det fria kulturlivet. Genom att undvika onödiga kategoriseringar av kulturformer stimuleras nya och oväntade samarbeten med utövare som representerar vitt skilda uttryck, erfarenheter och kompetenser.

En stark konstnärlig kärna är en förutsättning för utveckling av kulturella och kreativa näringar. Att förstå det sambandet ger ökad växelverkan och korsbefruktnings mellan kultursektorn och näringslivet.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Använda arbetsmetoder som värnar konstnärlig frihet från politisk styrning av innehållet.
- Skapa former för samverkan med det fria kulturlivet genom dialog med centrumbildningar.
- Undersöka former för samverkan med näringslivet för konstnärlig utveckling.
- Stimulera tvärkonstnärlig och gränsöverskridande verksamhet.
- Främja konstnärlig spets och utveckling.

Främja och utveckla platser för kultur och konstnärlig verksamhet

Inom alla kulturyttringar – och på såväl landsbygder som i städer – behöver konstnärer och kulturutövare platser att verka på. Det finns ett behov av permanenta produktionsplatser i form av till exempel ateljéer, verkstäder, replokaler och studior. Flera kommuner ser potential i lokaler som står tomma och som skulle kunna användas till kulturverksamhet och kreativa näringar. Att utveckla samarbeten och resursdelning kan vara ett sätt att använda dessa lokaler för kulturverksamhet och samtidigt bidra till en transformation av platsen. Tillfälliga produktionsplatser kan ha värde för både platsutveckling och konstnärlig utveckling via residens.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Utveckla residensverksamhet och sprida inom en mångfald av konstarter och kulturyttringar.
- Verka för nya produktionsplatser i hela Västra Götaland.
- Stimulera till bruk, återbruk och transformation av befintliga lokaler till kulturändamål.

Bidra till kompetensutveckling och återväxt i kultursektorn

Vägen till en professionell karriär är inte alltid tydlig. Västra Götalandsregionen fortsätter därför att stärka dialogen med centrala utbildningsaktörer för att visa på vikten av att utbilda till och kompetensutveckla inom konstnärliga och kreativa yrken. Breddad rekrytering till konstnärliga och kreativa utbildningar är ett led i att uppnå ett jämlikt deltagande i kulturlivet. En aspekt är också den livslånga skaparglädjen som amatör eller deltagare inom det ideella kulturlivet – att vara delaktig och engagerad kan se ut på olika sätt.

Det råder stor brist på kompetenser i vissa delar av kultursektorerna – framför allt i form av tekniska funktioner och digitala kompetenser, men även i form av kvalificerade pedagoger inom kulturskolan och särskilda spetskompetenser inom hantverksyrken. Kompetensförsörjningen måste säkras i hela kedjan för att kulturverksamhet ska kunna bedrivas.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Verka för utbildning av framför allt tekniska funktioner för att säkra kompetensförsörjningen i kultursektorn.
- Grundlägga förutsättningar för nya generationer av konstnärer och kulturutövare genom att tydligare knyta samman kedjan basutbildning, vidareutbildning och talangutveckling.
- Bidra till möten mellan professionella och amatörer för att främja återväxt och invånares lust till att vidareutvecklas i sitt skapande.
- Stärka samverkan mellan utbildningsanordnare, institutioner och professionellt yrkesverksamma.
- Öka kunskapen hos kulturutövare kring hållbara arrangemang.

Samverkan och synergi

Inom kulturlivet finns en stor mängd aktörer som har olika resurser i form av till exempel finansiella medel, kunskap, kompetens, arbetsmetoder, lokaler, teknik och nätverk. Samarbete mellan aktörerna är därför nödvändigt för att kunna uppnå de kulturpolitiska målsättningar som handlar om att öka deltagandet i kulturlivet, att det finns ett kulturliv i hela länet och att utveckla olika kulturområden. Samverkan kan också möjliggöra den kraftsamling som behövs för att möta de kommande årens ekonomiska utmaningar. Tillsammans bildas en infrastruktur där såväl ideella som privata och offentliga aktörer behövs med sina samlade resurser och kompetenser, för att bygga ett starkt och tillitsfullt samhälle.

En av Västra Götalandsregionens uppgifter är att genom flernivåsamverkan med kommuner, kommunalförbund, stat, EU och verksamheter bidra till en stark infrastruktur inom kulturområdet. En väl utbyggd och genomtänkt infrastruktur för kulturen bildar ett sammanhållande nät av kulturverksamheter. Västra Götalandsregionen intar här en roll som samordnande och samlande kraft inom en rad områden, då den regionala nivån är särskilt lämpad för en samverkande roll och tvärssektoriella lösningar. För mindre aktörer kan effekterna av samverkan bli avgörande: att bli en del av en helhet ger gemenskap.

I Västra Götaland har kultur varit en självklar del av den regionala utvecklingen sedan regionen bildades, som sedan dess har blivit alltmer integrerad. På regional nivå behöver kulturpolitiken aktivt interagera med andra politikområden för att förtydliga kulturens värde och kapacitet i samhällsutvecklingen.

Därför vill Västra Götalandsregionen:

Främja samverkan och gemensam resursanvändning

Genom att utveckla samverkan mellan aktörer skapas möjlighet att uppnå en förbättrad resursanvändning. Västra Götalandsregionen kan inspirera till och understödja en sådan samverkan mellan aktörer i kulturlivets infrastruktur. Infrastrukturen kan stärkas genom till exempel stöd, kunskapsförmedling och nätverkande.

Syftet med sådan samverkan är att skapa en mer effektiv användning av resurser som leder till utveckling för kulturlivet, kulturutövarna och deltagarna eller besökarna. Samarbete kan utvecklas över geografiska och administrativa gränser mellan regionen, kommuner, kulturinstitutioner, det fria kulturlivet, näringslivet, det ideella kulturlivet och deltagare.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Uppmuntra och stödja projekt och initiativ för gemensam resursanvändning och delning.
- Stimulera till samverkan inom och mellan kulturområden med svag infrastruktur.
- Regionala verksamheter tar på sig rollen som koordinerande och främjande kraft.
- Verka för att kultursektorns egen miljöpåverkan minskar.

Utveckla former för flernivåsamverkan

Flernivåsamverkan bygger på delaktighet och kan innehålla konsultationer, inkluderande beslutsprocesser och invånardialog. Nivåerna interagerar sinsemellan och utvecklar gemensamma intressen i direkt samarbete. Eftersom det regionala utvecklingsuppdraget är dynamiskt, och regelbundet inkluderar nya frågor och perspektiv, behöver det finnas en väl fungerande samverkan mellan administrativa nivåer.

För att nivåerna ska fungera ihop behöver aktörer på de olika nivåerna identifiera gemensamma mål och säkerställa att samtliga parter förstår sina respektive roller. Statliga myndigheter behöver ha kunskap om och förståelse för det regionala utvecklingsarbetet. Vidare bör den regionala nivån veta hur den nationella nivån verkar. Likaså behöver regionerna kunskap om den kommunala nivåns ambitioner för att komplettera och förstärka det arbetet.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Ytterligare stärka och utveckla strukturer för såväl interregional som interkommunal samverkan om gemensamma frågor.
- Samverka kring gemensamma strategiska satsningar med kommunal-förbunden.
- Utveckla samverkan med kommuner kring insatser inom platsutveckling och gestaltad livsmiljö.
- Verka för att natur och kulturarv i högre grad kan bidra i miljöarbetet.
- Utveckla överenskommelser och samverkan med statliga myndigheter

Stärka samverkan över politikområden

För att nå de högt ställda målen om deltagande och hållbarhet i kulturlivet måste kulturpolitiken samverka med andra politikområden. Kulturpolitiken bidrar också till att nå målen för den regionala utvecklingen. Kulturpolitiken behöver aktivt interagera med andra politiska områden för att fastslå kulturens självklara värde och kapacitet i samhällsutvecklingen. Genom att samverka med andra samhällsområden kan kulturpolitiken bli ännu starkare, och synergier kan leda till en starkare genomförandekraft.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Stärka samverkan mellan kultur, hälso- och sjukvård och folkhälsa i syfte att utveckla hälsofrämjandearbetet.
- Delta i kraftsamlingar och långsiktiga prioriteringar i den regionala utvecklingsstrategin.
- Verka för att kultur och kulturmiljö involveras tidigt i samhällsplaneringen.

Digitalisering

Sveriges digitaliseringspolitik har som övergripande mål att Sverige ska bli bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter.¹⁸ Syftet med digitaliseringen av offentlig sektor är att kunna erbjuda enklare, öppnare och effektivare service, att skapa goda förutsättningar för digital infrastruktur och att skapa förutsättningar för utveckling och främja digital kompetens.

Kulturlivets digitalisering är ett verktyg för utveckling, tillgänglighet och delaktighet för såväl ideell som professionell kulturverksamhet, där digitalisering som ett medel – inte ett självändamål – står i centrum. Den snabba tekniska utvecklingen gör att det dock är svårt att gissa hur utvecklingen de närmaste fyra åren blir, till exempel gällande vilka tekniska lösningar, plattformar och kanaler som är relevanta.

Förändringar kopplade till digitalisering och upphovsrätt utmanar förutsättningarna för de professionellt verksamma. Digitalisering kan vara ett medel för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i kulturlivet i högre grad, men risken att skapa digitala samhällshinder behöver samtidigt uppmärksammas.

Under pandemin ökade den digitala kompetensen i hela samhället snabbt när stora delar av både arbete och fritid genomfördes på distans via digitala kanaler. Detta medförde beteendeförändringar som är svåra att förutse på lång sikt. Invånarens förväntningar på digitala tjänster – både kommersiella och offentliga – har ökat. Detta kräver att resurserna nu behöver fördelas mellan dels tjänster och service som erbjuds digitalt, dels fysiskt eller analogt.

När de digitala tjänsterna för kulturutbud blir mer avancerade riskerar dessutom konstnärers ekonomiska villkor att försämrats. Konstnärsnämnden konstaterar följande i en rapport:

”Pengaströmmar tillfaller distributörer och kommersiella finansärer och tycks i minskande omfattning gå till de som skapar kulturen. Detta innebär stora utmaningar inför framtiden, både vad gäller långsiktiga hållbara villkor för konstnärligt skapande och ett rikt kulturliv med en mångfald av uttryck och yttringar”.¹⁹

Idag sker mycket av utvecklingen inom digitalisering i kultursektorn genom projekt hos enskilda verksamheter. Det finns ett behov av ett samlat grepp kring utvecklingen för att hitta gemensamma lösningar på systemnivå.

Västra Götalandsregionen arbetar strategiskt för att öka takten i digitaliseringen. Den stärkta digitala infrastrukturen skapar potential för utveckling, tillgänglighet och digital delaktighet i civilsamhället. Det finns en nära koppling mellan utvecklingsområdet digitalisering och arbetet som sker inom ramen för kraftsamlingen digitalisering inom den regionala utvecklingsstrategin.

¹⁸ Regeringen. Digitaliseringspolitik. <https://www.regeringen.se/regeringspolitik/digitaliseringspolitik/>. hämtat 24 februari, 2023.

¹⁹ Konstnärsnämnden (2021), *Digitaliseringens konsekvenser för konstnärers villkor* s. 26.

Därför vill Västra Götalandsregionen:

Skapa förutsättningar att höja den digitala kompetensen

Digitalisering innebär möjligheter för kulturverksamheter att utvecklas och nå fler. Digitaliseringen ökar tillgängligheten till konst och kultur och vidgar möjligheterna att ta del av utbud långt bort utan resor. Men det finns samtidigt ett digitalt utanförskap som behöver bemötas. Statistiken visar att digital distribution inte verkar nå nya målgrupper i någon högre grad. Däremot kan digital distribution öka möjligheten till eget skapande.

Kulturverksamheternas digitala kompetens är avgörande för att potentialen i det digitala ska kunna förverkligas. Ett exempel är att kompetensen kring digital marknadsföring behöver stärkas hos framför allt mindre ideella arrangörer och i kommunerna för att kommunikation om kulturprogram ska kunna utvecklas.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Stödja användandet av digitaliserade samlingslokaler.
- Stärka de befintliga regionala plattformar som finns för marknadsföring av kulturutbud.
- Samverka med kommuner kring DigidelCenter²⁰.

Främja utveckling av digitala kulturupplevelser

I Västra Götaland finns starka aktörer som ligger i fronten av den digitala utvecklingen. Flera kulturinstitutioner har utvecklat upplevelser där det fysiska och digitala samverkar. Innovationsaspekter av konst och kultur rör sig ofta inom digitala berättartekniker. Det tvärkonstnärliga får också en ny roll inom digitalt berättande, där inte minst visuella konststarter får nya uttryck.

Västra Götaland har möjlighet att bli ledande i landet inom digitala kulturupplevelser med tanke på de resurser som finns i form av näringsliv, testytor och utbildningar. Digitala kulturupplevelser ersätter dock inte alltid de fysiska, men däremot kan upplevelser förstärkas när det fysiska och digitala samverkar.

I ständigt snabb förändringstakt finns många frågor utan svar, till exempel kring hur digital konst kan bevaras och visas över tid. Kostnadsfrågorna är också centrala, då inköp snabbt till exempel kan bli obrukbara, långsamma och svåra att uppdatera.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Främja resursdelning för att klara av att bära kostnader för digitalisering tillsammans.
- Stimulera utveckling av digitala konst- och kulturupplevelser i samverkan med science parks.
- Undersöka gemensamma arbetssätt inom digitala arkiv- och samlingstjänster.

²⁰ På ett DigidelCenter får kommunens invånare stöd för att kunna ta del av digitaliseringens möjligheter. Där finns låneteknik och tillgång till personal som kan stötta och handleda i användandet.

Internationalisering

Dagens Västra Götaland är resultatet av tidigare generationers kontakter och utbyte med omvärlden. Samhället berikas och utvecklas genom invånares och besökares internationella kontakter, bakgrund och språk. När personer med olika bakgrund och erfarenheter blir delaktiga i kulturlivet så utvecklas och berikas kulturen genom interkulturalitet.

Kulturpolitiken kan med hjälp av internationalisering vidga och fördjupa kulturutbytet, motverka främlingsfientlighet samt skapa samtal och förståelse över kulturella gränser. Det handlar om att sammanföra individer och grupper med olika etniska, språkliga och religiösa tillhörigheter. Det gäller enskilda personers verksamhet, men också organisationers kunskapsutbyte och fortbildningsinsatser i samverkan med internationella parter. Vi berikas av att Västra Götaland finns i världen – och av att världen finns i Västra Götaland.

Globaliseringen både kräver och möjliggör ökat internationellt samarbete, där digitaliseringen minskar hindren. Internationalisering sker även utan resor och fysiska möten. Allt fler frågor som berör kulturen är beroende av vad som händer globalt eller inom EU, vilket kräver att vi deltar aktivt i internationella nätverk.

En region i ett litet land som Sverige förutsätter internationellt samarbete, då marknaden är för liten för våra kulturutövare. Internationellt samarbete kan – förutom ökad kunskap och stärkta nätverk – även bidra med ekonomiska resurser till kulturaktörer i Västra Götaland. Kunskapen om dessa möjligheter behöver nå ut till aktörer i länet, och regionen behöver främja att fler samarbeten och projekt initieras inom strategiska utvecklingsområden.

Eftersom kulturella och kreativa näringar och besöksnäring är en del av Västra Götalandsregionens strategi för smart specialisering²¹ (förkortat S3) finns det särskilt goda förutsättningar för europeisk samverkan och finansiering inom dessa områden.

De fyra regionala kulturbolagen GöteborgsOperan, Göteborgs Symfoniker, Film i Väst och Regionteater Väst står för stark internationell lyskraft. Dessa verksamheter skapar arbetstillfällen, knyter kontakter och bidrar till kännedom om att Västra Götaland är en innovativ region.

Det fria och det ideella kulturlivet kan vara lika viktigt för den regionala profileringen som för kulturinstitutioner. I Västra Götalandsregionens påverkansarbete kan kulturen visa regionens styrkeområden och dessutom väcka nyfikenhet och skapa mervärde för de strategiska frågor som regionen driver.

Därför vill Västra Götalandsregionen:

Stärka kulturutövares möjlighet till interkulturellt och internationellt samarbete

Internationella utbyten bidrar till ökad kunskap, nya idéer och nya arenor. Det finns en outnyttjad resurs i att främja internationella utbyten inom kulturområdet och en ökad interkulturell dialog i Västra Götaland, vilket samtidigt bidrar till ett vidgat deltagande.

²¹ Smart specialisering är ett europeiskt begrepp som utgör en viktig komponent i EU:s tioårsstrategi för tillväxt och sysselsättning. Västra Götalandsregionens strategi för smart specialisering anger särskilt kunskapsintensiva områden i Västra Götaland med omställningspotential.

Västra Götalandsregionen kan understödja en ökad extern finansiering av kultur genom att främja stödfunktioner för EU-ansökningar. Dessa stödfunktioner kan dels lotsa i ansökningssystem, dels främja goda samarbeten och relationer såväl regionalt som internationellt. Regionala stipendier och residensprogram kan dessutom bidra både till fler utbyten och möjligheter att verka internationellt.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Skapa förutsättningar för regionalt finansierade verksamheter att skapa konstnärligt och kulturellt innehåll av internationell klass.
- Underlätta konstnärers och kulturutövares möjligheter till internationella utbyten.
- Stärka de internationella kontakter som redan finns hos organisationer och kommuner.
- Samordna stöd att söka och erhålla projektmedel från EU:s fonder och program.
- Utveckla samverkan kring residens med exempelvis Konstnärsnämnden.

Fördjupa internationella samarbeten med nätverk och organisationer

Västra Götalandsregionen är en aktiv part för ett öppet och nyskapande kulturliv i internationella nätverk och organisationer, framför allt på europeisk nivå. Detta arbete bör stärka Västra Götalands kommuner, kulturorganisationer, konstnärer och kulturutövare för att skapa mervärde för invånarna. I samverkan med kommunalförbunden och andra organisationer kan utvecklingen inom strategiska utvecklingsområden drivas framåt tillsammans med internationella parter.

Exempel på insatser för att möta dessa behov:

- Delta i europeisk samverkan kring kulturens roll i hållbar och cirkulär omställning.
- Koppla regionens kulturliv till europeiska nätverk.
- Stärka utvecklingen inom kulturella och kreativa näringar via S3.
- Stärka kulturen och kulturarvets roll i besöksnäringen.
- Initiera interregional samverkan kring kulturens EU-frågor.

Kulturplan 2024–2027

Detta avsnitt beskriver infrastrukturen för specifika verksamhetsområden inom kulturen i Västra Götaland, med utgångspunkt i de kulturområden som ingår i kultursamverkansmodellen. Beskrivningarna av kulturområdena i detta avsnitt är baserade på röster från kulturlivet. Behoven och utmaningarna som beskrivs i texterna har framkommit genom dialoger med företrädare för institutioner och det fria kulturlivet i Västra Götaland.

Kulturplanen ligger till grund för beredning och beslut om verksamhetsbidraget som staten tilldelar Västra Götalandsregionen årligen. Många behov och utmaningar spänner horisontellt genom hela eller delar av kulturområdet. Därför finns de kulturpolitiska prioriteringarna i avsnittet Kulturstrategins mål och prioriteringar.

Scenkonst

Både musik, teater, dans, cirkus och allt däremellan inkluderas i scenkonstbegreppet. Dessa konstarter kräver varierande lokaler och kompetenser för att skapa helhetsupplevelser som syns, låter och känns. De tre regionala bolagen GöteborgsOperan, Göteborgs Symfoniker och Regionteater Väst skapar uppsättningar av hög klass inom opera, musikal, dans, teater och konsertserier, både i sina hus och på turné.

Över en tioårsperiod visar statistiken att allt färre besöker teater, medan publiken till popkonserter ökar och besök till klassisk musik, opera, musikal och dans är på samma nivåer.²² Publikarbetet behöver stärkas, utvecklas och prioriteras för att publiken ska fortsätta hitta till scenkonsten. Drygt hälften av scenkonstföreställningarna äger rum i Göteborg. Det sker förhållandevis få scenkonstföreställningar utanför orter som har större scener, såsom Borås, Skövde, Vara, Uddevalla och Trollhättan.

Inom scenkonsten är de ökande tekniska kompetensbehoven tydliga. Personer som arbetar med grundfunktioner såsom ljud, ljus och logistik inom scenkonst och film kommer att behöva lära sig att arbeta i en digital miljö i allt högre utsträckning. Dessutom upplever yrkesutövare kompetensbrist inom juridiska frågor om upphovsrätt. Komplexiteten kring upphovsrätt har nämligen ökat dramatiskt i takt med att digitaliseringen gjort det möjligt att distribuera produktioner på helt nya sätt.

Många behov och utmaningar återkommer inom alla scenkonstens verksamhetsområden. Särskilt centrala är de funktioner som krävs för att skapa innehåll: konstnärerna, platsen, publiken, tekniken, arrangören och producenten. För att stärka de arrangörer och platser som tar emot scenkonst på turné behöver Västra Götalandsregionen ihop med sina samverkansparter därmed undersöka former för arrangörsstöd som riktar sig till det ideella kulturlivet och till evenemang med vuxna som målgrupp. Vidare behövs fortsatta satsningar på en fungerande infrastruktur, så att scener och andra platser kan fyllas med konstnärligt innehåll.

Sedan tidigare finns ett regionalt arrangörsstöd för barn och unga, som tillsammans med andra subventioner bidrar till att alla barn ska kunna ta del av konst- och kulturupplevelser under skoltid. Det innebär också att kulturpolitik och skolpolitik har ett särskilt samband när det

²² SOM-institutet (2022), *Scenkonst i Västsverige 2022*, s. 10.

gäller barns och ungas deltagande i kulturlivet, vilket kräver samverkan på alla nivåer för att utvecklas i en positiv riktning.

Teater

Utifrån den teaterutredning som genomfördes på kulturnämndens uppdrag under 2022 har Västra Götalandsregionen fört uppföljande dialog med verksamma parter: kommuner, arrangörer, producenter, fria utövare, institutioner och främjare. Det finns ett välutvecklat nät av aktörer som verkar för ett levande teaterliv i Västra Götaland, såsom de fria grupperna och institutionerna som förser med professionellt innehåll liksom lokala teater- och revyförningar för ideella utövare. Kommunala kultursamordnare, riksteaterföreningar, lokalhållare och andra arrangörer arbetar för att hålla scener och andra rum levande för publiken.

Förutsättningarna för att arrangera och producera scenkonst ser olika ut i länet. Utredningen visar att det i glest befolkade kommuner finns svaga ekonomiska förutsättningar, stora upptagningsområden och lågt publikunderlag. Generellt finns det en svårighet att nå ut till nya målgrupper, inte minst till vuxen publik till teater.

För att mer teater ska ha möjlighet att nå ut i Västra Götaland behövs ökade insatser för att förbättra samverkan mellan arrangörer, producenter och offentlig förvaltning. Ett av teaterutredningens förslag är därför att utforska turnémodeller – alltså sätt för institutionerna och de fria grupperna att samverka för turnéer för att skapa en gemensam förstärkning av fältet.

I syfte att hitta gemensamma lösningar och samarbeten kan Västra Götalandsregionen verka för en samordnande funktion för teater med vuxen målgrupp med ansvar att samordna och utveckla infrastrukturen, samt för ett gemensamt nätverk för teater där både institutioner, fria grupper och arrangörer ingår.

Dans

Västra Götaland inrymmer starka institutioner, bland annat med ett av Europas främsta danskompanier på GöteborgsOperan och ett producerande danskompani för barn och unga hos Regionteater Väst. Danskonsten har dock en svagare ställning än musik- och teaterområdena – ett mönster som även gör sig gällande nationellt.

Utanför de större städerna saknas det en sammanhängande och hållbar infrastruktur av scener, arrangörer och turnésamordning. För att möta detta behov har det sedan flera år pågått regionala satsningar för att stärka infrastrukturen och kunskapen att arrangera dans utanför Göteborg, som behöver fortsätta. Även platser för residens har utvecklats, vilket stärker infrastrukturen.

För de fria utövarna råder fortsatt brist på varaktiga produktionsplatser. För att lösa detta problem har projekteringen av en regional produktionsmiljö för dans i Mölndal påbörjats, och fortsätter under strategiperioden. Behovet av en produktionsmiljö för det fria professionella dansfältet har konstaterats sedan länge. Det finns potential att skapa ett resurscentrum för dansproduktion, där pågående danssatsningar kan utvecklas. Ett sådant resurscentrum skulle genom samverkan med andra dansplattformar i länet kunna öka både mobilitet och visningsmöjligheter. Etableringen av en produktionsmiljö är ett bra sätt att arbeta med hållbarhet för konstnärer att bo, leva och verka långsiktigt i Västra Götaland.

Cirkus

Cirkus rymmer många uttryck inom sin konstform – här samsas exempelvis akrobatik, mim, jonglering och eldkonst. Detta skapar en fysisk och visuell scenisk gestaltning, som ofta har höga krav på utrymme och säkerhetsmässiga förutsättningar för att repetera och framträda. Lokalbehoven är stora och utmanande, både sett till storlek, säkerhet, teknik och förvaring av utrustning.

Utövarna har en tradition av självorganisering, och har förhållandevis nyligen involverats i kulturpolitiken. Infrastrukturen är ännu svag, men samordnande funktioner har börjat falla på plats för att fånga upp fältets behov och höja arrangörernas kunskap, mod och vilja. Ytterligare möjligheter till samordning och nätverk för de professionella utövarna behövs, liksom fortsatt utveckling av infrastrukturen generellt.

Förutom konstnärlig utveckling har cirkusen en stark pedagogisk bas. Därför har många insatser gjorts i samband med att kommunernas kulturskolor breddat sitt utbud eftersom cirkus ofta står högt på önskelistan. Det innebär både att kulturskolor kan nå nya målgrupper och det skapas en större efterfrågan på pedagoger inom cirkusområdet. Denna utveckling belyser dock ett strukturellt problem, där utbildningsmöjligheterna brister i mellanleden mellan nybörjarnivå och professionell yrkesnivå.

Musik

Musiklivet som fält präglas särskilt av sin genrebredd, vilket ställer olika krav på utbildning, scener och constellationer för yrkesverksamma. Bland invånare är det egna utövandet utbrett: omkring 20 procent av invånarna spelar instrument regelbundet.²³ Att spela musik eller sjunga i kör sker på en mängd av platser, såsom kommunernas kulturskolor, i studieförbundens replokaler, i band, hemma, i kyrkokören eller på andra samlingsplatser.

Konsertpublik besöker allt ifrån Västra Götalandsregionens egna scener hos Göteborgs Symfoniker eller GöteborgsOperan till mindre institutioner och egenorganiserade scener. Festivaler och konserter är en viktig del av musiklivet som också kräver platser, scener och arrangörer.

Många genrer och utövare innebär också att många delar krävs för att hålla musiken igång, bland annat arrangörer, publik och offentliga aktörer – och dessutom krävs kontakt mellan dessa delar. Många självorganiserade arrangörsföreningar och arrangörsnätverk saknar tydlig koppling till det offentliga stödsystemet. Utöver detta skapar den digitala utveckling som pandemin medfört nya, komplexa frågor om upphovsrätt, vilka behöver lösas gemensamt.

För återväxt av musiker och publik behöver Sveriges starka tradition av kultur- och musikskolor förvaltas och utvecklas tillsammans. Traditionen att lära sig spela instrument kräver ett gränssnitt mellan utbildningspolitiken och kulturpolitiken. Både musikgenrer och kulturskolans övriga utbud breddas i snabb takt, vilket skapar nya – delvis svårare – förutsättningar, med en dalande popularitet för vissa instrument. Det är därmed en angelägen utmaning att arbeta både för ett brett, eget utövande genom hela livet och för att hjälpa talanger till professionell karriär.

²³ Myndigheten för kulturanalys, *Kulturvanor 2021*. <https://kulturanalys.se/wp-content/uploads/2022/10/Kulturvanor-2021.pdf>. hämtat 24 februari, 2023.

Museer och kulturarv

Kulturarv är ett stort kulturområde med många olika typer av verksamheter och aktörer som tillsammans bildar en regional infrastruktur. Kulturarv kan kortfattat definieras som de kulturuttryck som förts vidare från tidigare generationer. Det innebär att kulturarvet ständigt utökas och omtolkas av sin samtid.

Västra Götaland har en stor mängd verksamheter inom natur och kulturarvsområdet, som var och en bidrar till förståelsen av hur dagens Västra Götaland växt fram genom samlingar, utställningar och programverksamhet.

I Västra Götaland finns tre UNESCO-certifierade platser med koppling till natur och kulturarv: Världsarvet i Tanum, Biosfärsområdet på Kinnekulle och Geoparken i Skaraborg. Dessa har även internationella kontakter och utbyten.

Det civila samhället har en stor roll inom kulturarvsområdet. Hembygdsgårdar och arbetslivsmuseer är uppskattade mötesplatser, och samlar även många med relation till platsen. Intresset för hembygd och lokalhistoria ökar. Även bland utländska besökare finns ett växande intresse för det unika och traditionella. Detta återspeglas även i digitala kanaler, där intresset växer för både lokalhistoria, hantverk och opinionsbildning kring bevarandefrågor.

Västra Götalands närmare 400 hembygdsföreningar är organiserade i fyra hembygdsförbund som har tät inbördes samverkan. De maritima föreningarna och arbetslivsmuseerna har motsvarande paraplyorganisationer som samverkar tätt med hembygdsrörelsen. Den ideellt drivna kulturarvssektorn samverkar med de regionala verksamheterna i flera olika sammanhang. Dessa har en gemensam samverkansplattform för att lyfta fram Västra Götalands historia och stärka kulturarvsturismen – inte minst med familjer och skolor för att nå yngre och bredare målgrupper.

Utöver detta finns ett fortsatt behov av gemensamma regionala utvecklingsprojekt där idéburna och offentliga organisationer utvecklar sin samverkan.

Museiverksamhet

Museiområdet har fått en starkare roll inom kulturpolitiken sedan museilagen trädde i kraft 2017, och museernas roll diskuteras både inom och utanför sektorn. Museernas globala branschorganisation – International Council of Museums (ICOM) – har beslutat om en ny museidefinition som sätter museernas roll och uppdrag i närmare relation till sin samtid.

Så här lyder International Council of Museums nya definition²⁴ av museum:

”Ett museum är en permanent institution utan vinstintresse som bidrar till samhället, som forskar, samlar in, bevarar, uttolkar och ställer ut materiellt och immateriellt kulturarv. Museer är öppna för allmänheten, tillgängliga och inkluderande och främjar mångfald och hållbarhet. De verkar och kommunicerar etiskt, professionellt och med bred delaktighet, samt erbjuder allsidiga upplevelser för utbildning, nöje, reflektion och delning av kunskap.”

²⁴ International Council of Museums definition av museum antogs i augusti 2022.

Västra Götaland har ett varierat museilandskap. Det finns både museer för samtida konst, design samt natur- och kulturarv, med olika huvudmannaskap. Västra Götalandsregionens kulturförvaltning driver ett antal museer, men har – liksom de övriga regionala museerna – även en främjande roll inom kulturarvssektorn. Utöver detta finns ett flertal kommunalt drivna museer.

Vid sidan av de natur- och kulturhistoriska museerna finns ett antal museer för samtida konst som kan dela lägesbild och utmaningar med övriga museer, men som också är en del av infrastrukturen inom bild- och formområdet. Museerna har, liksom andra kulturverksamheter, allt högre kostnader för lokaler och personal, vilket urholkar resurserna för verksamhet och utveckling. Samlingarna kräver resurser och specifik kompetens, vilket kan vara en utmaning att hantera för varje enskilt museum.

Mot bakgrund av detta syns ett behov av ökad samverkan och ökat samutnyttjande av kompetens och resurser. Samverkan – främst mellan de kulturhistoriska museerna – sker inom ramen för Museinätverk Väst. Det har dock identifierats ett gemensamt behov av regional samordning och stöd inom områdena digitalisering och samlingsförvaltning.

Museerna i Västra Götaland tappade nästan hälften av sina besökare under pandemin, och efter det har återhämtningen på vissa platser gått långsamt. Däremot ökade de digitala besöken kraftigt under pandemin. Det finns emellertid ett fortsatt behov av att göra Västra Götalands museer än mer angelägna för besökarna, både som besöksmål och som arena för möten och samtal – särskilt för grupper som i dagsläget inte besöker museerna i någon större utsträckning. Museerna bidrar också med kunskap till samhället genom att tillföra ett tidsperspektiv i samhällsdebatten och genom ett utvecklat samarbete med universitet och högskolor. Museerna behöver även utveckla sin uppsökande verksamhet och ta vara på digitaliseringens möjligheter.

Slutligen finns även behov av att utveckla samverkan utanför kultursektorn. Museerna är attraktiva besöksmål, så genom stärkt samverkan och ökat samspel med övriga aktörer inom besöksnäringen finns goda förutsättningar att ytterligare stärka såväl museernas kommunikation som deras utbud.

Kulturmiljövård

Kulturmiljövården har en särskild ställning eftersom verksamheten styrs av kulturmiljölagen. Intresset för kulturmiljöfrågor har ökat i samhället och kulturmiljövården rör sig i gränslandet mellan gestaltad livsmiljö, hållbart byggande, besöksnäring och fysisk planering. Detta ställer krav på en grundläggande tillgång till kulturmiljökompetens, utvecklade arbetssätt och samverkan med andra samhällssektorer.

Kulturmiljökompetens finns i regionens egen förvaltning, på de regionala museerna samt i kommunerna. Länsstyrelsen har ansvar att bevaka kulturmiljöperspektiv i samhällsplaneringen. Riksantikvarieämbetet samordnar kulturmiljöarbetet på nationell nivå och verkar för samordning med andra myndigheter. Det finns också privata företag inom kulturmiljöområdet. Den stora mängden aktörer skapar behov av samordning. ”Regional kulturmiljögrupp Västra Götaland” är en samverkansplattform mellan de offentliga aktörerna inom området. Gruppen anordnar fortbildningar, konferenser och nätverk.

Den regionala kulturmiljögruppen har tagit fram en gemensam målbild – Kulturmiljö 2030 – som pekar ut de viktigaste gemensamma utvecklingsområdena. Den internationella

utvecklingen inom kulturarvsområdet ger möjlighet att både bidra och ta del av ett gemensamt utvecklingsarbete för kulturmiljövården internationellt.

Arbetet med delaktighet i kulturarvet behöver utvecklas så att kulturmiljöer blir tillgängliga för alla, både fysiskt och digitalt, så att fler kan vara involverade. Kulturmiljöperspektivet behöver stärkas både i samhällsplaneringen och i det regionala utvecklingsarbetet för att kunna bidra till en hållbar utveckling, och dessa frågor behöver integreras i planeringen genom tvärspektoriell samverkan.

Vidare behöver kulturmiljövården hitta mer platsspecifika arbetssätt, dels för att möta ett hårt exploateringsstryck i storstadsområdena, dels för att lösa utmaningen med begränsade resurser i mer glesa områden. Ett förändrat klimat innebär hot mot kulturarvet och behov av insatser för att skydda det, och här kan varsamma energibesparingsåtgärder och ökat återbruk samtidigt bidra till att mildra klimatförändringen. Det krävs därför samverkan med besöksnäringen för att på ett hållbart sätt ta tillvara kulturmiljöernas potential som hållbara destinationer.

Bibliotek och läsfrämjande

Enligt bibliotekslagen ska biblioteken verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning samt främja litteraturens ställning och intresset för bildning och kulturell verksamhet.

Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla. Vissa målgrupper är särskilt prioriterade, såsom personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska. För folkbiblioteken är även barn och unga en prioriterad målgrupp.

Bibliotekslandskapet i Västra Götaland präglas av stor mångfald med både bredd och spets. Här finns alla typer av bibliotek representerade, såsom folkbibliotek, skolbibliotek, forskningsbibliotek, sjukhusbibliotek, folkhögskolebibliotek, fängelsebibliotek och företagsbibliotek. De flesta av dessa ingår i det allmänna biblioteksväsendet, vilket innebär offentligt finansierad verksamhet.

Folkbibliotek finns i samtliga kommuner. Den regionala biblioteksverksamheten drivs av den regionala kulturförvaltningen, och har som uppdrag att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet för de folkbibliotek som är verksamma i länet.

Samhällsutmaningar såsom digitalisering och minskad läsning främst hos barn och unga påverkar och utmanar även bibliotekens arbete. Folkbiblioteken spelar en viktig roll i att öka invånarnas digitala delaktighet genom att tillhandahålla verktyg och handledning. Ökad medie- och informationskunnighet bland invånarna kan göra det möjligt att förstå och värdera innehållet i olika medier på ett kritiskt sätt.

Biblioteken erbjuder en mångfald av litteratur och en rik programverksamhet inom olika konstarter, och spelar dessutom en viktig roll i människors liv genom att vara en kulturell mötesplats. Biblioteken bidrar till att främja läsning hos barn och unga, och kan även spela en stor roll i deras kulturskapande och identitetssökande.

Västra Götalandsregionens regionala biblioteksplan 2024–2027 identifierar prioriterade utvecklingsområden och strategiska inriktningar. Biblioteksplanen kommer att vara tillgänglig på Västra Götalandsregionens webb efter beslut 2023.

Litteratur, språk och det offentliga samtalet

De nationella målen för litteratur- och läsfrämjande anger att alla i Sverige ska ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och få tillgång till litteratur av hög kvalitet. Västra Götalandsregionen är en av tre huvudparter i samarbetet med Litteraturstaden Göteborg och Unescos nätverk för kreativa städer. De andra två huvudparterna är Göteborgs Stad och Göteborgs universitet. Detta samarbete skapar samverkan för att stärka läsande och skrivande, yttrandefrihet och internationella författarutbyten och residens i hela Västra Götaland.

I Västra Götaland finns flera viktiga arenor för litteratur: Nordens största bokmessa, ett betydande tidskrifts- och förlagskluster, landets enda universitetsutbildning i litterär gestaltning, högskoleutbildning i biblioteks- och informationskunskap samt översättarutbildning och ett stort antal litterära arrangemang. Det finns en mångfald av författare och andra professionella inom förlag, festivaler och andra mötesplatser. Förlagen i Västra Götaland är till största delen små- eller enmansföretag, vilket ökar behovet av branschkluster och samlingspunkter. Författarna behöver också få möjlighet att träffa såväl nuvarande som blivande läsare – arenor där verken, författarna och läsarna kan mötas behöver stöd för att utvecklas.

Biblioteken är centrala – både som kunskapscentrum, arrangörer och arenor för litteratur och det offentliga samtalet. Satsningar på läsning är ett sätt att nå ut med litteratur till nya målgrupper. På stark frammarsch, inte minst bland unga, är också det egna skrivandet i form av egenpublicering – läs- och skrivlust hänger ihop. Vidare är flerspråkigheten en resurs att utveckla och uppmärksamma. De nationella minoriteternas språk och kultur ska stärkas och angå fler. I den regionala kraftsamlingen ”Fullföljda studier” är läsfrämjande en viktig del.

Andra aspekter är den skrivande offentligheten med tidskrifter, kritik och det litterära samtalet. Den grundlagsskyddade yttrandefriheten och tryckfriheten ska värnas, men också användas och föras vidare till kommande generationer. I Västra Götaland finns många organisationer som arbetar för både yttrandefrihet och pressfrihet, och därmed lyfter vikten av det offentliga samtalet.

Bild och form

Bild- och formkonsten erbjuder invånare i Västra Götaland olika arenor för att utveckla sina skapandeförmågor och för att delta i både konstnärliga och demokratiska processer. Exempel på sådana arenor är gestaltningar i det offentliga rummet, utställningar på museer, konsthallar och gallerier, samt fotografier eller formgivna och designade föremål.

Floran av aktörer i Västra Götaland spänner mellan kollektivverkstäder och andra konstnärstäta platser, till museer med kommunalt, regionalt och statligt stöd, enskilda gallerier och konsthallar. Centrumbildningar och kollektivverkstäder arbetar med att stärka medlemmarnas villkor och kunna erbjuda dem dels bättre möjligheter att utöva sin konst, dels fortbildningsmöjligheter.

Allt fler konstinstitutioner arbetar pedagogiskt utanför de egna väggarna som en del i ett folkbildande och demokratiskt uppdrag. Men förutsättningarna för att sänka trösklarna till samtida konst och delaktighet varierar. Genom medskapandeprocesser, universell utformning och inkluderande design kan bild och form bidra till ett cirkulärt samhälle, hållbara produkter

och livsmiljöer. Det behövs satsningar på bild och form även utanför de traditionella institutionerna.

Regionala verksamheter, centrumbildningar och kollektivverkstäder har stor erfarenhet av och kunskap om att arbeta med offentlig konstnärlig gestaltning, vilket ihop med samhällsplanering samt enprocentsregeln²⁵ behöver stöttas och utvecklas i dialog med kommunerna. I Västra Götaland finns också ett nätverk med arkitektur- och designpedagoger som har kompetens att arbeta med arkitektur, planering och designprocesser tillsammans med barn och unga. Politiken för gestaltad livsmiljö tar sin utgångspunkt i sektorsövergripande samverkan.

Knappa resurser riskerar att orsaka att konsten inte kan vara en fri och kritisk kraft i samhället. Konstnärernas villkor behöver förbättras genom en stärkning av den beskrivna infrastrukturen, välrustade platser för produktion, utökade internationella utbyten och residens samt utökade utbildningsmöjligheter, kompetensutveckling och att lagstadgad ekonomisk ersättning (MU-avtalet) efterföljs. Fortsatta satsningar på MU-ersättning till konstinstitutioner är ett led i att fortsatt medverka till förbättrade villkor för konstnärer i Västra Götaland.²⁶

Arkiv

Den statliga myndigheten för de offentliga arkiven är Riksarkivet, som har en regional närvaro genom Riksarkivet-Landsarkivet i Göteborg. I Västra Götaland finns fyra regionala och ett flertal lokala föreningsarkiv. Det finns även arkiv i kommuner och andra institutioner.

Kulturnämnden stödjer de fyra regionala föreningsarkiven som förvaltar, tar tillvara och förmedlar folkrörelserna och föreningarnas arkivhandlingar. Arkiven används av många olika målgrupper som söker information om föreningslivets och folkrörelsernas – och därmed demokratis – framväxt. De regionala föreningsarkiven har olika organisation och arbetssätt, men samverkar för att tillsammans utveckla arkivområdet. Den stora utmaningen är att hitta ett gemensamt arbetssätt och en gemensam teknik för att hantera digitala arkivhandlingar.

Det finns även behov av att utveckla arkivpedagogiken, både för att nå nya målgrupper och för att visa på arkivmaterialets potential. En ökad synlighet och efterfrågan är positivt, men med nya uppdrag följer ökad arbetsbelastning. Det är därmed en utmaning att samtidigt förvalta och lyfta samhällsrelevansen.

Slutligen finns behov av kompetensutveckling inom digitalisering och att nå ut till skolorna. En särskild utmaning är de stora investeringsbehoven inom digitaliseringen, digitiseringen²⁷ och e-arkivfrågan. Att bevara elektronisk information är dyrare än att bevara pappersbaserade handlingar, och därmed behövs mer resurser för att lösa utmaningen med det elektroniska långtidsbevarandet.

²⁵ Enprocentsregeln är en finansieringsmodell för offentlig konst som innebär att cirka en procent av budgeten avsätts för konstnärlig gestaltning vid ny-, om- och tillbyggnad. <https://statenskonstrad.se/arbeta-med-konst-i-offentliga-miljoer/finansiering-av-offentlig-konst/staten-och-enprocentsregeln-en-lang-historia/>. hämtat 24 februari, 2023.

²⁶ MU-avtalet bestämmer ekonomisk ersättning till konstnärer för att ställa ut verk som konstnären äger. Det bestämmer också att ett enskilt avtal ska tecknas mellan arrangör och konstnär för konstnärens insatser och kostnader i anslutning till en utställning. <https://www.kulturradet.se/om-oss/mu-avtalet/>. hämtat 24 februari, 2023.

²⁷ Att "digitisera" innebär att konvertera något fysiskt eller analogt till digitalt format.

Film och audiovisuellt berättande

De nationella filmpolitiska målen anger att produktion av värdefull film ska ske i olika delar av landet, att jämställdhet och mångfald ska prägla filmområdet, att fler ska se värdefull film och att barn och unga ska få möjlighet till eget filmskapande. Det regionala bolaget Film i Väst har under drygt trettio år byggt upp en stabil infrastruktur för produktion av film och dramaserier i Västra Götaland, vilket ställer krav på kompetenta filmarbetare. Omställningen till virtuell produktion kräver en kraftfull kompetensutveckling av hela branschen. För att behålla tätpositionen på filmområdet behöver Västra Götalandsregionen dessutom fortsätta det målmedvetna arbetet med att öka den sociala och miljömässiga hållbarheten inom filmproduktion.

Länge har tendenser syns gällande filmens möte med sin publik: vi ser mer film och dramaserier, men allt färre väljer att se film på bio – i synnerhet svensk film. Därför blir kompetensen att arrangera ett relevant innehåll allt viktigare, och filmfestivalernas betydelse för publikens möte med ett varierat filmutbud från hela världen ökar.

Västra Götalandsregionen behöver fortsätta att utveckla relevanta regionala nätverk för att i samarbete med biograferna och andra arrangörer hitta nya sätt att uppleva film och för att nyttja biografen som mötesplats. Barns och ungas tillgång till skolbio har minskat över tid och behöver stärkas i samverkan med kommun och biograf. Filmkunnighet – där eleverna lär sig att granska, tolka och analysera vad som visas – blir allt viktigare i en samtid som präglas av rörlig bild.

Möjligheterna att som ung få odla sitt intresse för filmskapande är ojämnt fördelade i Västra Götaland, men det finns ett flertal satsningar utanför större städer som kan utvecklas. Talanginsatserna behöver haka i varandra – från nybörjarnivå till professionell filmare – för att lotsa rätt i systemet. För att återväxten av talanger ska fungera behövs ett brett stöd, med finansiering, fortbildning och nätverk. Till utmaningarna hör också att – i samarbete med den kunskap och teknik som finns vid science parks i Västra Götaland – se till att unga och etablerade konstnärer och filmare får möjlighet att utveckla förmågan att skapa konstnärliga verk i format som vi kanske ännu inte känner till.

Slöjd och hantverk

Det finns en stor spännvidd inom slöjd- och hantverkssektorerna – från utövare inom konsthantverk nära bildkonsten till bygghantverk, trädgård och landskap. Det finns olika ideologiska utgångspunkter och olika historia, men både slöjd och hantverk är immateriella kulturarv med möjlighet att vara drivande krafter i ett alltmer cirkulärt och hållbart samhälle.

Intresset för hantverk växer stadigt och är stort hos unga, men trots att det råder kompetensbrist väljer få unga att utbilda sig inom hantverk. Det kvalificerade kulturhistoriska hantverket kan vara en väg att höja statusen inom yrkesområdet, och här har de publika arenorna och mötesplatserna för hantverk en viktig roll.

Hantverk är också ett område där utbyte och interkulturell dialog kan ske utan språkets begränsningar. Slöjd och hantverk tillfredsställer ett behov av att få skapa själv, men det är också ett sätt att ställa om till en mer hållbar livsstil och att skapa mer cirkulära livsmiljöer. Hantverkskunskap och materialkunskap är också en resurs i denna omställning: att kunna

underhålla och reparera istället för att byta ut. En utmaning här är dock att skala upp från småskaligt hantverk till en nödvändig industriell omställning.

Hemslöjden har en tydlig infrastruktur, med Nämnden för hemslöjdsfrågor som nationell aktör, regionala hemslöjdskonsulenter som främjar och utvecklar fältet samt hemslöjdsföreningar som samordnar sig i hemslöjdsförbund. Föreningarna har historiskt spelat stor roll för hemslöjdens utveckling. Den bredare gruppen slöjdare – som inte är medlemmar i någon hemslöjdsförening – saknar i dagsläget nätverk för kunskapsutbyte och utvecklingsfrågor.

Trots att hantverk och slöjd har starka kopplingar till omställning av samhället, så tas denna potential inte tillvara idag. Det beror dels på den allmänna bilden av att sektorn är tillbakablickande, dels på att samverkan mellan slöjd- och hantverkssektorn och andra samhällssektorer behöver stärkas. Många företagare upplever att det saknas bra stödstrukturer för att kunna utveckla sina företag, då de inte passar in i det ordinarie stödet för företag, men inte heller upplever att de är en del av de kulturella och kreativa näringarna. Här har bildandet av en branschorganisation för bygghantverk varit ett sätt för företagen att tillsammans stärka sektorn.

Flera nationellt viktiga aktörer finns i Västra Götaland, med flera arenor som samlar både allmänhet och professionella. Här finns grundutbildning och forskning inom hantverksområdet, men också främjarorganisationer och en mängd företag. Flera av aktörerna ingår också i internationella nätverk inom området, vilket talar för att Västra Götaland har en roll i utveckling av fältet på ett nationellt plan och på så vis kan driva frågor som regioner med mindre resurser inte förmår.

Kulturens samspel med andra sektorer

Detta avsnitt beskriver hur kulturområdet interagerar med övrigt regionalt utvecklingsarbete. Dispositionen utgår i huvudsak från den regionala utvecklingsstrategins prioriteringar och kraftsamlingar. Innehållet baseras på dialog med kommunerna i Västra Götaland och beskriver kulturområdets roll, behov och potential för de kommande åren. De kulturpolitiska prioriteringarna finns i avsnittet Kulturstrategins mål och prioriteringar.

Kultur har en stor betydelse för omställningen till en mer hållbar utveckling, och blir en alltmer integrerad del av andra samhällssektorer genom att bidra både till social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. Kultursektorernas del av samhällsekonomin är idag jämförbar med – eller till och med större än – många andra traditionella branscher.²⁸

De värden som kulturen bidrar med är också knutna till kreativitet, oberoende, bildning och nytänkande. Därmed ökar betydelsen av samverkan med andra samhällssektorer, vilket gör att behovet av gemensamma strategier och samordning av resurser blir alltmer centralt. En utvecklad samverkan kräver ett gemensamt språk och gemensamma referensramar.

Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030

Kulturområdet kan bidra till alla tre perspektiven av hållbar utveckling. Den sociala hållbarheten är central, men många aktörer inom kultursektorn är också drivande i utvecklingen mot ett ekologiskt hållbart samhälle. Kulturverksamhet har till exempel möjlighet att lyfta frågor kring hur klimatförändringar och minskad biologisk mångfald påverkar människor. Kulturområdet bidrar också på olika sätt till omställningen till en ekonomiskt hållbar utveckling.

Den regionala utvecklingsstrategin pekar ut fyra långsiktiga prioriteringar:

- Stärka innovationskraften
- Bygga kompetens
- Öka inkluderingen
- Knyta samman Västra Götaland.

För varje prioritering finns ett program som pekar ut insatsområden där Västra Götalandsregionen har mandat och resurser att göra skillnad.

Utvecklingsstrategin har också fyra tvärssektoriella kraftsamlingar för perioden 2022–2025:

- Fullföljda studier
- Digitalisering
- Elektrifiering
- Cirkulära affärsmodeller.

²⁸ Kreativa Sverige, SOU 2022:44.

Stärka innovationskraften

Genom att stärka innovationskraften omsätts nya idéer till insatser som bidrar till omställningen och skapar värden i både privat och offentlig sektor. Prioriteringen omfattar fem branschområden: hållbar industri, hälsa och life science, livsmedel, biobaserade material och förnyelsebar energi, framtidens mobilitet, besöksnäring och kulturella och kreativa näringar.

Arbetet med att stärka innovationskraften fokuserar på att främja entreprenörskap och företagande, accelerera forskning, test och demonstration samt utveckla marknader och tillämpning. Programmet ”Stärka innovationskraften” är också Västra Götalandsregionens strategi för smart specialisering (S3), vilket ökar möjligheterna till EU-finansiering inom dessa branschområden.

Kulturområdet bidrar till genomförandet främst inom insatsområdet ”främja entreprenörskap och företagande” för kulturella och kreativa näringar (KKN) och besöksnäring. Innovationer uppstår ofta där vitt skilda kunskaper, tekniker och erfarenheter möts. Att stimulera till möten – dels mellan olika kulturyttringar, dels mellan kultur och andra branscher – är därför en strategisk insats.

Forskning pekar på samband mellan deltagande i kulturlivet, kreativitet och hög innovationsnivå som särskilt kännetecknande för de nordiska länderna.²⁹ Om det stämmer innebär det att barns och ungas möjlighet att få utlopp för sin kreativitet är avgörande för Sveriges framtida konkurrenskraft.

Kulturella och kreativa näringar (KKN)

KKN-företag har kulturskapande eller kreativa processer som sin affärsidé eller som sin råvara. Den nationella strategin Kreativa Sverige!³⁰ betonar att tvärsektoriell samverkan mellan myndigheter är nödvändig för att stärka sektorn, den lyfter fram förslag till företagsstödande insatser och betonar kopplingen mellan platsens betydelse för dessa näringar och tvärtom.

Regionerna har en viktig roll för att stärka denna växande näringsgren och säkerställa en samverkan mellan närings- och kulturpolitiken. Västra Götalandsregionen har en lång erfarenhet av en sådan samverkan. I Västra Götaland är drygt 4 procent av arbetskraften sysselsatt inom KKN, där mode dominerar tillsammans med litteratur och press – men det finns även många företag inom design, scenkonst, arkitektur och det audiovisuella området. Det finns också starka forsknings- och utbildningsmiljöer med konstnärlig profil. Det regionala innovationssystemet är profilerat på några branscher, främst mode och spel.

KKN driver innovation, kreativitet och kompetensutveckling både inom och utom sina sektorer. De har också signifikant social påverkan – från hälsofrämjande effekter till social hållbarhet, inkludering och ett levande lokalt kulturliv och samhälle.

Digitaliseringen har skapat behov av nya affärsmodeller, eftersom vinsterna ofta inte förs tillbaka till upphovspersonen och den konstnärliga kärnan. Det behövs därför ökad kunskap – dels om dessa näringar i kommunerna, dels av gemensamma strategier mellan näringslivsutveckling och kultur. Flera branscher saknar tydliga stödfunktioner, vilket talar för ökad samverkan mellan kultursektorn och det regionala innovationssystemet.

KKN kännetecknas av en affärslogik, där nätverk och samverkan mellan företag är viktigare för utvecklingen än att det enskilda företaget växer. Främjande av kluster och nätverk av KKN-företag bidrar till detta. Närvaro av KKN-företag bidrar ofta till platsers attraktivitet, men trängs undan när den ökade attraktiviteten leder till högre hyror. En växande trend är att dessa kluster även finns på platser på landsbygden, där de kan ha stor betydelse för att diversifiera näringslivet. Det behöver utvecklas nya arbetssätt som bättre tar tillvara dessa värden i samhällsplaneringen. Det finns även behov av bättre statistik, liksom forskning som beskriver regionala förändringar i kulturens ekonomi i relation till den nationella och internationella utvecklingen.

²⁹ Pier Luigi Sacco, "Culture 3.0". 2011.

³⁰ Kreativa Sverige! Nationell strategi för främjande av hållbar utveckling för företag i kulturella och kreativa branscher. SOU 2022:44.

Besöksnäring

Kultur och kulturarv är starka reseanledningar, och en växande trend är att människor vill uppleva det unika på en plats och vara delaktiga i upplevelsen. Många kultur- och kulturarvsaktörer är beroende av besöksnäringen, och natur- och kulturupplevelser bidrar även till andra näringar. Samtidigt kan en ökande besöksnäring både innebära slitage på natur- och kulturarvsplatser och försämra livsmiljön för de bofasta. Turistrådet Västsveriges strategi Hållbarhetsklivet syftar till att hantera balansen mellan näringsutveckling, bofasta och slitaget på miljön.

Samspelet mellan besöksnäringen och den lokala platsutvecklingen blir allt viktigare. Kulturområdet står för mycket av innehållet i besöksnäringen, har kompetens kring natur- och kulturmiljöer samt har nätverk av konstnärer och kulturutövare. Kulturevenemang som konserter, festivaler och utställningar kan bidra till en utökad säsong. Det finns redan en samverkan mellan kultur- och besöksnäring, men rollerna behöver stärkas ytterligare för att utveckla en hållbar besöksnäring i Västra Götaland.

Både en stor del av de kulturhistoriska besöksmålen och den lokala programverksamheten drivs av ideella krafter. De är i behov av stöd för att utveckla sin verksamhet och bli en del av besöksnäringen genom bland annat utökad samarbete med andra lokala aktörer. Ett sätt att koppla samman kulturhistoriska besöksmål är den infrastruktur av regionala vandrings- och cykelleder som är under uppbyggnad, där upplevelserna längs lederna behöver stärkas. Strategiskt arbete kring berättande om platser och händelser är ett fält att utveckla i samverkan mellan kulturen och besöksnäringen.

Digitaliseringen innebär stora möjligheter inom besöksnäringen – både för att minska resandet och för att nå ut till besökare och att fördjupa upplevelsen såväl före som under besöket. Kultur kan bidra till nya upplevelser och innovationer inom området genom ökad samverkan inom science parks.

Bygga kompetens

Prioriteringen fokuserar på tillgången till kunskap och kompetens för att ställa om till ett hållbart och konkurrenskraftigt Västra Götaland. Kulturområdets bidrag till genomförandet bygger på tidiga insatser för att bidra till fullföljda studier för barn och unga. Även här ingår läsfrämjande som en viktig del, men även vikten av att barn och unga kan utveckla sina skapande och kreativa sidor och ha en meningsfull fritid.

Folkbildning, att främja kompetensomställning och livslångt lärande

Folkbildningen har och har historiskt haft en stor roll i människors lärande. Folkbildning är utbildning och bildning som är fri och frivillig i bemärkelsen att den är frivillig att genomföra för alla inblandade, den styrs av verksamheterna själva och att deltagarnas behov och intressen står i centrum. Det nationella målet med folkbildningspolitiken är att folkbildningen ska ge alla möjlighet att – tillsammans med andra – öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.

Samtliga tio studieförbund och SISU Idrottsutbildarna finns representerade i Västra Götaland. Två av studieförbunden har verksamhet i länets alla kommuner. Det finns sex folkhögskolor med Västra Götalandsregionen som huvudman och 18 med civilsamhällesorganisationer som huvudmän.

Även museer och bibliotek bedriver folkbildningsverksamhet. Den organiserade folkbildningens aktörer har dock en särskild kompetens, eftersom de är verksamma i skärningspunkten mellan det professionella och det ideella kulturlivet – mellan utbildning och bildning, mellan civilsamhälle och myndighetsuppdrag och mellan generationer och samhällsgrupper.

Med sina olika profiler speglar folkbildningen mångfalden i samhället, stimulerar demokratin och stärker den sociala hållbarheten. Studieförbunden är en lokal och regional aktör, som genom samordning och samverkan är både mötesplats och möjliggörare för invånarnas ideella engagemang. Genom studiecirkelar i estetiska ämnen och kulturprogram är studieförbunden en betydelsefull kulturarena: under 2019 deltog nästan 4 procent av invånarna i Västra Götaland i studiecirkelar, och studieförbundens kulturprogram drog sammanlagt omkring fyra miljoner besökare per år med stor spridning i hela länet. Därmed är och fortsätter folkbildningsaktörerna att vara betydelsefulla för kulturlivets infrastruktur.

Ett exempel på fruktbar pågående samverkan är den mellan kulturinstitutioner och folkhögskolor inom verksamheten folkbildning och kultur i samverkan. Folkbildningens aktörer har också god potential att medverka till tidiga insatser för barn och unga i att öka studiemotivation och bidra till en meningsfull fritid.

Öka inkluderingen

Prioriteringen pekar ut inriktningen för att öka tillit och sammanhållning i Västra Götaland. Kultur och föreningsliv är ett socialt kitt som bidrar till att hålla ihop samhället. Kulturområdets bidrag till genomförandet sker genom kärnområdet för den regionala kulturpolitiken: att vidga deltagandet i kulturlivet. Det tar sitt avstamp i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och barnkonventionen, som behandlar människors rätt att utöva och delta i kulturlivet. I utvecklingsområdet ”Deltagande i kulturlivet” finns kulturens målsättningar i arbetet med att öka inkluderingen.

Demokrati och mänskliga rättigheter

Västra Götalandsregionen behöver vara en del av att värna demokratin och att motverka ökad polarisering. Hot och hat drabbar många människor i vårt samhälle idag, och leder till att det finns en bred utsatthet bland engagerade och företrädare för både kultur, offentlig sektor och det civila samhället. Den digitala tekniken har gjort det enklare att sprida budskap, påverka, mobilisera och organisera människor – men tekniken har också underlättat för grupperingar att ifrågasätta demokratins grundläggande idéer.

En av de demokratiska grundtankarna är jämlikhet och alla människors lika värde och lika rättigheter. All diskriminering hotar jämlikhet och är därför också ett hot mot demokratin. För en fungerande demokrati krävs också ett systematiskt arbete med mänskliga rättigheter. Demokrati genom valdeltagande inkluderar majoritetens röster, och behöver därför kompletteras med uppsökande verksamhet för att involvera fler. Här har medie- och kommunikationskunnskap betydelse, liksom folkbildningsaktörer, bibliotek och andra kulturaktörer och föreningar.

Inflytande i kultur- och samhällsutvecklingen

Västra Götalandsregionens mål för social hållbarhet fastställer att vi genomgående ska arbeta i medskapande dialog i partnerskap med invånare och det civila samhället. Det finns ett underskott på delaktighet i vissa grupper – till exempel barn och unga, nationella minoriteter och vissa etniska grupper. Därför behöver dessa grupper effektiva metoder för inkludering.

Utvecklingen av metoder för ett systematiskt arbete med invånardialog är centralt för en socialt hållbar utveckling i regionen. Unga regionsutvecklare är ett exempel på ett pågående arbete, där Västra Götalandsregionen tillsammans med barn och unga söker efter former för att säkerställa barns och ungas inflytande och delaktighet.

Folkhälsa och idrott

Målet för den nationella folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen. Inom den regionala kulturpolitiken ingår idrott och friluftsliv som delar av civilsamhället. Folkhälsoaspekten handlar därmed både om en meningsfull fritid, om fysisk aktivitet, om skapandet och om kulturens inverkan för en god hälsa och ett gott liv.

Hälsa och välbefinnande stärks av kulturell aktivitet, både som förebyggande och hälsofrämjande insats och som komplettering av medicinsk behandling och rehabilitering. Exempel på detta är biblioterapi, musikerapi, bildterapi eller dans som behandling vid nervsjukdomar som Parkinson. För ett bredare genomslag behövs en stärkt och utvecklad samverkan mellan politikområden. Särskilt fokus behöver ägnas åt de grupper som statistiskt sett har sämre hälsa än den genomsnittliga befolkningen.

Ur ett folkhälso- och demokratiperspektiv är det både viktigt att barns och ungas fysiska aktivitet ökar och att de bibehåller sitt engagemang i föreningslivet. Idrottsrörelsen behöver generellt nå ett ökat och brett deltagande. Begreppet rörelseförståelse betonar (främst) barns och ungas motorik, självförtroende, motivation och kompetens för att röra sig under hela livet. Stillasittande är en utmaning för folkhälsan, och idrottsrörelsen behöver fortsätta arbetet mot ett livslångt idrottande.

Knyta samman Västra Götaland

Prioriteringen fokuserar på en av de stora samhällsutmaningarna: att minska klyftorna mellan städer och landsbygder. Det handlar både om att fysiskt binda samman länet och bidra till hållbart resande, men också att stärka den regionala sammanhållningen. I den utmaningen är både regioner och kommuner centrala. Kulturområdets bidrag ligger i första hand inom platsutveckling och gestaltad livsmiljö, men berör även insatsområdena regional fysisk planering och hållbart resande.

Förbättra förutsättningarna för attraktiv platsutveckling

Platsutveckling är ett arbetssätt som kompletterar en mer övergripande regional utveckling genom att bygga på olika platsers förutsättningar, utgå från befintliga resurser samt stärka samverkan mellan lokala aktörer (civilsamhälle och näringsliv) och kommunal och regional nivå. Arbetssättet kräver utveckling av såväl tvärsektoriell samverkan som flernivåsamverkan. I många mindre samhällen är det framför allt civilsamhället som är den samlande kraften, vars samhällsengagemang bidrar till att platsen blir attraktiv både för boende och besökare. Kultur och kulturarv är starka drivkrafter i platsers utveckling.

Under flera år har satsningar i Västra Götaland byggt upp en gemensam sektorsövergripande metodik. De inblandade har därigenom fått erfarenhet av att arbeta stödjande kring platsutveckling, vilket innefattar både ekonomiskt stöd och processtöd till platser. Fortsatt metodutveckling är en gemensam prioritering under strategiperioden.

I dialogen med kommuner och lokala aktörer lyfts olika utvecklingsbehov inom platsutveckling fram. Det finns en önskan om mer samverkan och erfarenhetsutbyte. Det finns behov av att utveckla nya arbetssätt och formella samverkansformer som underlättar samverkan mellan främst kommuner och lokalsamhällen. Den långsiktiga lokala organiseringen kräver nya finansierings- och affärsmodeller för att bli hållbar. En fördjupad analys och strategi för vilka platser som får regionalt stöd skulle stärka platsutvecklingens koppling till en mera övergripande regional utveckling.

Den lokala utvecklingen är starkt beroende av den fysiska planeringen, och platsutvecklingen behöver kopplas närmare denna. Potentialen i att återbruka befintliga byggnader och anläggningar för nya funktioner begränsas dock av regelverk och finansieringsformer som inte är anpassade för återbruk. Ett ökat internationellt utbyte skulle kunna stärka både metodutveckling och finansiering.

Gestaltad livsmiljö – attraktiva, hållbara och inkluderande miljöer

Politiken för gestaltad livsmiljö pekar ut dels betydelsen av hur den fysiska miljön är utformad för att åstadkomma hållbara livsmiljöer för människor, dels betydelsen av att människor ges möjlighet att vara delaktiga i utformningen. Behoven är ungefär desamma på landsbygder som i städer och tätorter, men förutsättningarna och lösningarna skiljer sig.

Möjligheten att påverka sin livsmiljö är en av de viktigaste faktorerna för livskvalitet.³¹ Därför behöver man utveckla metoder för ökad delaktighet i samhällsplaneringen, inte minst genom att involvera barn och unga i planeringsprocesser.

Attraktiva livsmiljöer blir allt viktigare för att locka till inflyttning och företagsetableringar. Inom kulturområdet finns stor kompetens som kan bidra till mer hållbara och bättre gestaltade livsmiljöer i hela länet. Betydelsen av offentlig konst och konstnärlig kompetens i utformning av den offentliga miljön behöver stärkas inom fysisk planering.

I dialoger med kommuner och kommunalförbund lyfts behoven av att hitta gemensamma nya arbetssätt i samhällsplaneringen, där kulturen arbetar tätare tillsammans med övrig samhällsplanering. Det finns också stora möjligheter till europeisk samverkan och finansiering inom

³¹ Sveriges elva folkhälsomål, Statens folkhälsoinstitut.

området genom New European Bauhaus, där devisen ”Beauty, Sustainability, Together” beskriver kulturens bidrag till en nödvändig omställning i samhället.

Västra Götalandsregionen bidrar i samverkan med andra till stöd för kommunerna genom dialog, rådgivning och processledning samt metodutveckling kring kulturmiljövård, brukaranalys, barnkonsekvensanalys och offentlig gestaltning. Regionens kulturförvaltning samordnar också nätverk som samlar offentliga aktörer och akademien kring frågor om gestaltad livsmiljö.

Samverkan inom regional fysisk planering

Kulturens infrastruktur innehåller verksamhet och utövare spridda över hela Västra Götaland, vilka bidrar till att invånarna får en rikare vardag med såväl tillgång till kulturupplevelser som möjlighet att själva utöva kulturverksamhet. Vissa kulturverksamheter attraherar också många och långväga besökare och skapar arbetstillfällen.

I den fysiska planeringen måste man hantera det redan byggda. Natur- och kulturmiljöer skapar sammanhang och bidrar till förståelsen av hur dagens livsmiljö växt fram. Kulturens infrastruktur är därför ett viktigt perspektiv i en regional fysisk planering, och bidrar med ytterligare ett lager i planeringsunderlaget.

Dagens Västra Götaland är resultatet av människans inverkan på landskapet under tusentals år. Den fysiska miljön och det immateriella kulturarvet skapar ramar och begränsningar dels för hur vi upplever dagens samhälle, dels för vad som är möjligt att förändra idag – och i framtiden. Kulturarvssektorn kan bidra med ett tidsperspektiv i planeringen för en hållbar omställning. Inom natur- och kulturområdet finns kompetens som kan bidra till ett bredare regionalt landskapsperspektiv i planeringen.

Transporteffektiv regional infrastruktur och öka andelen hållbart resande

Hållbara transporter lyfts som en viktig fråga av både kommuner och kulturutövare. Begränsad kollektivtrafik utestänger invånare utan körkort och bil från kultur- och fritidsaktiviteter – däribland barn och unga. Både kultur- och fritidsaktiviteter och idrottsutövande genererar många resor, vars klimatavtryck kan minska och tillgänglighet öka genom utvecklad samverkan mellan kollektivtrafikplanering och kultur.

Kraftsamling Fullföljda studier

Kraftsamlingen Fullföljda studier syftar till att ge barn och unga i Västra Götaland de allra bästa förutsättningarna för en bra start i livet och för god hälsa, utbildning och framtidstro. Kraftsamlingen innehåller fyra fokusområden, där kulturpolitiken är särskilt involverad i dessa två:

1. Läsning och språkutveckling, där utmaningen är att öka samverkan i hela länet för att identifiera och ge stöd kring språkutveckling samt främja en god läsförmåga. Exempel på satsningar som den regionala nivån kan samordna och stödja är att erbjuda läsfrämjande insatser i och utanför skolan och att främja föräldrars språk och läsning för att öka delaktigheten i barnens lärande.
2. Motivation och framtidstro, där utmaningen är att öka barns och ungas motivation för studier, anknytning till skolan samt tillit och tilltro till sig själv, samhället och framtiden. Exempel på satsningar som den regionala nivån kan samordna och stödja är

att utveckla och sprida metoder för barns och ungas delaktighet och inflytande och att skapa ökade och jämlika förutsättningar för fysisk aktivitet och rörelseglädje i hela länet.

Kraftsamling Digitalisering

Kraftsamlingen Digitalisering innebär att alla som arbetar för ett hållbart och konkurrenskraftigt Västra Götaland samverkar, driver och agerar för att öka takten i digitaliseringen. Det finns många områden där kulturlivet specifikt behöver agera för att vara en del av den snabba förändringstakten. Samhällets och individens förväntningar och förutsättningar för att producera och ta del av kulturlivet förändras över tid.

Insatserna inom kraftsamlingen bottenar i att Västra Götalandsregionen för en kontinuerlig dialog med relevanta aktörer, sprider kunskap från erfarenheter av projekt och tester i Västra Götaland, verkar för ökade resurser till digitalisering inom Västra Götaland med fokus på nationella medel och EU-medel samt arbetar med statistik för digitalisering och följer upp arbetet.

I Västra Götaland finns starka innovationsmiljöer och spetsforskning inom digitalisering som kan bidra till digital utveckling inom kultursektorn – både inom regionen och nationellt. Det kan handla om hur testbäddar och science parks hittar samarbeten med kultur- och besöksnäring inom exempelvis AI, spelutveckling eller extended reality-produktion.

Invånarnas förutsättningar för delaktighet och inflytande över samhällsutvecklingen ökar genom digitalisering, samtidigt som det finns ett digitalt utanförskap på grund av exkludering och bristande tillgänglighet. Digital tillgänglighet behövs för att alla ska kunna uppfatta och hantera digital offentlig service.

”Invånarens digitala delaktighet” är ett av fem fokusområden inom kraftsamlingen. Det innehåller framför allt aspekterna invånarnas digitala kompetens genom samverkan med civilsamhälle och kommuner (främst biblioteksverksamhet), avlägsnande av digitala samhällshinder samt medie- och informationskunnighet (MIK).

MIK är ett begrepp för att beskriva de förmågor som invånare behöver ha för att kunna ta till sig information, sätta den i ett sammanhang och bedöma huruvida den är korrekt. Att förstå flödet av nyheter, nyttja sociala medier och ha en källkritisk förmåga är kärnan i yttrande- och informationsfriheten. I stort rör sig MIK-frågorna mellan en mängd politikområden – från säkerhet till media. Därför är just sektorsövergripande arbetssätt nyckeln till framgång. Den regionala nivåns styrka är att skapa förutsättningar för sektorsövergripande samverkan mellan områden såsom spelutveckling, kulturarv, folkbildning, konstutveckling och bibliotek.

Kraftsamling Cirkulära affärsmodeller

Kraftsamlingen Cirkulära affärsmodeller fokuserar på hur nya affärsmodeller samt ändrade produktionskedjor och konsumtionsmönster bidrar till ett minskat råvaruuttag, som i sin tur är grunden i cirkulär ekonomi – idag återanvänds bara fem procent av jordens råvaror. I denna kraftsamling sker insatser inom tre områden: design för cirkularitet, cirkulära livsmiljöer och systemlösningar för cirkularitet. Kraftsamlingen pekar ut fyra särskilt prioriterade materialflöden: textil, inredning, plast och byggmaterial.

Kultursektorer kan bidra på flera sätt inom denna kraftsamling. I designprocessen avgörs en produkts cirkulära potential, och då är design- och materialkunskap centralt. Här har inte

minst slöjd- och hantverksområdet en viktig roll. Dessa utövare är också mera direkt en resurs i omställningen till ett samhälle där vi underhåller och reparerar istället för att byta ut.

En annan utmaning är skalbarhet, där affärsmodeller och tekniker som fungerar i mindre skala är svåra att omsätta i större verksamheter eller industriell produktion. Men det finns stor potential att minska klimatpåverkan genom övergång till mindre klimatbelastande material med lång historia. Inom kulturarvsområdet pågår också ett arbete för att stimulera användningen av mer klimatneutrala byggmaterial och byggmetoder som rör både underhåll och nybyggnation.

Kulturområdet har också stora möjligheter att väcka insikter hos människor om behovet av förändrade livsmönster och bidra med kunskap. Samtidigt har även kulturorganisationer ett arbete att göra med att bli mer resurseffektiva.

För att åstadkomma förändring behövs små test- och innovationsmiljöer för nya delnings-tjänster, förändrade konsumtionsmönster och produktionssätt – både på landsbygder och i städer. Det finns också behov av nätverk och kunskap om hur det går att få ekonomi i återbruk av redan byggda miljöer. Kultursektorns roll inom omställning av samhället lyfts både inom politiken för gestaltad livsmiljö och i EU-initiativet New European Bauhaus. Ett ökat europeiskt samarbete skulle gynna såväl företag som kommuner för kunskapsutbyte.

Det regionala trafikförsörjningsprogrammet 2021–2025 Hållbara resor i Västra Götaland

Trafikförsörjningsprogrammet är Västra Götalandsregionens övergripande styrdokument för kollektivtrafikens utveckling som beskriver mål och inriktning för kollektivtrafiken. Det samspelar med kulturstrategin främst genom att framhäva värdet av att fler ska ha möjlighet att ta del av kultur genom att kunna resa kollektivt. Kulturevenemang kan bidra till större reseunderlag. Under Deltagande i kulturlivet finns en prioritering som handlar om att öka geografisk spridning av konst och kultur.

Strategi för omställning av hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen 2023–2027

Strategin pekar ut inriktningen för hela regionens hälso- och sjukvård. Den samspelar med kulturstrategin framför allt genom att betona vikten av hälsofrämjande arbete samt barnrättsperspektivet.

Hälso- och sjukvården och kulturorganisationer har potential att samverka mer inom gemensamma överenskommelser. Under Samverkan och synergi finns en prioritering som handlar om att stärka samverkan över politikområden.

Så togs strategin fram och så följs den upp

Kulturpolitiken i Västra Götaland ska bidra till att utveckla ett hållbart, demokratiskt samhälle där alla människor är delaktiga i utvecklingen. Västra Götalandsregionen har kontinuerliga samråd och samtal med verksamheter som har långsiktiga stöd. Samråden är till för att fånga upp kapaciteter och behov kopplade till kulturstrategins genomförande. De uppdrag och stöd som kulturnämnden ger bygger på prioriteringarna i kulturstrategin. Dialog med kulturlivets aktörer och invånare sker också regelbundet med kommuner och kommunalförbund.

Under våren och hösten 2022 samlades perspektiv in från kommuner, kulturorganisationer och det civila samhället i Västra Götaland för att tillsammans revidera den regionala kulturstrategin. Under processen med att ta fram den nya kulturstrategin diskuterades kulturlivets förutsättningar, utmaningar och möjligheter. Svaren sattes sedan i relation till de förändringar som måste till om vi ska nå de önskade effekterna av den statliga och den regionala kulturpolitiken.

Kommuner, kulturaktörer och det civila samhället kom med sina inspel i dialogform. Dialogerna placerades tydligt inom ramen för Roger A Harts delaktighetstrappa som är en metod för att definiera olika målgruppers delaktighet i beslutsprocesser. Samråden inom kulturstrategiarbetet innebar enligt denna metod att målgrupperna rådfrågades och deras synpunkter togs tillvara och bearbetades i underlaget.

Förutom kulturorganisationer och kommuner så har innehållet samordnats i relation till den regionala utvecklingsstrategin ihop med forum kopplade till kraftsamlingarna och de långsiktiga prioriteringarna i den regionala utvecklingsstrategin.

Dialog med kommuner

För att samverka med länets 49 kommuner har flera dialogforum använts. Kommunala företrädare har träffats delregionsvis³². En övervägande majoritet av kommunerna har deltagit vid dessa tillfällen, de flesta med både politisk representation och tjänstepersoner närvarande. Särskilda avstämningar har hållits med delregionala forum för kulturchefer.

Dialogerna har utgått från rådande kulturstrategi, pandemins effekter och vad som är mer eller mindre angeläget att inkludera i en regional kulturstrategi. De inbjudna har även fått ta del av utmaningar och förslag på strategiska mål från dialoger med kulturorganisationer, det fria kulturlivet och civilsamhället.

Utöver detta har Beredningen för hållbar utveckling (BHU) informerats kontinuerligt om arbetet med att revidera kulturstrategin. BHU är ett politiskt samverkansorgan för Västra Götalandsregionen och länets kommuner i frågor om hållbar utveckling.

Dialog med regionala kulturorganisationer

Under processen att revidera kulturstrategin har dialoger förts med organisationer som har långsiktiga uppdrag och som ingår i kultursamverkansmodellen. Dialogerna har i de flesta fall skett tematiskt efter verksamhetsområde med representanter från det fria kulturlivet som

³² Fyrbodalen, Göteborgsregionen, Sjuhärad och Skaraborg.

närvarande vid samma dialogtillfällen. I de fall där det har varit möjligt har befintliga nätverk och forum använts för dialog.

Dialog med det fria kulturlivet och civilsamhället

Det fria kulturlivet har god representation i Västra Götaland via centrumbildningar. Därför har alla centrumbildningar med regionalt stöd involverats i dialogprocessen genom tematiska samråd. Representanter för det civila samhället har involverats utifrån paraplyorganisationer med långsiktiga stöd, till exempel inom hembygdsrörelsen, hemslöjdsrörelsen och arbetslivsmuseer i Västra Götaland. Särskilda samråd har också hållits med representanter för de nationella minoriteterna.

Dialog med barn och unga

Kulturnämnden beslutade att en ungdomsdialog skulle genomföras som en prioriterad del av dialogarbetet. Förväntningen har varit dels att tydligare lyfta fram ett barn- och ungdomsperspektiv i det reviderade dokumentet, dels att göra unga delaktiga i processen.

För att uppnå detta genomfördes en öppen utlysning för att rekrytera unga kulturutvecklare, tillsammans med föreningen KulturUngdom. Utlysningen var öppen för personer mellan 15 och 20 år. Målet var att sätta samman en grupp unga från olika delar av Västra Götaland och med erfarenhet och intresse för olika kulturuttryck.

Totalt sex personer rekryterades: en från Uddevalla, en från Falköping, en från Alingsås, en från Mark samt två från Göteborg. Ungdomarna representerade endast sig själva och deltog utifrån sina egna erfarenheter. De sex ungdomarna har träffats ihop med en handledande tjänsteperson för att ta fram textunderlag till kulturstrategin, och fick arvode för varje deltagartillfälle. Processen för detta ingår i ett långsiktigt arbete för att öka ungas inflytande i Västra Götalandsregionens verksamhet och beslutsprocesser.

Ungdomarnas arbete finns sammanfattat i en särskild rapport som finns tillgänglig på Västra Götalandsregionens webb³³. Ungdomarnas medskick har även vävts in i det färdiga förslaget på regional kulturstrategi och påverkat målformuleringarna.

Verktyg för genomförande av kulturstrategin

För att genomföra den strategiska utvecklingen som preciseras i strategin behövs kunskap och nya idéer – inom såväl kultursektorn och civilsamhället som de offentliga och privata sektorerna – från ett brett spektrum av aktörer. Att förverkliga den regionala kulturpolitiska utvecklingen förutsätter flernivåsamverkan, ekonomiska insatser som uppdrag, strategiska insatser, verksamhetsstöd och utlysning av projekt- och verksamhetsstöd, överenskommelser med kommunalförbund och i vissa fall med enskilda kommuner. Kulturnämnden strävar efter att arbeta evidensbaserat genom att ta till sig och ibland initiera forskning inom sitt verksamhetsområde.

³³ <https://mellanarkiv-offentlig.vgregion.se/alfresco/s/archive/stream/public/v1/source/available/sofia/kun6111-136948837-299/native/Bilaga%202%20Unga%20kulturutvecklare%20-%20medskick.pdf> Hämtad 24 februari 2023

Uppdrag till kulturverksamheter

Västra Götalandsregionens politiska organisation och styrmodell innehåller inom kulturområdet regiongemensam ägarnivå, strategisk nivå och utförarnivå.

Den regiongemensamma ägaren utgörs av regionstyrelsen. Det innebär att regionstyrelsen har ett övergripande samordningsansvar utifrån ett helhetsperspektiv. Regionstyrelsen ansvarar även för att nämnder och styrelser bedriver sin verksamhet i enlighet med fastställda reglementen, har en verksamhet i balans och hushållar med tilldelade resurser.

Kulturnämnden är Västra Götalandsregionens ledande politiska organ inom strategiska kultur- och demokratifrågor. Nämndens huvudsakliga uppgift är att arbeta för att invånarna ges möjlighet till deltagande och upplevelser inom ett demokratiskt kulturliv samt för att bidra till goda förutsättningar för skapande verksamhet. Nämnden ger uppdrag till egna utförare och samverkar med externa parter.

Kulturnämnden tecknar fyraåriga uppdrag till verksamheter med statliga medel inom kultursamverkansmodellen, samt ytterligare en handfull organisationer. Dessa 30-tal verksamheter utgör – tillsammans med kommuner och kommunalförbund – grunden i genomförandet av den regionala kulturpolitiken. Det innebär ett särskilt ansvar att agera långsiktigt i enlighet med kulturstrategin och med hållbar utveckling. Uppdragen tas fram i dialog med verksamheternas styrelse och ledning och ska interagera med de egna verksamhetsplanerna så att dessa stärker och stödjer varandra.

Samverkan med kommunalförbund och kommuner

Regionstyrelsen ansvarar för det övergripande samrådet med länets kommuner i frågor som är av gemensam betydelse inom regional utveckling, infrastruktur, kollektivtrafik och kultur. Samrådet sker inom beredningen för hållbar utveckling.

Ett medel för att gemensamt arbeta i kulturstrategins riktning är överenskommelser om delregionala utvecklingsmedel med de fyra kommunalförbunden som tillsammans organiserar de 49 kommunerna i Västra Götaland. Syftet är att möjliggöra satsningar som bidrar till hållbar utveckling och att förverkliga målen i den regionala utvecklingsstrategin och kulturstrategin. Satsningarna ska stödja nytänkande och konkreta projekt som bidrar till att lösa samhällsutmaningar. Aktiviteterna ska bidra till lokalt och delregionalt inflytande genom att kommunernas förutsättningar och möjligheter tas tillvara. Överenskommelserna uttrycker därmed ömsesidig vilja till flernivåsamverkan.

Kulturnämnden bjuder även in till delregionala kulturpolitiska dialoger via forum för förtroendevalda och tjänstepersoner med kulturansvar från kommuner och kommunalförbund i Västra Götaland. Syftet med dessa dialoger är att identifiera gemensamma ambitioner, prioriteringar och potentiell samverkan ur ett regionalt helhetsperspektiv.

Utöver detta bjuder kulturnämnden under strategiperioden även in till ett eller flera heldagstillfällen för att inspirera, sprida kunskap och skapa dialog om kulturpolitik ur ett bredare perspektiv – kommunalt, regionalt, nationellt och internationellt. Syftet med dessa tillfällen är att förstärka dialogen inom kulturområdet mellan region, kommunalförbund, kommuner, civilsamhället och det fria kulturlivet.

Samordnad dialog och samverkan med det civilsamhället och det fria kulturlivet

Kulturnämnden arbetar med och vidareutvecklar sökbara stödformer i form av verksamhetsstöd, organisationsstöd, projektstöd, stipendier och särskilda satsningar för det fria kulturlivet och civilsamhället.

Västra Götalandsregionens verksamheter behöver samordna sin dialog med och sitt stöd till civilsamhället, för att uppnå en mer systematiserad och jämbördig relation mellan Västra Götalandsregionen och civilsamhället. Kulturnämnden har ett nära samarbete med regionstyrelsens beredning för mänskliga rättigheter. Beredningen sammankallar fem samråd där politiker träffar representanter för organisationer i civilsamhället. Varje samråd har ett tema: barnrätt, funktionshinder, hbtqi, mänskliga rättigheter och nationella minoriteter.

Kulturnämnden har även ett nära samarbete med den regionala överenskommelsen med civilsamhället i Västra Götaland. Detta sker via ett forum som hanterar förutsättningsfrågor för samverkan med civilsamhället.

Uppföljning och analys

Kulturnämndens tjänstepersoner tillsammans med avdelningen för samhällsanalys följer kontinuerligt upp resultat och utvärderar effekter av kulturpolitiken. Syftet med denna uppföljning är att säkerställa att de medel som kulturnämnden fördelar når önskade resultat utifrån strategins målsättningar.

Västra Götalandsregionen rapporterar årligen till Statens kulturråd inom ramen för kultur-samverkansmodellen, riktlinjerna för kvantitativ och kvalitativ uppföljning och särskild uppgiftsinsamling. Vid behov utreder och utvärderar kulturnämnden specifika konst- och kulturområden, men även verksamheters arbete med exempelvis deltagande, jämställdhet eller tillgänglighet.

Verksamheterna med ett långsiktigt uppdrag eller verksamhetsstöd rapporterar i Kultur-databasen, som är ett nationellt verktyg för insamling av kvantitativa data. Kultur-databasen gör det möjligt att jämföra regional och nationell kulturstatistik över tid. Dessutom lämnar dessa verksamheter in en verksamhetsplan och verksamhetsberättelse som årligen följs upp genom uppföljningssamtal och rapportering till kulturnämnden.

Västra Götalandsregionen samarbetar med SOM-institutet (en opartisk undersökningsorganisation vid Göteborgs universitet) för att följa utvecklingen ur ett invånarperspektiv. Undersökningarna ger kunskap om invånarnas kulturvanor och fungerar som underlag för tvärvetenskapliga analyser över tid på nationell, regional och kommunal nivå.

2023-02-27

Dokumentnamn: Kulturstrategi Västra Götaland med kulturplan 2024–2027

Diarienummer: RS 2023–01333

Kontaktperson: Björn Ohlén, Katti Hoflin; Förvaltningen för kulturutveckling

kultur@vgregion.se

Förvaltningen för kulturutveckling

Västra Götalandsregionen

2023-02-08

Bilaga: Kulturnämndens stöd och uppdrag

Bilaga till Kulturstrategi och regional kulturplan
Västra Götaland 2024–2027

Innehåll

Sammanfattning	3
Uppdragsbaserade verksamhetsstöd och långsiktiga uppdrag	4
Uppdragsbaserade verksamhetsstöd	4
Långsiktiga uppdrag.....	5
Kulturnämndens verksamhetsstöd	10

Sammanfattning

Bilagan innehåller en förteckning över de verksamheter som vid publiceringsdatumet har långsiktiga stöd från Västra Götalandsregionens kulturnämnd. Stöden som ingår är uppdragsbaserade verksamhetsstöd (UVS) till regionägda verksamheter 2021-2024, långsiktiga uppdrag (LSU) 2021-2024 och treåriga verksamhetsstöd inom kultur och civilsamhälle.

Bilagan ska framledes uppdateras senast den 31 oktober varje år under strategiperioden.

Uppdragsbaserade verksamhetsstöd och långsiktiga uppdrag

Verksamheter med uppdragsbaserade verksamhetsstöd (UVS) är bolag eller förvaltningar som helt eller delvis ägs och drivs av Västra Götalandsregionen. Verksamheter med långsiktigt uppdrag (LSU) har varierande organisationsformer. Gemensamt för verksamheterna är att de har fyraåriga uppdrag från kulturnämnden, med mål och indikatorer baserade på kulturstrategins prioriteringar. Merparten av organisationerna tar del av statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Uppdragsbaserade verksamhetsstöd

Film i Väst AB

Film i Väst är en av Europas ledande regionala filmfonder och efter Svenska Filminstitutet näst största finansiären av svensk film. Sedan starten 1992 har Film i Väst samproducerat fler än 1 300 svenska och internationella långfilmer, dramaserier, dokumentär- och kortfilmer. Samproduktionerna har vunnit Oscar, Golden Globe, Emmy och European Film Awards. Film i Väst är en del av Västra Götalandsregionen, Skandinaviens ledande filmregion.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

GöteborgsOperan AB

GöteborgsOperans kärnverksamhet är att bedriva opera-, musikal-, dans- och konsertverksamhet med hög internationell konstnärlig kvalitet som når och angår många människor. Genom regionala och internationella turnéer samt samproduktioner behåller GöteborgsOperan ett ben i Västra Götaland och ett på den internationella arenan. GöteborgsOperan bidrar till scenkonstens utveckling och tillgänglighet samt till att Västra Götalandsregionen syns på den internationella opera- och dansarenan.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Göteborgs Symfoniker AB

Göteborgs Symfoniker AB är ett helägt aktiebolag inom Västra Götalandsregionen med uppdraget att bedriva konsertverksamhet med hög internationell konstnärlig kvalitet som når och angår många människor. I organisationen ryms en orkester, en vokalsemble, ett gediget utbud av publikupplevelser, en bred ungdomsverksamhet och mycket, mycket mer. Vi är totalt 170 anställda som arbetar med både egna och externa arrangemang.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Förvaltningen för kulturutveckling

Styrelsen för kulturutveckling bedriver och främjar verksamhet inom områdena kultur, natur och kulturarv. Styrelsen bidrar till ett rikt kulturliv i ett sammanhållet Västra Götaland. Centrala frågor för styrelsen för kulturutveckling är att erbjuda kommunerna och

civilsamhället i Västra Götaland specialistkunskap inom kultur-, natur och kulturarvsområdena, att bedriva verksamhet på sex museer och besöksmål; Forsviks bruk, Göteborgs naturhistoriska museum, Lödöse museum, Slöjd & Byggnadsvård, Vitlycke museum och Vänersborgs museum, att erbjuda kunskap kring samordning och genomförande av projekt och aktiviteter på uppdrag av och i samarbete med kommunerna och civilsamhället i Västra Götaland, att genomföra projekt på uppdrag av och i samarbete med kommunerna och civilsamhället i Västra Götaland och att ansvara för den regionala biblioteksverksamheten och tillsammans med kommunerna i Västra Götaland driva och utveckla verksamheten. Styrelsen har också ett tydligt uppdrag att arbeta utifrån de behov som andra aktörer i regionen har och på så sätt i förlängningen att skapa möjligheter för invånarna i hela Västra Götaland att ta del av ett rikt kulturliv.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Regionteater Väst AB

Regionteater Väst (RTV) är Sveriges största turnerande scenkonstinstitution för en ung publik och en av landets största producenter av dans och teater. RTV skapar scenkonst som är tillgänglig och utmanande och som i tilltal och ämnesval främst riktar sig till människor mellan 6–16 år. Ägare är Västra Götalandsregionen och Uddevalla kommun. Ungefär 80 % av föreställningarna spelas på turné, och framtagandet av produktionerna görs ofta i nära samarbete med barn.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Långsiktiga uppdrag

Föreningsarkiven: Bohusläns föreningsarkiv, Föreningsarkivet i sydvästra Götaland, Skaraborgs föreningsarkiv, Älvsborgsarkivet.

Arkiven är samhällets samlade minne och föreningsarkiven har ett ansvar för att bevara de källor som belyser civilsamhällets historia. Medan de offentliga arkiven visar på samhället ur ett myndighetsperspektiv, bidrar föreningsarkiven till att ge en kompletterande bild av kulturarvet genom att visa på civilsamhällets roll och dess demokratiska arbete utifrån ett kulturhistoriskt perspektiv. Föreningsarkiven har en lång historia och tradition i Sverige. Få andra länder i Europa kan uppvisa en sådan mångfald i föreningsarkiv. Föreningsarkiv förvaltar, tar tillvara och förmedlar folkrörelsernas och föreningarnas arkivhandlingar. Därmed ansvarar de för källorna till en viktig del av demokratins historia, vilket bidrar till att värna de demokratiska värdena.

Verksamheterna tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Blåsmusik i väst

Blåsmusik i Väst ekonomisk förening har som ändamål att värna och utveckla professionell blåsmusik i Västra Götalandsregionen. Uppdraget genomförs av Göteborg Wind Orchestra, en av landets få professionella blåsorkestrar med stor genrebredd och inom det nystartade Blåsmusikcentrum i Västra Götaland, båda med ett tydligt utvecklingsfokus.

Verksamheterna tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Bohusläns museum

Bohusläns museum är ett levande kulturcentrum med fri entré och öppet 361 dagar om året. Föreläsningar, musikafnarnar, temadagar och spännande utställningar ger många anledningar till återbesök. Varje år visas flera tidsbegränsade utställningar. Aktiviteterna är många, ca 400 programpunkter om året. Bohusläns museum är det näst mest besökta regionala museet i Sverige. Museet har också en omfattande verksamhet runt om i Bohuslän. Det kan vara arkeologiska undersökningar både i hav och på land, byggnadsvård och dokumentationer av olika kulturmiljöer. Resultaten presenteras sedan bland annat i rapporter, böcker, webbsidor, föredrag och utställningar.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Borås konstmuseum

Borås Konstmuseum är en del av Borås stads kulturförvaltning och är känt för sina nationella och internationella utställningar och profilerar sig på områdena samtidskonst och rörlig bild. Museet äger och förvaltar en stor konstsamling som omfattar verk från tidigt 1900-tal till samtida konst. Borås Konstmuseum ansvarar också för stadens offentliga konst och arrangerar Borås Art Biennial. Borås Konstmuseum har genom sitt mångåriga engagemang för film- och videokonst uppdrag från Västra Götalandsregionen att samla, vårda och visa rörlig bild. Ett uppdrag museet förvaltar genom att visa videokonst på museet och genom att ta aktiv del i den rörliga bildens utveckling och möjligheter på museiområdet.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Borås stadsteater

Borås stadsteater är en del av Borås stads kulturförvaltning och är den enda institutionsteatern i Västra Götaland utanför Göteborg vars uppdrag är att producera scenkonst i vårt eget teaterhus och på andra spelplatser i Västra Götaland. Ett vanligt spelår produceras fem olika föreställningar på de egna tre scenerna. Från och med 2021 har teatern även ett regionalt turnéuppdrag, vilket innebär att arbeta uppsökande med föreställningar i hela regionen. Dessutom erbjuder teatern en variation av gästspel och utgör en lokal mötesplats för samtal och föreläsningar, både i egen regi och i samarbete med andra lokala och regionala aktörer.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Dalslands konstmuseum

Stiftelsen Dalslands museum och konsthall (Dalslands konstmuseum) ligger beläget på en höjd i Upperud i den gamla bruksmiljön. Museet öppnades 1995 och initierades av antikhandlare Sten Torstensson, vars samling utgjorde basen för det nya museet. Idag visar museet, utöver sin permanenta samling, en rad olika utställningar med samtidskonst under perioden mars till november.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Folkteatern i Göteborg

Folkteatern är en länsteater med placering i Göteborg. Teater arbetar med kvalitativ scenkonst för vuxna och unga. Föreställningarna vågar utmana och ifrågasätta normer och strukturer. Med rötter i folkbildningen har Folkteatern en unik historia att utveckla. Folkteatern är en normkreativ arbetsplats som prioriterar mångfald.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Göteborg Film Festival

Göteborg Film Festival har utvecklats och vuxit sig stark under mer än 40 års tid och är idag Nordens största publika filmfestival och den nordiska filmbranschens viktigaste årliga mötesplats. Idag är Göteborg Film Festival ett av Sveriges absolut största kulturevenemang och publikens respons vittnar om att evenemanget funnit sin plats i både hjärtan och medvetande. Det som en gång började som två cineasters djärva dröm har blivit en stabil och uppskattad del av det svenska kulturlivet och en betydelsefull aktör i den internationella filmbranschen. Festivalen pågår under elva dagar i månadsskiftet januari-februari och lockar omkring 250 000 besök varje år. Under festivalperioden visas omkring 200 filmer från 80 länder på omkring 750 visningar. Föreningen arrangerar förutom Göteborg Film Festival även barn och ungdomsfilmfestivalen Göteborg Film Festival Prisma i oktober och utomhusfestivalen Göteborg Film Festival Open Air i augusti.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Hantverkslaboratoriet

Hantverkslaboratoriets uppdrag är att dokumentera, säkra och utveckla traditionella hantverkskunskaper inom områdena bygg, kulturlandskap och trädgård. Kunskaper som är nödvändiga för att vårda och utveckla kulturmiljöer, men också i arbetet för en hållbar framtid. Hantverkslaboratoriet ger hantverkare kompetensutrymme att medverka i forskning och utvecklingsarbete om material och tekniker. Att utveckla entreprenörskap och stödja nätverk är andra viktiga uppgifter, liksom att fungera som en plattform för professionella möten mellan hantverkare och andra aktörer inom kulturmiljövården. Hantverkslaboratoriet driver projekt och genomför insatser inom områdena bygghantverk, kulturlandskap och trädgård i samarbete med hantverksföretag, branschorganisationer och samhällssektorer.

Innovatum Science Center AB

Innovatum Science Center har 4200 kvadratmeter fulla av interaktiva stationer, kreativa lekplatser och fascinerande experiment. Det finns möjlighet att vara aktiv, leka och prova på saker för hela familjen, men det finns också utrymme för den som vill gå runt och ta det lugnt och ta del av information och historia. Innovatums Science Centers mission är att öka intresset och förståelsen för teknik, naturvetenskap och industrisamhällets förändring, genom att skapa möten mellan människa och teknik, teori och praktik, historia och framtid.

Konstmuseet i Skövde

Konstmuseet i Skövde gör runt sju tillfälliga utställningar varje år med allt från internationell samtidskonst till konsthistoriska exposéer med verk från samlingen. Dessutom finns en basutställning med verk ur samlingen där fokus ligger på svenskt 1900-tal till idag. De tillfälliga utställningarna i Stora galleriet utgår från Konstmuseets

normkritiska uppdrag. Inom ramen för Artist in Residence Skövde gör Konstmuseet egna residens såväl som samverkar med andra aktörer så som till exempel Slöjd i väst och Riksteatern. Genom residensprogrammet skapas många nya ytor för dialog och möten mellan Konstmuseet och lokalsamhället, möten som kommer både allmänheten, det lokala kulturlivet och studenterna på Högskolan i Skövde till gagn.

Kulturakademin

Kulturakademin erbjuder kompetensutveckling med såväl spets som bredd för professionella verksamheter, grupper och individer inom scenkonst, musik, audiovisuella medier samt bild och form i Västsverige. Ågare är Film i Väst, Göteborgs Operan, Göteborgs Symfoniker, Folkteatern, Regionteater Väst samt Teater Halland.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

KulturUngdom

KulturUngdom är en ideell förening som backar, synliggör och utvecklar initiativ kring eget skapande, projekt och arrangemang av och med unga mellan 13-30 år i Västra Götaland. Sedan starten 1994 arbetar de med att främja kulturutövares och arrangörers rättighet till inflytande och delaktighet i kulturlivet. KulturUngdom erbjuder samarbeten, nätverk och kontakter lokalt, nationellt och internationellt. Föreningen stöttar också med marknadsföring, kulturstödet K-Pengar och teknik.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Läckö slott

Det kulturhistoriskt värdefulla byggnadsminnet och besöksmålet Läckö Slott lockar besökare från Sverige, Västra Götaland, Europa och världen. Här produceras och arrangeras opera, teater, konserter, slottsvisningar och utställningar i nära samarbete med kulturarvsinstitutioner och det fria kulturlivet. Kulturella och pedagogiska aktiviteter för barn genomförs året om. Slottet, Lilla Slottsträdgården, restaurang Hvita Hjorten och naturum Vänerskärgrården – Victoriahuset tillsammans med omgivande natur, erbjuder besökaren många olika sorters upplevelser.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Nordiska akvarellmuseet

Nordiska Akvarellmuseet har sedan invigningen år 2000 sett på akvarelltekniken från samtidens och den nutida konstens perspektiv, mot bakgrund av akvarellmåleriets tradition. Detta görs genom utställningar, forskning, konstpedagogik, förmedling och genom att främja den nordiska konstscenen. Museet har sedan dag ett bedrivit en bred pedagogisk verksamhet. I Nordiska Akvarellmuseets uppdrag ingår att stimulera till möten mellan konstnärer och till konstnärlig och kreativ utveckling. Detta genom bland annat forskning, projekt, samarbeten och residensstipendier.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Nätverkstan

Nätverkstan är ett kunskapscentrum som stöttar och utvecklar kulturlivet. Vi är en oberoende aktör i svenskt och internationellt kulturliv som verkar för kritisk offentlighet, nyskapande och öppenhet. Med ett dialogbaserat arbetssätt är vi lyhörda för kulturaktörers behov och fungerar ofta som brobyggare mellan kulturliv, politik, förvaltning och civilsamhälle. Nätverkstan stöder småskalig publicistisk, kulturell och konstnärlig verksamhet genom att översätta mellan kulturlivet och förvaltning/politik/allmänhet; vi talar både konstnärers och byråkraters språk, stödja kulturtidskrifter, förlag och andra med tjänster inom ekonomi, teknik, distribution, marknadsföring, fortbildning, fortbilda konstnärer och andra kulturaktörer genom såväl fleråriga utbildningar som kortare kurser, utreda kulturorganisationer på deras och andras uppdrag – men också på egna initiativ, publicera egna och andras skrifter i syfte att fördjupa och konkretisera den kulturpolitiska och kulturekonomiska diskussionen samt att agera och samverka när utvecklingen inom kulturlivet och samhället så kräver det.

RF-SISU Västra Götaland

RF-SISU Västra Götaland är Riksidrottsförbundets och SISU Idrottsutbildarnas regionala organisation, som utvecklar och stödjer idrotten i Västra Götaland. RF-SISU Västra Götaland har två olika roller; folkbildning med utbildning och bildning samt företrädarrollen för idrott där man ger stöd, leder och utvecklar idrotten. Under uppdragsperioden är arbetet med fysisk aktivitet för barn och unga samt inkluderande idrott för alla särskilt viktiga.

Riksteatern Väst

Riksteatern Väst är en samverkans- och främjarorganisation för riksteaterföreningar och andra anslutna organisationer inom Västra Götaland. Den regionala föreningen arbetar för att främja, stötta och utveckla föreningarnas verksamhet samt scenkonsten runt om i regionen. Riksteatern arbetar med ett brett utbud av scenkonst och utvecklar metoder för att nå nya publikgrupper tillsammans med riksteaterföreningarna och andra organisationer. De är en del i arbetet med att bygga och stärka en infrastruktur för scenkonst i hela regionen. De är en av landets 21 regionala riksteaterföreningar. Det finns 28 lokala riksteaterföreningar i Västra Götaland, samt 15 kulturorganisationer som är anslutna till Riksteatern och Riksteatern Väst.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Röda Sten Konsthall

På Röda Sten Konsthall visas utställningar och föreställningar av svenska och internationella samtidskonstnärer. Under varje utställning finns ett brett utbud av program, visningar, samtal, föreläsningar och kreativa workshops för alla åldrar. Programmet inspireras av utställningarnas uttryck och frågeställningar. En stor del av verksamheten riktar sig till barn och unga. Sedan 2006 är Röda Sten Konsthall huvudman för Göteborgs Internationella Konstbiennial (GIBCA) som vartannat år fyller Göteborg med samtidskonst från hela världen.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Textilmuseet

Textilmuseet är ett av Nordens ledande museer inom textil och mode med samlingar av kläder, tyger, textilmaskiner med mera. Basutställningen Textil Kraft berättar om textilproduktion, medan tillfälliga utställningar varierar från mode, design, konst och hantverk till teknik, forskning, hållbarhet och smarta textilier. Textilmuseet är placerat i Textile Fashion Center – ett centrum för utbildning, forskning, entreprenörskap och upplevelser inom textil och mode i Sveriges textila huvudstad Borås.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Vara konserthus AB

Vara Konserthus är ett kommunägt aktiebolag och drivs med stöd av Vara kommun och Västra Götalandsregionen. Vara konserthus stödjer storbandsmusiken genom Bohuslän Big Band och genom ungdomsstorbandet Next Generation Big Band. Vara Konserthus har även fått uppdraget att utveckla samarbetet med artister i det fria kulturlivet genom Artist in Residence. Uppdraget att utveckla dansen som konstform innebär bland annat att arbeta för att stärka den professionella dansen samt att förbättra tillgängligheten för alla åldrar. Förutom konserter och föreställningar så arrangerar konserthuset varje år närmare 200 konferenser och event.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Västergötlands museum

Västergötlands museum är ett kulturcentrum med en bred verksamhet. Museet har sex fasta utställningar. Strax intill museet ligger friluftsmuseet Fornbyn med ett trettiotal byggnader från 1800-talet. Museet bedriver även byggnadsantikvarisk- och arkeologisk uppdragsverksamhet samt utför kulturmiljöunderlag. Föremålssamlingarna är en av landets största, och utgör grunden för basutställningarna.

Verksamheten tilldelas statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Kulturnämndens verksamhetsstöd

Kulturnämnden ansvarar för uppdrag och stöd till aktörer inom kulturområdet i Västra Götaland. Nämnden ansvarar även för organisationsstöd och verksamhetsbidrag till det civila samhället som verkar på regional nivå i Västra Götaland, organisationsbidrag till studieförbundsdistrikt och idrottsförbundsdistrikt samt föreningsstöd till distriktsorganisationer. Sammantaget utlyser och fördelar kulturnämnden en mängd stöd till olika målgrupper och syften inom ansvarsområdena. De olika typerna av verksamhetsstöd listas nedan.

Verksamhetsstöd kultur 2022–2024	
Verksamhet	Summa
3:e våningen – Dansscen och Konsthall – en visuell mötesplats	500 000
Angereds Teater	900 000
Atalante	800 000
August Abrahamsons Stiftelse – Nääs Slott och Slöjdseminarium	500 000
Big Wind	500 000
Bohusläns cirkussällskap RV	500 000
Dalslands konstgrafiska verkstad	50 000
Dalslands Litteraturförening	800 000
Danscentrum Väst Centrumbildning för dans	1 000 000
Danskompaniet Spinn c/o Producentbyrå	830 000
Danspoolen, Kultur och fritidsförvaltningen, Vänersborg	200 000
Embla dans & teater utvecklar organisation, konstnärligt arbete och digital plattform	500 000
Flygupplevelsecentret Aerozeum	690 000
Folkmusik i Väst	480 000
Föreningen för Göteborgs internationella orgelakademi	450 000
Föreningen Halmens Hus	675 000
Föreningen Internationellt Vävcenter Sjuhärad	200 000
Föreningen Trädgårdsresan	500 000
Författarcentrum Väst	1 000 000
Gothenburg English Studio Theatre	400 000
Gothenburg Studios Development	300 000
Grafik i Väst	400 000
Göteborg Artist Center	450 000
Göteborg Baroque	500 000
Göteborgs bildverkstad	300 000
Göteborgs och Bohusläns Hemslöjdsförbund	120 000
HembygdVäst: Bohusläns hembygdsförbund, Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund, Göteborgs hembygdsförbund och Västergötlands hembygdsförbund	700 000
Illustratörcentrum	450 000
Karlsson Barock	250 000
Konstlitografiska verkstaden i Tidaholm	470 000

Konstnärernas Kollektivverkstad Bohuslän	700 000
Konstnärernas kollektivverkstad Göteborg	700 000
Konstnärscentrum Väst	650 000
Kultur 1740/Glasets Hus Limmared	500 000
Kulturbruket på Dal	600 000
Maritimt i Väst	250 000
Marks konstgrafiska verkstad	90 000
Meeting Plays	300 000
Musikcentrum Väst	980 000
Nationellt centrum för musiktalanger Vänersborg	1 500 000
NAV – industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst	331 000
Not Quite	650 000
Nääs Konsthantverk	100 000
Riksföreningen Folkets Bio Filmpedagogerna	750 000
Rörstrand Museum	500 000
Skaraborgs Hemslöjdsförening	110 000
Skaraborgs konstgrafiska verkstad	312 120
Språng	250 000
Stiftelsen Gerlesborgsskolan	500 000
Stiftelsen Konsthantverkscentrum	450 000
Strömstads kommun	450 000
Svensk Form Väst	450 000
Sverigefinska Riksförbundets Västra Götalands distrikt	150 000
Sveriges Konstföreningar Västra Götaland	180 000
Teatercentrum västra regionen	450 000
Westside Music Sweden	2 500 000
Vitlycke Centre for Performing Arts	700 000
Ålgården Konstnärernas Verkstäder och Galleri	350 000
	30 868 120

Verksamhetsstöd kultur 2023–2025	
Verksamhet	Summa
ADAS teater	300 000
Art of Spectra	400 000
Arthem - Romska teatern	300 000

Berättargruppen EDUT	350 000
Borås spelmannslag	18 400
Centrum för fotografi	450 000
Clandestino Institut	800 000
Clownkliniken	587 204
Creative C Innovation Hub	500 000
Fritidsbanken Sverige	400 000
Göthenburgo	400 000
Knutpunkt c/o GAC	650 000
Masthuggsteatern	600 000
Mosaikfabriken	400 000
Returkultur	450 000
Scenkonst Gerlesborg	200 000
Skogen	300 000
Svenshögen station	300 000
Teater Jaguar	200 000
Teater Kattma	300 000
Teater Nu	250 000
Textival	400 000
Veterinärhistoriska museet	650 000
VG Live	500 000
Älvsborgs läns hemslöjdsförbund	110 000
	9 815 604

Verksamhetsstöd HBTQ och funktionshinder 2023–2025	
Verksamhet	Summa
Barn till ensamma mammor/Fryshuset	85 000
Barnets rätt i samhället (BRIS)	340 000
Maskrosbarn	100 000
Räddningsmissionen	150 000
We & Sports Club	125 000
Ekumeniska grupperna för kristna hbtq-personer i Göteborg (EKHO)	200 000
Homan Göteborg	170 000
RFSL Sjuhärad	250 000
RFSL Skaraborg	110 000
Queerrörelsens arkiv och bibliotek (QRAB)	70 000
RFSL Sjuhärad	230 000
West Pride	1 000 000
Reclaim Prides vänner	70 000

Funktionsrätt Västra Götaland	1 075 000
Funktionsrätt Skaraborg	625 000
Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa (NSPH) Västra Götaland	500 000
Axevalla folkhögskola	100 000
Bergsjöns finska förening	50 000
Göteborgs finska pensionärsförening	60 000
Härrydas Finska Pensionärsförening	50 000
Judiska föreningen i Borås	75 000
Judiska församlingen i Göteborg	315 000
Meänmaa	85 000
Saanko Luvan Seuratanssijat	75 000
Sameföreningen i Göteborg	120 000
Sverigefinska Distriktet	50 000
Sverigefinska Pensionärer (SFP) Göteborgs och Bohusläns distrikt	85 000
Sverigefinska Pensionärers (SFP) Västra Götalands Distrikt och SFP	150 000
Trajosko Drom	185 000
	6 500 000

Verksamhetsstöd Folkhälsa 2023–2025	
Verksamhet	Summa
Elektra/Fryshuset	186 000
(NTF) Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande	5 600 000
(LNF) Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland	2 800 000
Kvinnojourer i Västra Götalandsregionen (KiV)	700 000
Tjejjouren Väst	1 400 000
Räddningsmissionen	300 000
Stadsmissionen Göteborg	1 100 000
	12 086 000

2023-02-08

Dokumentnamn: Bilaga: Kulturnämndens stöd och uppdrag 2023

Diarienummer: KUN 2022–00483

E-post: kultur@vgregion.se

Barn och unga

Kulturstrategi 2024–2027

Unga är en mångfacetterad och diversifierad grupp. Skillnaden mellan grupper bland barn och unga är stor. Många unga söker sig till kulturverksamheter i syfte att göra en förändring i samhället. Konsten i sig är inte det enda incitamentet för skapandet. Kulturens samhällsförändrande kraft är ett närvarande och grundläggande perspektiv hos barn och unga. Kulturen ska vara tillgänglig och till för alla. Kulturen ska vara av, med och för unga.

Kulturens värde för samhället och individen

Kultur är ett sätt att finna tillhörighet i livet i ung ålder. Utbudet av olika uttryck är stort och alla ska ha en plats att kunna uttrycka sig i en global och rusande värld. Att ge barn och unga möjlighet att tidigt i livet ta del av kultur ger inte bara en tillväxt in i konstnärligt skapade och kreativa näringar, utan är värdefullt för hela samhället. Individerna bygger samhället. Genom att ta del av kultur ökar välbefinnandet och ger effekter på skolresultat och den psykiska hälsan. Att i ett tidigt stadie leda ungdomar som faller risk för kriminalitet och socialt utanförskap till en skapande plattform att uttrycka sig ifrån, och vara del i en gemenskap, kan ha förebyggande effekter. Kulturens läkande och främjande värden ska inte underskattas. Att uppleva och skapa kultur är del i arbetet med *Fullföljda studier*¹ och förebygger utanförskap och kriminalitet. Ungas drömmar om att utveckla sitt skapande och satsa på karriärer inom kulturella yrken påverkas av kulturens reducerade status. Verka för utvidgade karriärvägar för unga in i kreativa yrken. Offentligt finansierade jobb och utbildningar inom kultur ger unga en brygga in i det kreativa arbetslivet.

”Alltså för mig är det som att varje pjäs jag kört, så kommer jag ihåg de där fem minuterna innan och efter. (...) Det är så fantastiskt att jobba timmarna innan en pjäs för då är det verkligen en gemenskap i gruppen. Man sminkar sig och fixar varandra och sånt, och det blir ju verkligen en extremt mysig stämning där man kommer varandra närmre. Du njuter av vad du gjort och samtidigt vet du att du har klarat av någonting. Man känner sig väldigt stolt över sig själv.”

Mobilitet och geografiska avstånd

Unga är en mobil samhällsgrupp, ofta utan möjlighet att själva välja boplatser. Skillnaderna i levnadsvillkor för unga i stad och glesbygd är stora. Unga på landsbygden har begränsade möjligheter att vara mobila. Kollektivtrafiken är en avgörande faktor för ungas fritidsvanor och kulturutövning. Verka för en utbyggd kollektivtrafikförsörjning i glesbygd under kvällar och helger till ett överkomligt pris.

”Jag älskar reaktionen stadsbor får” (angående hur kollektivtrafiken fungerar på landsbygden)

¹ | *Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021 – 2030* anges fullföljda studier som en av fyra tvärssektoriella kraftsamlingar.

Kultur i skolan

Trösklarna in i kulturens värld upplevs som höga. Genom att införa en kulturgaranti² i skolan ges alla barn möjlighet att ta del av kultur. Göra barn delaktiga i kulturgarantins utbud. Öka kulturgarantins frekvens. Kultur är mer än en upplevelse. Kultur är likvärdig andra utbildningar för att stärka den personliga utvecklingen och utsikterna att bidra till samhället. Verka för ökad kvalitet på de estetiska gymnasieutbildningarna på landsbygden. Verka för yrkesmöjligheter inom kulturlivet.

Kreativt utrymme

Barn och unga ska ges utrymme att själva styra över sitt skapande. Bristerna i lokalförsörjning för skapande unga är stor. Verka för en utbyggd infrastruktur för barn och ungas kreativa skapande. De ekonomiska hindren är avgörande för barn och ungas del i kulturlivet. Verka för kostnadsfria kulturupplevelser och skapandeverksamheter för barn och unga. Ge barn och unga ekonomiskt stöd för att kunna förverkliga sina idéer.

Jämlikhet, jämställdhet och interkulturell dialog

Det är aldrig för sent i livet att börja skapa. Personer som introduceras i ett sent skede ska ges samma möjligheter att skapa. Verka för åldersintegrerade kulturupplevelser. Ge vuxna möjlighet att utöva kultur på nybörjar- och amatörnivå utan ekonomiska hinder. Motverka åldersgränser och åldersrelaterad diskriminering genom att föra bort motsättningar mellan åldrar. Fokusera i stället på kunskapskompetens. Införa kunskapsgränser i stället för åldersgränser. Verka för en kostnadsfri kulturskola för alla åldrar. Barn i asylprocess och barn på flykt är särskilt utsatta och ska ges rätt till sin kultur. Unga ska ha rätt att utöva sitt modersmål. Ge föräldrar resurser och möjlighet att praktisera sina identitetskulturer samt föra vidare dem till och genom generationer. Utsatta grupper som hbtqi+, funktionsvarierade och andra marginaliserade grupper ska få utrymme och plattformar att få uttrycka sig.

”Vi har ju vår nuvarande samhällsstruktur där man går i skolan eller till jobbet eller vad det nu är. Men kulturen, det kan vara som en liten escape från det. Alltså, man får göra allting i sin egen takt. Man får uttrycka sig, man får inspireras av andra. Man får känna med andra. Man får vara människa helt enkelt.”

Barnkonventionen och barnrätt

Ungas rätt till kultur är en del av Barnrättskonventionen. Erbjudna och uppmana barn och unga att vara delaktiga i tidiga skeden i beslutsprocesser. Inflytandets makt skall väga lika tungt för alla åldersgrupper. Även ge yngre barn rätt att delta och uttrycka sin åsikt inför beslut som rör barn.

² Kulturgaranti är en plan vissa kommer har, och betyder att alla barn i skola och förskola regelbundet får en kulturupplevelse under skoltid. Ofta är kulturupplevelsen en gång per läsår.

Digitalisering och kommunikation

Unga är ofta digitala. Verka för att samordna information om kulturhändelser för barn och unga på digitala plattformar.

Vuxna erbjuder formen och skapar forum

Ett starkt kontaktnät är avgörande för ungas skapande. Att hitta andra med samma intresse kan vara en utmaning för unga. Vuxna reglerar barn och ungas kulturliv och kan undanhålla möjligheter att få tillträde till kulturvärlden. Vuxnas inbjudan till skapande verksamheter och kulturupplevelser är avgörande för barns och ungas deltagande. För att kunna vara delaktig i kulturlivet måste du först delta. Kompetenta vuxna måste visa vägen.

”Ju mer meriter man har desto mer får man göra, om man inte börjar tidigt får man inte vara med.”

Diarienummer: 2022-000052

Datum: 2023-04-13

TJÄNSTESKRIVELSE

Jan-Olof Karlsson
Kultur och friluftsutvecklare
Kultur och fritidsförvaltningen

Kulturmiljöprogram för Munkedals kommun

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen beslutar anta Kulturmiljöprogrammet för Munkedals kommun.

Sammanfattning

Bohusläns Museum har på kommunens uppdrag tagit fram ett kommunalt kulturmiljöprogram (KMP). Gällande kulturmiljöprogram togs fram 1994 och förhåller sig till en idag föråldrad lagstiftning. KMP är kulturmiljövårdens viktigaste redskap inom samhällsplaneringen för att bevara och utveckla kulturhistoriska miljöer.

KMP ska beskriva och tillgodose riksintressen för kulturmiljövård samt lyfter kulturmiljöperspektivet inom fysisk planering och besöksnäring.

KMP presenterar riktlinjer och rekommendationer för bevarande och utveckling av kommunens kulturmiljöer samt drar upp riktlinjer för hur utpekade kulturmiljöer hanteras i detaljplane- och bygglovskedet.

I det nya KMP framgår;

- identifikation av de viktigaste identitetsbärarna för Munkedals kommun.
- ett sammanhållet och enhetligt kunskaps- och planeringsunderlag för hela kommunen.
- ett digitalt kartunderlag som är kompatibelt med kommunens digitala översiktsplan.
- en handlingsplan för fortsatt arbete vilken kan hantera en lägre detaljnivå inom området samt prioritering för fördjupat arbete.

Bohusläns Museum har tagit fram ett pedagogiskt material i bokform för åk 3 – 6 som kan användas i undervisningen.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse 2023-04-13
Kulturmiljöprogram

Särskilda konsekvensbeskrivningar

Hållbar utveckling – Ekonomisk dimension

Samhällsbyggnadskontoret budgeterade medel. Bidrag från Länsstyrelsen. Kultur och Fritidsförvaltningens budget för framställande av bok.

Hållbar utveckling – Social dimension

Levande miljöer med historiskt innehåll är bra livsmiljöer. De bidrar till trivsel, känsla av samhörighet och sammanhang. De ger oss inblick i historien och perspektiv i vår samtid och utveckling

Hållbar utveckling – Miljömässig dimension

Ett målinriktat arbete med fokus på hållbar utveckling av kommunens kulturmiljöer bidrar till en positiv klimatpåverkan. Ofta är en kulturmiljös värden nära knutna med platsens naturvärden. Det kan vara att främja biologisk mångfald såsom betade ängsmarker, slåtterängar eller lämningar av artrikedomen i äldre tiders trädgårdar.

Barnkonventionen

Arbetet med samhällsbyggnad påverkar när barns livsmiljöer planeras och gestaltas. Det är viktigt att barns intressen får ta plats och att barns skilda förutsättningar och livsvillkor beaktas. Kulturmiljöprogrammet ska garantera nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Detta ansvar för kulturmiljön delas av alla.

Liselott Sörensen-Ringi

Förvaltningschef
Barn och Utbildning Kultur och Fritid

Beslutet skickas till:
Kommunstyrelsen
Förvaltningen Kultur och Fritid
Förvaltningen Samhällsbyggnad

Strategi

Kulturmiljöprogram för Munkedals kommun – Kulturmiljöstrategi

(förslag 220630)

Dokumentbeskrivning

Typ	Beskrivning
Dokumenttyp:	Kulturmiljöstrategi
Antaget av:	Ange beslutande instans
Antagningsdatum:	
Diarienummer:	Ange diarienummer
Gäller till och med:	Ange datum eller "Gäller tills vidare"
Dokumentansvarig:	Mikaela Danielsson
Revisionshistorik:	Uppdateras vid förändringar i dokumentet

Kulturmiljöprogram för Munkedals kommun

- Kulturmiljöstrategi (förslag 220630)

Innehållsförteckning

Dokumentbeskrivning	2
Kulturmiljöprogram för Munkedals kommun	3
Inledning	6
Kulturmiljöprofil	7
Förhistoriens landskap	8
Odlingslandskapet	9
Industri- och flottningshistoria	10
Kommunikationer, institutioner och samhälle	12
Historiska händelser och skeenden	13
Munkedals kulturmiljöer	15
Hållbar bebyggelseutveckling i kulturmiljöerna	15
Förteckning över Munkedals kulturmiljöer	16
Strategi för långsiktigt kulturmiljöarbete i Munkedal.....	30
Kulturmiljöer - en resurs i kommunal utveckling	30
- Munkedals kulturmiljöer är väl omhändertagna.....	31
- Munkedals kulturmiljöer är angelägna och tillgängliga för alla.....	32
- Munkedals kulturmiljöer är en resurs för långsiktig utveckling	32
Kulturmiljöer i ett förändrat klimat	32
Andra relevanta strategiområden.....	34
Kulturmiljöer i ett förändrat klimat.....	36
Problemområden orsakade av klimatförändringarna	37
Framtida klimat inom Munkedals kommun	37
Påverkan på kulturarvet i Munkedal	39
Sammanfattning	44

Inledning

Genom människans avtryck och påverkan på landskapet skapas vår nutida omgivning. Landskapet är under ständig utveckling, en utveckling som också lämnar spår: Vårt gemensamma kulturarv, våra kulturmiljöer.

Kulturmiljöerna inom en kommun är tillsammans ett uttryck för den historia som ägt rum inom kommunens gränser. Kulturmiljöerna är en resurs för både förståelsen för det som har varit och utveckling av nya miljöer och platser.

För att kunna ta till vara denna resurs har Munkedals kommun 2021-2022 låtit ta fram ett uppdaterat kulturmiljöprogram. Materialet har tagits fram av Bohusläns museum på uppdrag av Munkedals kommun. Programmet är främst tänkt som ett stöd i den löpande kommunala hanteringen av kulturmiljöerna, men riktar sig också till alla som har ett intresse av kommunens historiska bakgrund.

Munkedals kulturmiljöprogram är ett samlingsbegrepp för de olika ingående delarna: Historik, Kulturmiljöprofil för Munkedals kommun, Miljöbeskrivningar, och Kulturmiljöstrategi.

Historiken ger det historiska sammanhanget. *Kulturmiljöprofilen* fångar det som är mest karaktäristiskt för Munkedals historia och kulturmiljöer. *Miljöbeskrivningarna* fungerar som ett rådgivande handläggarstöd för enskilda ärenden, men innehåller också historiska fakta för miljöerna.

Historik, *Kulturmiljöprofil* och *Miljöbeskrivningar* utgör ett separat dokument, som fungerar som handläggarstöd och som underlag för Kulturmiljöstrategin.

Detta dokument, *Kulturmiljöstrategin* är det som kopplar kulturmiljöerna till den översiktliga planeringen. Här finns en förteckning över de utvalda kulturmiljöerna med tillhörande översiktliga rekommendationer, samt ett strategiskt ställningstagande för kommunens arbete med kulturmiljöfrågor. Här finns också en analys av hur klimatförändringarna kan komma att påverka kulturmiljöerna. I Kulturmiljöstrategin finns även en något kortare version av kulturmiljöprofilen.

Kulturmiljöprofil

Kulturmiljöprofilen fångar och samlar de historiska skeenden och bevarade kulturmiljöer som är karaktäristiska för Munkedals kommun.

Dagens administrativa indelning i kommuner och län är relativt nya företeelser, sett ur ett historiskt perspektiv. Det område som idag är Munkedals kommun har en lång och unik historia, men ingår samtidigt i de västsvenska och bohuslänska historiska sammanhangen.

Tematiserad historia tillgängliggör

Landskapet i Munkedals kommun bär på spår och minnen av människans närvaro och aktiviteter under tusentals år. Spåren finns i byggnader och fysiska lämningar i landskapet, men också i historia och berättelser som kanske inte alltid kan kopplas till bevarade lämningar.

Kulturmiljöprofilen sammanfattar historien under fem olika teman: Förhistoriens landskap, Odlingslandskapet, Industri- och flottningshistoria, Kommunikationer, Institutioner och samhälle samt Historiska händelser och skeenden.

Kulturmiljöprofilen är tänkt som ett underlag för kommunens långsiktiga arbete med att tillvarata och utveckla kulturarvet och för förmedlingsarbetet kopplat till kulturmiljöernas pedagogiska potential.

Underlag för miljörval och fysisk planering

Kulturmiljöprofilen och den historiska översikten speglas i urvalet av kulturmiljöer i kommunen. Miljöerna innehåller välbevarade kulturhistoriska objekt och lämningar som skildrar olika delar av kommunens historia.

I kulturmiljöerna finns olika typer av historiska spår: kulturhistorisk bebyggelse, fornlämningar, odlingslandskap, vägsträckningar och mycket mer.

Kulturmiljöprofilens olika teman representeras av ett antal kulturmiljöer. Samtidigt kan varje kulturmiljö rymma flera olika teman, eftersom flera olika tidsepoker satt sina spår i miljön.

Kulturarvsförmedling

Kulturmiljöprofilen sammanfattar den lokala historien och gör den tillgänglig för allmänheten. Kulturmiljöprofilen och kulturmiljöerna kan användas inom många utvecklingsområden, bland annat besöksmålsutveckling och turism. Ett prioriterat område är att förmedla kunskap om kulturvärdena till barn och unga, och då särskilt inom skolan. Kulturmiljöerna är en pedagogisk resurs där man på ett konkret sätt kan arbeta med historien på plats i landskapet.

Förhistoriens landskap

Förhistorien finns mitt inne i dagens samhälle. Tjuvehögen vid Hagarne Ringväg i Munkedal är en av Bohusläns största gravhögar. Foto: Cecilia Wingård, Bohusläns museum.

Spåren efter förhistoriens människor finns bevarade överallt i landskapet. De första människorna kom hit så snart inlandsisen dragit sig tillbaka för mer än 10 000 år sedan. Deras boplatser finns på flera håll i kommunen, men den första boplatser som upptäcktes ligger i Hensbacka. Upptäckten var så betydelsefull att platsen fick ge namn åt en del av den västsvenska jägarstenåldern: Hensbackakulturen.

Inom kommunen finns också hällristningar från bronsåldern. De flesta finns i kommunens västra delar som vid Bärby och Buråsen, men några ligger också i inlandet som vid Vassbotten. En av Bohusläns största hällristningar ligger vid Lökeberg med över 600 inristade figurer.

Munkedal utmärker sig särskilt genom sina många välbevarade lämningar från järnåldern. De lämningar som är mest framträdande är gravarna och gravfälten. I kommunen finns flera större järnåldergravfält, ofta belägna på höjdlägen i terrängen. Exempel på större gravfält finns vid Svarteborg, Köpestad, Håby-Torp, Hede-Torp och Stenehed. På Steneheds gravfält står dessutom en gåtfull rad med nio resta stenar.

De förhistoriska skeendena har präglat Munkedal på olika sätt och har legat till grund för kommunens fortsatta historiska utveckling. Det är under förhistorisk tid som människan genom jordbruk och bete börjar bruka landskapet och successivt ge det den form det har idag.

Kulturmiljöer som exemplifierar FÖRHISTORIENS LANDSKAP

Hensbacka, Ås–Buråsen–Folkesberg, Svarteborg–Köpestad, Långevall–Aspång–Hermanseröd, Vaglen–Ellingebo–Näset, Sanne kyrka–Vassbotten, Tungenäset, Torp–Bråland, Svarteborg–Köpestad, Hällevadsholm, Torp–Sörbo–Hajum

Odlingslandskapet

Odlingslandskapet i Örekilsälvens norra dalgång. Foto: Teresia Eboskog.

Kulturpräglade odlingslandskap med spår från många generationers bruk har skapat karaktären för en stor del av landsbygden i Munkedals kommun.

Den långa jordbrukstraditionen inleddes under yngre stenålder, och har successivt utvecklats under historiens gång. På många håll kan det vara samma marker som brukas än idag, om än på förändrade sätt.

Kulturlandskapen innehåller öppna, brukade åkrar, betesmarker i sluttningar och älvdalar och gårdsbebyggelse i traditionella lägen. Detta tillsammans med den bohuslänska topografin skapar landskapsupplevelser som är mycket karaktäristiska, och där kulturvärden och värdet av jordbruksmark ofta kan gå hand i hand.

Ett särdrag för Munkedals kommun är att det funnits ovanligt många herrgårdar och storgårdar i jämförelse med övriga Bohuslän. Sannolikt är det mängden sammanhängande god jordbruksmark i kombination med tillgången på vattenkraft som lockat till sig de högre stånden.

Odlingslandskapet som vi ser idag bär spår av det laga skiftet, den jordbruksreform som ägde rum på 1800-talet då de nuvarande gårdsstrukturerna skapades. Det har också formats av jordbrukets modernisering under 1800- och 1900-talen, då bland annat jordbruksarbetet effektiviserades och större åkerytor plöjdes upp.

Men här finns också lämningar som vittnar om äldre tiders sätt att bruka landskapet, som exempelvis röjningsrösen, fägator, stengärdesgårdar och andra lämningar.

Befolkningsökningen på 1800-talet ledde till att ett stort antal torp och backstugor byggdes på ofri grund. Många av dessa är idag borta, men bevarade torp och torplämningar i dalgångarna och på fjällen berättar om den ofta hårda tillvaron för många bohusläningar under 1700- och 1800-talen. Miljöer med många lämningar efter torp och backstugor finns bland annat på Skottfjället, liksom på Långön i Sörbygden.

Kulturmiljöer som exemplifierar ODLINGSLANDSKAPET

Hästhagen–Revet–Skådet, Knarrevik, Snipen–Furufjäll–Hästhagen, Hökärn – Fiskebo, Örekilsälvens norra dalgång, Grinås–Bön– Hult – Påstigen, Ulkeröd – Ed – Hultane, Torreby, Keddebo, Kynnefjäll, Skottfjället, Vågsäter, Tungenäset, Långevall – Aspång – Hermanseröd, Vaglen – Ellingebo – Näset, Åboland, Fisketorp – Långön – Brattönsgård, Sanne – Vassbotten

Industri- och flottningshistoria

Borgmästarbruket – grunden till den vattendrivna sågen. Foto: Teresia Eboskog.

Det industri- och flottningshistoriska arvet är mer påtagligt inom Munkedals kommun än i övriga Bohuskommuner, och de lämningar som finns vittnar om en viktig del av det som är karaktäristiskt för Munkedals historia.

De goda förutsättningarna för vattenkraft på många håll i kommunen ledde tidigt till omfattande etableringar av vattenkraftsdriven industri, bland annat sågverk, kvarnar och produktion av järnprodukter. Exempel på detta finns vid Vågsäter och Brattönsgård.

Inte minst längs Örekilsälvens nedre lopp söder om Kärnsjön och längs Munkedalsälven finner man idag lämningar efter dessa verksamheter. Vid Torp, Borgmästarbruket och Brålandsfallet finns stengrunder från hus och kvarnar eller rester av fördämningar och andra anläggningar. Vid Munkedalsälven ligger dagens verksamma pappersindustri sida vid sida med några byggnader från den verksamhet som föregick pappersbruket: Gamla bruket.

Sågverken i älvarna försågs med timmer som flottats från Dalsland via vattensystemen. Här märks särskilt Örekilsälven som var en av Sveriges äldsta allmänna flottningsleder, där flottning pågick i nästan 300 år. Lämningar efter flottningen är bland annat stensatta strandkanter eller anordningar för att styra och kontrollera timrets färd på älvarna. Lämningarna syns i strandkanterna på många håll, bland annat i Örekilsälven och Munkedalsälven.

Vid 1900-talets början blev stenen värdefull i Munkedals kommun. I Hällevadsholmstrakten finns granit i en ovanlig blågrå nyans och stenen började brytas 1906-1907. Den nybyggda Bohusbanan var en förutsättning för att stenindustrin skulle kunna etableras här, eftersom den möjliggjorde transport av stenen från brotten och ut i världen. Under 1900-talet blev även kvarts- och fältspatgruvor viktiga näringar i kommunen. Den största gruvan var Barhults fältspatgruva nära Åboland.

Kulturmiljöer som exemplifierar INDUSTRI- OCH FLOTTNINGSHISTORIA

Munkedals bruksmiljö, Torp-Bråland, Vågsäter, Munkedals hamn, Åboland, Kaserna, Hällevadsholm, Fisketorp-Långön-Brattönsgård.

Kommunikationer, institutioner och samhälle

Bebyggelsen kring Munkedals station härstammar från början från 1900-talet och speglar Munkedals framväxt som centralort och kommuncentrum. Foto: Cecilia Wingård, Bohusläns museum.

Det moderna Munkedals framväxt är ett resultat av samspelet mellan de äldre historiska epokerna, och utvecklingen under 1900-talet.

Vägar och kommunikationer gav tidigt upphov till knutpunkter, där strömmen av resande och varor ledde till etableringar av gästgiverier, affärer, lastageplatser och färjelägen. Vid Kviström låg tingshus och gästgiveri, vid Röd på Tungenäset fanns överfart till Stångenäset och vid Saltkällan fanns lastageplats och marknadsplats.

De större samhällen som finns i Munkedal idag växte dock inte fram förrän Bohusbanan anlades i början av 1900-talet. Järnvägen blev mycket betydelsefull för gods- och persontransporter, och så kallade stationssamhällen växte upp kring stationerna i Munkedal, Dingle och Hällevadsholm. Här etablerades handel men också andra samhällsfunktioner, som bank, hotell, post med mera.

Från 1920-talet och framåt byggdes vägnätet ut och både nyanlagda bilvägar, som den från Svarteberg till Sörbygden, och förbättringar av äldre vägar, innebar förbättrade kommunikationer inom kommunen. På landsbygden växte också mindre centrumbildningar fram med skola, affärer, postkontor och annan service. Exempel på detta är Fisketorp och Medbön.

Utbyggnaden av vägnätet har fortsatt under hela 1900-talet och samhällsutbyggnaden fortsätter att formas utifrån vägar och knutpunkter.

Munkedals samhälle har sina rötter både i brukssamhället kring Munkedals bruk och Stale, samt i stationssamhället kring järnvägsstationen och upp mot kyrkan. När Folkparken byggdes lades den mitt emellan de två delarna. Affärer och skolor har funnits i båda samhällsdelarna, men när kommunens organisation växte under andra halvan av 1900-talet, koncentrerades samhällsservicen till stationsområdet. Där hamnade också kommunhus och torg.

Kulturmiljöer som exemplifierar KOMMUNIKATIONER, INSTITUTIONER OCH SAMHÄLLE

Dingle stationsmiljö, Munkedals stationsmiljö, Hällevadsholm, Fisketorp–Långön–Brattönsgård, Örne–Sältorna, Röd, Kviström, Svarteborg–Köpestad, Grinås–Bön–Hult–Påstigen, Vaglen–Ellingebo–Näset, Åboland, Munkedals bruksmiljö, Bärfendal, Munkedals hamn, Torp–Sörbo–Hajum.

Historiska händelser och skeenden

Bärfendals kyrka från 1100-talet. Kristnandet är ett av de viktigaste historiska skeendena. Foto: Cecilia Wingård, Bohusläns museum.

Historiskt intressanta platser och miljöer är ofta exempel på hur samhället varit uppbyggt och hur människan brukat de resurser som finns på platsen. Men den historiska utvecklingen har också påverkats av viktiga händelser och utvecklingsprocesser.

Sådana historiska händelser och skeenden har ibland lämnat fysiska spår efter sig och ibland inte, även om platserna där det hänt är kända.

En viktig transformation av samhället skedde i samband med kristnandet, en process som i nuvarande Västsverige inleddes århundradena strax före år 1000. Äldre tankesystem och seder övergavs för nya, kyrkor byggdes, och landskapen indelades i socknar på ett sätt som levt kvar i århundraden. I Munkedal finns fyra kyrkor kvar som är uppförda på medeltiden, med Bärfendals kyrka som den mest ursprungliga till sin utformning.

Som en del i det medeltida norska riket hade bygderna i Munkedal betydelse för kungarna i maktspelet kring den norska kronan. År 1157 dödades kung Eystein Haraldsson i maktkampen mellan tre kungabröder, och begravdes i Foss kyrka. Tjugo år senare inleddes nya inbördes strider, där Sverre Sigurdsson i Sörbo år 1177 utropades till kung av Norge av sina egna. Foss medeltida kyrka finns kvar, och i Sörbo står en minnessten över kung Sverre, rest 1929.

Stormaktstidens krig lämnade inte Munkedal oberört, inte minst på grund av att den nord-sydliga landsvägen genom Bohuslän passerar en smal passage vid Kviström. Här skedde upprepade krigshändelser på 1600- och 1700-talen och den tydligaste lämningen efter detta är en stor försvarsanläggning i form av en skans som tingshuset är byggt på.

Kampen för demokrati och rättvisa villkor för alla, som inleddes under 1800-talets slut, har naturligtvis förts också i Munkedal. Närvaron av en stark arbetarrörelse i framförallt brukssamhället märks exempelvis i att Folkets hus placerades på Stale. Även stenarbetarna i Hällevadsholm var fackligt engagerade och byggde Folkets hus.

En viktig profil i Munkedal var fotografen Selma Sahlberg. Hon engagerade sig i kampen för kvinnlig rösträtt vid 1900-talets början och var ledamot i den lokala rösträttsföreningens styrelse. Selma Sahlbergs hus finns kvar på Hagarne vid Munkedals bruk.

Det fanns fler personer med rötter i Munkedal som liksom Selma Sahlberg ville förändra och förbättra samhället på olika sätt. Ett par exempel är 1700-talspoeten och filosofen Thomas Thorild, som föddes i Svarteborg, och filosofen Pontus Wikner, som växte upp vid Kaserna på 1800-talet.

Kulturmiljöer som exemplifierar HISTORISKA HÄNDELSER OCH SKEENDEN

Bärfendal, Tungenäset, Torp-Sörbo-Hajum, Kviström, Hällevadsholm, Munkedals bruksmiljö, Kaserna.

Munkedals kulturmiljöer

De kulturmiljöer som är utpekade att spegla Munkedals historia visar tillsammans på en stor bredd. Utpekandet grundar sig i att de inom sig innehåller tillräckligt höga kulturvärden på det sätt som avses i Kulturmiljölagen, Miljöbalken och Plan- och Bygglagen. Utöver detta finns också immateriella värden kopplade till den lokala historien, värden som i sig inte kan hanteras fullt ut med tillgängliga planeringsinstrument.

Sett ur ett renodlat kulturhistoriskt perspektiv finns också platser med lokalhistorisk betydelse, men där de fysiska lämningarna (fornlämningar, landskap, bebyggelse) kanske inte fullt ut är så välbevarade att det utgör grund för formell reglering. Det är dock fullt möjligt att ur planeringshänseende ändå ta hänsyn till sådana värden.

Kulturhistoriska värden finns givetvis också utanför de utvalda miljöerna, både i form av byggnader, fornlämningar och landskapsrum, men då mer i form av enskilda objekt. Dessa objekt kan i sig ha individuellt skydd (som exempelvis fornlämningar).

Hållbar bebyggelseutveckling i kulturmiljöerna

Ett övergripande mål är att kulturmiljöerna ska kunna bibehålla den karaktär de har, och därmed sin attraktion och pedagogiska potential. Därför måste bebyggelseutvecklingen vara långsiktigt hållbar. Det blir den om det sker på ett varsamt sätt. I enstaka fall även på ett sparsamt och begränsat sätt.

Detta innebär inte ett stopp i utvecklingen. De allra flesta kulturmiljöer tål en fortsatt bebyggelseutveckling, när den sker på ett sätt som är varsamt i förhållande till de värden som identifierats.

Man kan utveckla varsamt genom att förhålla sig till det som redan finns. Det kan handla om nya byggnaders utseende, det kan handla om lokaliseringen av var ny bebyggelse placeras, och det kan handla om omfattningen på ny bebyggelse. På ett mindre antal platser måste man dessutom vara mycket sparsam med ny bebyggelse.

Därför är det relevant att i den översiktliga planeringen använda begreppen "varsam bebyggelseutveckling" som generell och återkommande rekommendation, och i några fall också "begränsad bebyggelseutveckling".

"Varsam bebyggelseutveckling"

Detta utgår från att en fortsatt bebyggelseutveckling sker, men att det finns hänsyn som måste tas. Utvecklingen måste alltså ske varsamt.

Det kan röra sig om utformning av eventuell ny bebyggelse, om placering i landskapet eller i förhållande till annan bebyggelse. Det gäller även omfattningen, utifrån vilken påverkan det ger på helheten. Större exploateringar eller etableringar ryms inte inom begreppet "varsamt". Varsam bebyggelseutveckling innebär även att befintliga byggnader ska hanteras varsamt.

"Begränsad bebyggelseutveckling"

Detta innebär att miljön har begränsad kapacitet att rymma ytterligare bebyggelse. Antingen för att det helt enkelt finns få eller inga ytor tillgängliga, eller att miljön är särskilt känslig.

PBL, bebyggelseutveckling och kulturvärden

Att styra bebyggelseutvecklingen i förhållande till platsens kulturvärden har bakgrund i PBL:s krav på anpassning (PBL 2:a kapitlet 6§), det vill säga att ny bebyggelse ska ha en utformning och placering som är "lämplig med hänsyn till platsens ... kulturvärden". I vissa fall är det aktuellt även med förvanskningsförbud för bebyggelseområde (PBL 8 kapitlet 13§). Här finns också hänsyn till fornlämningar (KML 2:a kapitlet).

Dessutom kan finnas också aspekter som gäller enskilda befintliga byggnader: Förändringar av enskilda byggnader ska ske varsamt (PBL 8 kapitlet 17§) och får inte förvanska karaktären på särskilt värdefulla byggnader (PBL 8 kapitlet 13§).

Förteckning över Munkedals kulturmiljöer

Följande miljöer är de som är utvärderade som särskilt kulturhistoriskt värdefulla. De speglar Munkedals identitet och historia på ett sätt som gör dem till en tillgång i en hållbar utveckling.

Miljöerna Bärfendal, Öne-Sältorna, Knarrevik, Munkedals bruksmiljö, Torp-Bråland och Örekilsälvens norra dalgång är utpekade som riksintressen för kulturmiljövården.

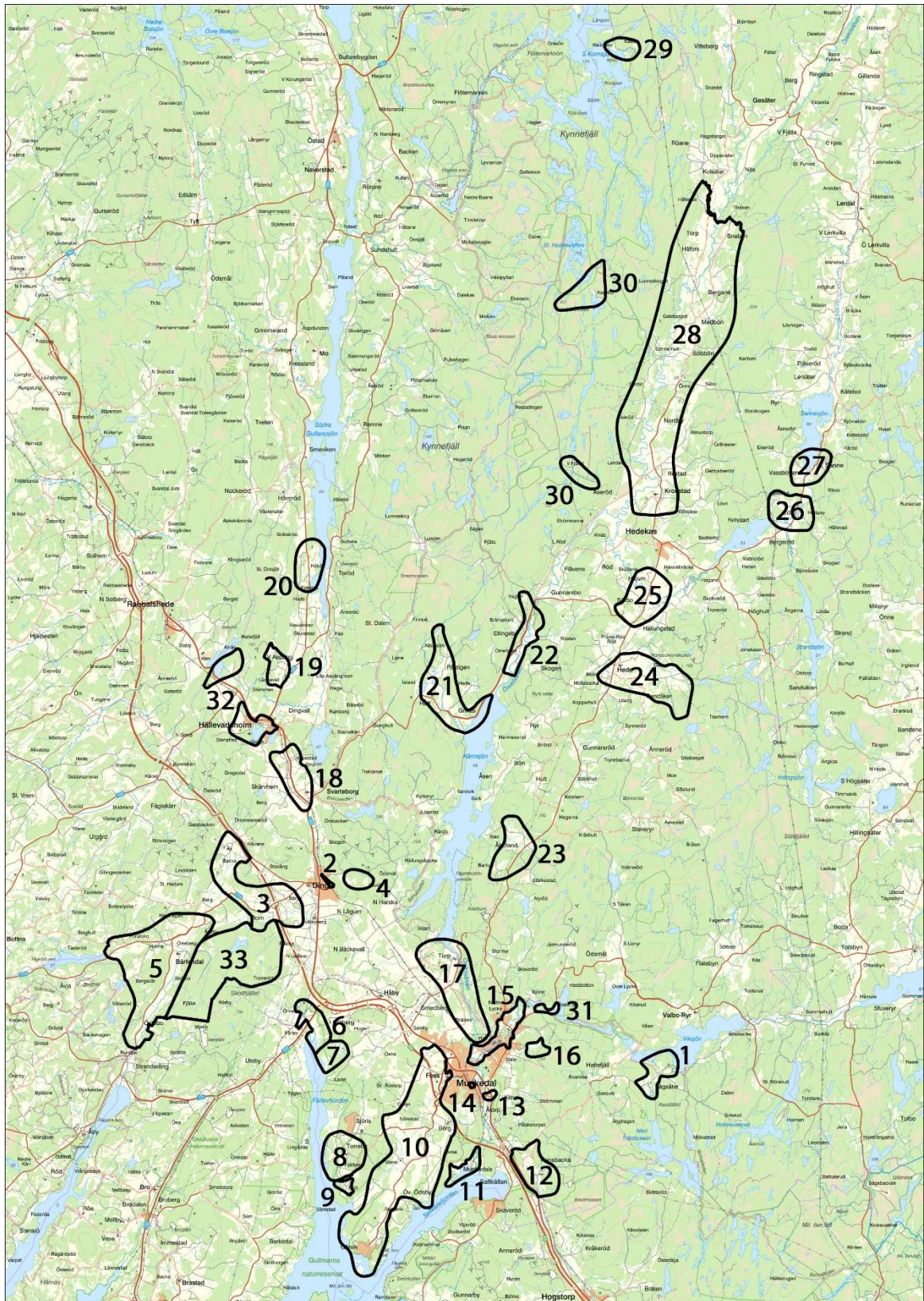
Mer utförliga miljöbeskrivningar och mer utvecklade rekommendationer finns i handläggarstödet "Miljöbeskrivningar".

De mål och rekommendationer som presenteras här, är mål och rekommendationer för de kulturhistoriska värden som finns i respektive miljö.

De ska användas som underlag tillsammans med andra intressen när samlade målbilder för respektive område tas fram, exempelvis i Översiktsplanen.

Lista över kulturmiljöerna

1	Vågsäter	2	Dingle stationsmiljö
3	Ås-Buråsen-Folkesberg	4	Hästhagen-Revet-Skådet
5	Bärfendal	6	Önne-Sältorna
7	Knarrevik	8	Torreby
9	Röd	10	Tungenäset
11	Munkedals hamn	12	Hensbacka
13	Kviström	14	Munkedals stationsmiljö
15	Munkedals bruksmiljö	16	Snipen-Furufjäll-Hästhagen
17	Torp – Bråland	18	Svarteborg – Köpestad
19	Långevall-Aspång-
Hermanseröd	20	Hökärr – Fiskebo
21	Grinås – Bön – Hult -
Påstigen	22	Vaglen-Ellingebo-Näset
23	Åboland	24	Fisketorp-Långön-Brattönsgård
25	Torp - Sörbo – Hajum	26	Ulkeröd-Ed-Hultane
27	Sanne kyrka – Vassbotten	28	Örekilsälvens norra dalgång
29	Keddebo	30	Kynnefjäll
31	Kaserna	32	Hällevadsholm
33	Skottfjället		

Karta med kulturmiljöerna i Munkedals kommun markerade. Karta av Linnea Nordell.

1. Vågsäter

Kort beskrivning: Betespräglad, öppet odlingslandskap med koncentration av förhistoriska gravar och en privat begravningsplats. Plats för herrgård med lämningar efter järnverk och andra vattenkraftsdrivna verksamheter, samt en mjölnarstuga och några äldre bostadshus.

Motivering: Värdefull industrihistorisk miljö i odlingslandskap med koncentration av fornlämningar. I miljön finns också värdefull äldre bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Bevarad fornlämningskoncentration, med bibehållet sammanhang i landskapet. Fortsatt öppet landskap. Varsam bebyggelseutveckling, med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild.

2. Dingle stationsmiljö

Kort beskrivning: Miljön omfattar Dingle stationshus med godsmagasin och banvaktarstuga, uppförda i början av 1900-talet. Stationen har ett högt och vackert läge med vid utsikt över Dingleslätten och Skottfjället.

Motivering: Välbevarad bebyggelsemiljö som är representativ för stationsmiljöer utmed Bohusbanan, och som har en tydlig historisk koppling till Dingles framväxt som samhälle.

Mål och Rekommendation: Bevarad bebyggelsemiljö. Mycket varsam bebyggelseutveckling endast i begränsad omfattning. Varsamt hanterade byggnader.

3. Ås – Buråsen – Folkesberg

Kort beskrivning: Välbevarad fornlämningsmiljö med hållristningar, gravar och fornborg. Öppet odlingslandskap med hävdade betesmarker och bebyggelse i traditionella lägen. Plats för en av Bohusläns försvunna medeltidskyrkor.

Motivering: Mycket värdefull fornlämningsmiljö i öppet odlingslandskap med värdefulla hag- och betesmarker. Äldre jordbruksanknuten bebyggelse i traditionella lägen. Bevarade kulturlandskapselement som stengärdesgårdar, fägata och kvarnlämningar.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Bevarad fornlämningskoncentration, med bibehållet sammanhang i landskapet. Fortsatt öppet landskap. Varsam bebyggelseutveckling.

4. Hästhagen – Revet - Skådet

Kort beskrivning: Karaktäristisk torpmiljö från 1800-talets andra hälft med enkelstugor i traditionella bebyggelselägen kring mindre

dalsänkor. Kuperat odlingslandskap med före detta åker- och betesmark.

Motivering: Välbevarad torpmiljö i småskuret kulturlandskap med värdefull äldre bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Bevarad torpmiljö. Fortsatt öppet landskap. Varsam och begränsad bebyggelseutveckling, med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild. Varsamt hanterade byggnader.

5. Bärfendal

Kort beskrivning: Bärfendal bjuder på ett dramatiskt landskap med höga berg som stupar brant ned mot trånga dalgångar med ett öppet odlingslandskap. Det långa landskapsnyttjandet märks genom fornlämningarna, den medeltida kyrkan och den välbevarade kulturhistoriska bebyggelsen. Riksintresse för kulturmiljövården.

Motivering: Mycket värdefullt sockencentrum med medeltida kyrka i kulturpräglad odlingslandskap och med lång kontinuitet i landskapsnyttjandet. I miljön finns mycket värdefull och välbevarad äldre bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Bibehållet öppet landskap, med bevarad jordbruksbebyggelse samt miljö kring kyrkan och bykärnan vid Holma-Orreberg. Bevarade fornlämningar med bibehållet sammanhang i landskapet. Mycket varsam bebyggelseutveckling med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild. Mycket varsamt hanterade byggnader.

6. Öne - Sältorna

Kort beskrivning: Mycket värdefulla beteshävdade strandängar kring Färlevfjordens inre del. Kommersiellt centrum på landsbygden med affär, post och kommunikationer. Riksintresse för kulturmiljövården.

Motivering: Mycket värdefulla beteshävdade strandängar. Värdefull kommunikations- och handelsmiljö med lång kontinuitet och med bevarad handelsbod och poststation.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Fortsatt öppet landskap. Fortsatt betesdrift är en förutsättning för bevarandet av natur- och kulturvärdena på strandängarna. Bevarad bebyggelse vid Älvbacken och Öne. Varsam bebyggelseutveckling med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild.

7. Knarreвик

Kort beskrivning: Öppet och betespräglad småskaligt odlingslandskap med strandängar, stengärdesgårdar och bryggor. Äldre bostadshus på historisk gårdstomt, samt torpstuga och torplämningar. Riksintresse för kulturmiljövärden.

Motivering: Välbevarat och mycket värdefullt småbrukslandskap med strandängar och med värdefull och autentisk äldre bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Fortsatt öppet landskap. Varsam bebyggelseutveckling. Bevarade fornlämningar med bibehållet sammanhang i landskapet. Bevarade kulturlandskapselement såsom som stengärdesgårdar, husgrunder och bryggor.

8. Torreby

Kort beskrivning: Herrgårdsmiljö med både slott och äldre herrgårdsbyggnad i parkmiljö med tillhörande arbetarbostäder och ekonomibygnader. Område med arkitektritade villor i 1970-talsstil.

Motivering: Mycket välbevarad och komplett herrgårdsmiljö med alla typiska beståndsdelar i parkliknande miljö. I miljön finns också utmärkande modern bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarad herrgårdsmiljön med alla sina beståndsdelar, varsamt hanterad. Varsam bebyggelseutveckling i anknytning till herrgårdsmiljön med bibehållen bebyggelsebild. Varsamt hanterade byggnader. Bevarade fornlämningar med bibehållet sammanhang i landskapet.

9. Röd

Kort beskrivning: Området utgörs av en liten dal på sydvästra Tungenäset med bebyggelse samt färjeläge vid Färlevfjorden som före 1950-talet tillsammans utgjorde en kommunikationspunkt.

Motivering: Kommunikationspunkt med färjeläge och välbevarad äldre bebyggelse i småskaligt odlingslandskap. Värdefull fornlämning i form av hällkista.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Fortsatt öppet odlingslandskap med bevarade värdefulla kulturlandskapselement och bebyggelse. Varsam bebyggelseutveckling i begränsad omfattning i dessa delar, med bibehållen bebyggelsebild. Varsamt hanterade byggnader.

10. Tungenäset

Kort beskrivning: Fornlämningssmiljö med rikligt med fornlämningar från hela förhistorien i ett öppet och välhävdad odlingslandskap.

Sockencentrum med medeltida kyrka. Välbevarad äldre jordbruksbebyggelse i traditionella lägen.

Motivering: Mycket värdefull fornlämningsmiljö som inkluderar flera framträdande fornlämningar. Värdefullt odlingslandskap med lång kontinuitet och med välbevarad jordbruksbebyggelse i traditionella lägen. Sockencentrum med medeltida kyrka och prästgård.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarade fornlämningar med bibehållet sammanhang i landskapet. Bibehållet öppet landskap, med bevarad jordbruksbebyggelse. Bevarad miljö kring kyrka, sockencentrum och prästgård. Varsam bebyggelseutveckling med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild.

11. Munkedals hamn

Kort beskrivning: Miljön vid Örekilsälvens utlopp i Saltkällefjorden omfattar dels järnväg, kaj och bebyggelse som alla har ett industrihistoriskt samband med Munkedals bruk, dels torp och fritidshus från mitten av 1900-talet utmed bergsslutningen på gården Falebys före detta marker.

Motivering: Värdefulla industrihistoriska lämningar samt värdefull äldre bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarade brukshistoriska lämningar och äldre bebyggelse. Varsam bebyggelseutveckling, med bibehållen bebyggelsebild.

12. Hensbacka

Kort beskrivning: Herrgårdsmiljö med omgivande öppet odlingslandskap och äldre vägsträckningar. Boplats från jägarstenålder av högt vetenskapligt värde.

Motivering: Värdefull herrgårdsmiljö med parklikande trädgård och omgivande öppet odlingslandskap, samt äldre vägsträckning. Boplats från äldre stenåldern av mycket högt vetenskapligt värde.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarade fornlämningar. Fortsatt öppet landskap. Bevarad herrgårdsmiljö. Varsam bebyggelseutveckling kring Hensbacka herrgård.

13. Kviström

Kort beskrivning: Området bildar en historiskt betydelsefull knutpunkt med bro, gästgiveri och tingshus. Passet vid Kviström och bron över Örekilsälven har spelat en militärstrategiskt viktig roll under de strider som utkämpades på 1600- och 1700-talen. Här finns rester av en äldre skansanläggning.

Motivering: Mycket värdefullt äldre administrativt centrum som även inrymmer välbevarade kommunikations- och militärhistoriska lämningar.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarad bebyggelse- och fornlämningsmiljö. Varsam bebyggelseutveckling, med bibehållen bebyggelsebild. Varsamt hanterade byggnader.

14. Munkedals stationsmiljö

Kort beskrivning: Järnvägsstation för Bohusbanan samt Munkedals järnvägs nedre station med omgivande affärs- och administrativt centrum som utgjorde grunden till Munkedals stationssamhälle.

Motivering: Mycket värdefull bebyggelsemiljö som är representativ för stationsmiljöer utmed Bohusbanan, och som har en tydlig historisk koppling till Munkedals framväxt som samhälle.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarad bebyggelsemiljö. Mycket varsam bebyggelseutveckling endast i begränsad omfattning. Varsamt hanterade byggnader.

15. Munkedals bruksmiljö

Kort beskrivning: Äldre bruksmiljö av stort industrihistoriskt intresse utmed Munkedalsälven. Miljön omfattar Munkedals herrgård, bruksrelaterade arbetarbostäder och anläggningar samt kanalen från Munkedals bruk och norrut till Björöd damm. Riksintresse för kulturmiljövärden.

Motivering: Mycket värdefull bruks- och industrihistorisk miljö som även inrymmer värdefull bebyggelse och anläggningar med koppling till såväl gamla som nya bruket samt har en tydlig koppling till Munkedals framväxt som samhälle. Miljön är ett tydligt exempel på hur ett företag kan forma ett samhälle.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarad industrihistorisk- och bebyggelsemiljö. Varsam bebyggelseutveckling i delar av miljön. Varsam hantering av de utpekade byggnaderna.

16. Snipen – Furufjäll - Hästhagen

Kort beskrivning: Karaktäristisk torpmiljö från 1800-talet med enkelstugor och torplämningar i traditionella bebyggelselagen kring en mindre dal. Kuperat småskaligt odlingslandskap av åker- och betesmark, till viss del igenväxt.

Motivering: Välbevarad torpmiljö i småskuret kulturlandskap med värdefull äldre bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Bevarad torpmiljö. Fortsatt öppet landskap. Varsam och begränsad bebyggelseutveckling, med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild. Varsamt hanterade byggnader.

17. Torp - Bråland

Kort beskrivning: Herrgårdsmiljöer i öppet odlingslandskap utmed Örekilsälven. Bybebyggelse på åsrygg. Värdefulla industrihistoriska lämningar efter sågverk, kvarnar och flottning. Stort område med gravfält på åsrygg. Riksintresse för kulturmiljövården.

Motivering: Mycket värdefull industrihistorisk miljö med lämningar efter betydande kvarn- och sågverksamhet knuten till Torps herrgård och Brålands gård. I miljön ingår även mycket värdefulla fornlämningar och ett öppet odlingslandskap samt by på åsrygg med äldre bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Bevarad fornlämnings-, bebyggelse- och industrihistorisk miljö. Fortsatt öppet landskap. Varsam bebyggelseutveckling med bibehållen bebyggelsebild.

18. Svarteborg - Köpestad

Kort beskrivning: Fornlämningar av järnålderskaraktär, kyrkomiljö med gästgiveri och skola samt äldre vägsträckning visar på ett landskap med lång historia av brukande. Ett öppet och välhävdad odlingslandskap framhäver värdena ytterligare.

Motivering: Mycket värdefull fornlämningskoncentration med flera unika drag i anslutning till äldre vägsträckning och medeltida kyrka, samt sockencentrum med gästgiveri och skola. Välhävdad odlingslandskap med jordbruksanknuten bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Bevarade fornlämningar med bibehållet sammanhang i landskapet. Fortsatt öppet landskap, med bevarad miljö kring kyrkan och den äldre vägsträckningen. Varsam bebyggelseutveckling med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild.

19. Långevall – Aspång - Hermanseröd

Kort beskrivning: Fornlämningssmiljö med främst gravar och gravfält från järnåldern. Enligt traditionen har Aspångs försvunna medeltida kyrka legat här. Öppet odlingslandskap med betesmarker och äldre vägsträckningar samt jordbruksbebyggelse i traditionella lägen.

Motivering: Välbevarad fornlämningsmiljö i anslutning till odlingslandskap med jordbruksbebyggelse i traditionella lägen. Enligt traditionen platsen för en av Bohusläns försvunna medeltida kyrkor. I miljön finns välbevarad gårdsbebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarad fornlämningskoncentration, med bibehållet sammanhang i landskapet. Fortsatt öppet landskap. Varsam bebyggelseutveckling.

20. Hökärn - Fiskebo

Kort beskrivning: Öppet odlingslandskap med äldre gårdsbebyggelse, stenåldersboplatser och fornborg utmed Södra Bullaresjöns västra strand.

Motivering: Välbevarat odlingslandskap med gårdsbebyggelse i traditionella lägen med fägator och stengärdesgårdar. Fornlämningar i typiska sjönära lägen. I miljön finns välbevarad bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Fortsatt öppet odlingslandskap med bevarade värdefulla kulturlandskapselement och bebyggelse. Varsam bebyggelseutveckling i begränsad omfattning i dessa delar, med bibehållen bebyggelsebild. Varsamt hanterade byggnader.

21. Grinås – Bön – Hult - Påstigen

Kort beskrivning: Variationsrikt odlingslandskap i dalgång ned mot Kärnsjön med koncentration av förhistoriska gravar, framförallt kring Islandsjön. Landskapet innehåller jordbruksbebyggelse i traditionella lägen och en välbevarad torpmiljö, liksom en av Bohusläns första bilvägar.

Motivering: Välbevarad fornlämningsmiljö, med framför allt förhistoriska gravar, i ett karaktäristiskt öppet odlingslandskap med bebyggelse i traditionella lägen. I miljön finns värdefull bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarade fornlämningar med bibehållet sammanhang i landskapet. Fortsatt öppet landskap. Varsam bebyggelseutveckling, med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild.

22. Vaglen – Ellingebo - Näset

Kort beskrivning: Området utgörs av en äldre jordbruksmiljö med fornlämningar och odlingslandskap i sydöstra kanten av Kynnefjäll med en angränsande del av Örekilsälvens dalgång.

Motivering: Välbevarad kulturlandskaps- och fornlämningsmiljö med jordbruksbebyggelse i traditionella lägen. I miljön finns värdefulla lämningar som stenhägnader och vägsträckningar.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarade fornlämningar med bibehållet sammanhang i landskapet. Fortsatt öppet landskap. Varsam bebyggelseutveckling, med bibehållen landskaps- och bebyggelsebild.

23. Åboland

Kort beskrivning: Ett öppet och varierat odlingslandskap med gårdsbebyggelse utmed skogskanterna. Här finns även fornlämningar, en äldre vägsträckning samt en fältspatsgruva.

Motivering: Välbevarad odlingslandskaps- och fornlämningsmiljö med bebyggelse i traditionella lägen samt industrihistoriskt inslag i form av fältspatsgruva.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarade fornlämningar med bibehållet sammanhang i landskapet. Fortsatt öppet landskap. Varsam bebyggelseutveckling, med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild.

24. Fisketorp – Långön - Brattönsgård

Beskrivning: Öppen och kuperad långsträckt dalgång med kyrka och jordbruksbebyggelse i traditionella lägen på öar i landskapet. Backstugelämningar utmed lång fägata under Långön. Tidig industriell verksamhet under socknens största egendom, Brattönsgård. Centrumbildning vid Fisketorp med skolhus, ålderdomshem och affärer.

Motivering: Mycket värdefullt odlingslandskap med kyrka på medeltida kyrkplats och relativt välbevarad jordbruksbebyggelse i traditionella lägen. Bevarade lämningar efter industriell verksamhet under socknens största egendom, Brattönsgård. För landsbygden betydelsefull centrumbildning vid Fisketorp med bevarade skolhus, ålderdomshem och affärer. Värdefulla lämningar efter backstugebebyggelse utmed fägata med karaktär av tåbebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarade fornlämningar och bebyggelseämningar med bibehållet sammanhang i landskapet. Bevarad centrumbildning och miljö kring kyrkan med varsamt hanterade byggnader. Fortsatt öppet landskap med bevarade kulturlandskapselement. Varsam bebyggelseutveckling med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild.

25. Torp – Sörbo – Hajum

Kort beskrivning: Öppet odlingslandskap med förhistoriska gravar och gårds- och bymiljöer med lång kontinuitet av brukande. Kommunikationshistorisk miljö med gästgiveri, stenvalvbro och äldre vägsträckning.

Motivering: Mycket värdefull fornlämningsmiljö i öppet odlingslandskap med välhåvade hag- och betesmarker. Äldre jordbruksanknuten bebyggelse i traditionella lägen. Bevarade kulturlandskapselement som stengärdesgårdar och fossil åkermark. Värdefull

kommunikationshistorisk miljö med gästgiveri, väg, stenvalvbro och kvarnlämning. I miljön finns också mycket välbevarad bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Bevarad fornlämningskoncentration, med bibehållet sammanhang i landskapet. Fortsatt öppet landskap. Varsam bebyggelseutveckling med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild. Varsamt hanterade byggnader.

26. Ulkeröd – Ed – Hultane

Kort beskrivning: Öppet odlingslandskap kring Lerdalsälvens lopp med gårdsstrukturer utmed dalgångarnas sidor. Fornlämningskoncentration med bland annat hällkista och fornborg.

Motivering: Välbevarad fornlämningsmiljö, med en hällkista som en av de viktigare lämningarna, i ett karaktäristiskt öppet odlingslandskap med bebyggelse i traditionella lägen.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Bevarad fornlämningskoncentration, med bibehållet sammanhang i landskapet. Fortsatt öppet landskap. Varsam bebyggelseutveckling.

27. Sanne kyrka – Vassbotten

Kort beskrivning: Öppet och böljande odlingslandskap kring Sannesjöns södra del med fornlämningar, kyrkomiljö och jordbruksbebyggelse.

Motivering: Välbevarad odlingslandskaps- och fornlämningsmiljö i inlandet med kyrka och bebyggelse i traditionella lägen.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Fortsatt öppet landskap, med bevarad miljö kring kyrkan. Bevarade fornlämningar med bibehållet sammanhang i landskapet. Varsam bebyggelseutveckling med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild.

28. Örekilsälvens norra dalgång

Kort beskrivning: Dalgångslandskap som formats av Örekilsälvens lopp samt av odling och bete, med kyrka och jordbruksbebyggelse i traditionella lägen. Fornlämningskoncentration med främst gravar i typiska lägen för Bohusläns inland. Riksintresse för kulturmiljövården.

Motivering: Mycket värdefull odlingslandskaps- och fornlämningsmiljö, samt värdefull kyrkomiljö och jordbruksbebyggelse med lång kontinuitet i landskapsutnyttjandet. Kommunikationshistoriskt viktig knutpunkt och vägsträckning. I miljön finns välbevarad bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Bevarad fornlämningskoncentration, med bibehållet sammanhang i landskapet. Fortsatt öppet landskap, med bevarad jordbruksbebyggelse och miljö

kring kyrkan. Varsam bebyggelseutveckling med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild.

29. Keddebo

Kort beskrivning: En mindre jordbruksbygd vid östra stranden av Södra Kornsjön på Kynnefjäll med äldre bebyggelse samt ett småskaligt odlingslandskap.

Motivering: Välbevarat småskaligt odlingslandskap med välbevarad äldre bebyggelse. I miljön finns en fornlämning i typiskt sjönära läge.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Fortsatt öppet landskap. Varsam bebyggelseutveckling, med bibehållen bebyggelse- och landskapsbild. Varsamt hanterade byggnader. Bevarade fornlämningar med bibehållet sammanhang i landskapet.

30. Kynnefjäll

Kort beskrivning: Två separata bebyggelsemiljöer på det höglänta Kynnefjällsområdet, fjällgårdarna Östra och Västra Fjället respektive Kasebo. I Kasebomiljön ingår även kvarnlämningar samt Vaktarekullen, där de boende på Kasebo via ett torn hade som uppdrag att hålla utkik efter skogsbränder.

Motivering: Välbevarade och mycket värdefulla små gårdsmiljöer i fjälllandskap med mycket välbevarad äldre bebyggelse. I miljön finns värdefulla lämningar som fossil åkermark, fägator och kvarnlämningar.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Bevarade bebyggelsemiljöer. Mycket varsam bebyggelseutveckling endast i begränsad omfattning. Mycket varsamt hanterade byggnader. Fortsatt öppet landskap kring Kasebo. Bevarade kulturlandskapselement som stengärdesgårdar och fossil åkermark. Bevarade fornlämningar med bibehållet sammanhang i landskapet.

31. Kaserna

Kort beskrivning: Välbevarad torpmiljö vid sjön Vassbotten som var filosofen Pontus Wikners barndomshem. Flottningslämningar och två broar vid Vassbottens utlopp i Munkedalsälven. Fyndrika boplatser från äldre stenålder med högt vetenskapligt värde.

Motivering: Välbevarad torpmiljö med personhistoria samt broar och flottningslämningar, som tillsammans med boplatser från stenåldern speglar äldre tiders varierade resursnyttjande utmed Munkedalsälven. I miljön finns välbevarad och värdefull bebyggelse.

Mål och Rekommendation för kulturvården: Bevarad bebyggelsemiljö. Bevarad fornlämningskoncentration samt bevarade flottningslämningar

och broar. Varsam bebyggelseutveckling. Varsamt hanterade byggnader.

32. Hällevadsholm

Kort beskrivning: En tvådelad miljö vars södra utbredning omfattar delar av ett stationssamhälle med omgivande affärsbebyggelse samt villa- och verksamhetsbebyggelse från mitten av 1900-talet. Här finns också Steneheds gravfält och andra fornlämningar från järnåldern. Den norra utbredningen inrymmer stenindustrilämningar, äldre vägsträckning samt lastageplats vid Bohusbanan.

Motivering: Värdefull bebyggelsemiljö representativ för stationsmiljöer utmed Bohusbanan, och som har en tydlig historisk koppling till Hällevadsholms framväxt som samhälle. I miljön finns värdefull samhälls- och näringsbebyggelse från tiden omkring sekelskiftet 1900 fram till 1950-1960-talen samt värdefulla industrihistoriska lämningar. I miljön finns dessutom mycket värdefulla fornlämningar.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarad station, gårdsbebyggelse och utpekad bebyggelse från 1900-talets första hälft. Bevarade stenindustrilämningar. Mycket varsam bebyggelseutveckling i anknytning till stenbrotten. Varsam hantering av de utpekade byggnaderna. Bevarad fornlämningsmiljö.

33. Skottfjället

Kort beskrivning: Höglänt fjällområde med många välbevarade torplämningar, främst från 1800-talet, samt enstaka bevarade äldre hus. Lämningar från utmarksbruket, exempelvis stengärdesgårdar, kolningsgropar och torvtorkningshus.

Motivering: Stort antal välbevarade och mycket värdefulla torplämningar i fjällandskap med inslag av autentisk äldre bebyggelse. I miljön finns välbevarade lämningar knutna till torpen och utmarksbruket som stenhägnader, torvtorkningslador och fossil åkermark. Sammantaget speglar miljön livsvillkoren för många torpare för 100–200 år sedan.

Mål och Rekommendation för kulturvärden: Bevarade torplämningar och äldre bebyggelse. Varsam bebyggelseutveckling, i skogsmiljön endast i mycket begränsad omfattning. Bevarade fornlämningar med bibehållet sammanhang i landskapet. Fortsatt varsamt skogsbruk.

Strategi för långsiktigt kulturmiljöarbete i Munkedal

För en kommun som Munkedal är kulturmiljöerna en oskiljaktig del av identiteten och attraktionskraften. Väl vårdade och tillgängliggjorda utgör kulturmiljöer en resurs både för identitetsskapande och för utveckling, såväl för besöksnäring som föreningsliv.

Kulturmiljöerna är inte statiska, de förändras över tid. De påverkas av generella förändringar i samhället och "tidens gång", men de kan också påverkas av specifika insatser, exploateringar eller andra åtgärder.

Det är en resurs som måste brukas, förvaltas och låta förändras på ett hållbart sätt, så att man kan bibehålla de värden som gör miljöerna uppskattade och ger dem dess karaktär.

Kulturmiljöer - en resurs i kommunal utveckling

Arbetet med kulturarv och kulturmiljöfrågor handlar om utveckling, bruk och bevarande. Detta kan för Munkedal fångas i ett strategiskt ställningstagande:

Kulturmiljöerna är en del av Munkedals identitet och attraktion. Munkedals kulturmiljöer ska därför vara väl omhändertagna, angelägna och tillgängliga för alla. Munkedals kulturmiljöer är en resurs för kommunens långsiktiga utveckling.

Ställningstagandet består av flera delar:

- **Kulturmiljöerna är en del av Munkedals identitet och attraktion.** Kulturhistorien och dess miljöer bygger tillsammans med natur, näringsliv, kulturliv med mera upp den komplexa helhet som utgör identiteten för Munkedals kommun. Kulturmiljöerna är också viktiga komponenter i det som gör kommunen attraktiv.
- **Kulturmiljöerna ska vara väl omhändertagna.** För att kulturmiljöerna ska kunna fortsätta vara en resurs, måste de tas om hand, vilket dels handlar om vård och skötsel, dels om att de hanteras varsamt i frågor om planering och byggande. Därför finns en tydlig koppling till både långsiktiga samhällsplaneringsfrågor som löpande hantering i frågor om bygglov och detaljplaner.
- **Kulturmiljöerna ska vara angelägna och tillgängliga för alla, och en resurs för kommunens långsiktiga utveckling.**

För att man ska kunna och vilja ta del av kulturmiljöerna måste man ha en relation till dem, och de bör också vara möjliga att besöka och att förstå. Bäst relation får man om de kan brukas: Som upplevelse, för undervisning och kunskapsförmedling, och för utveckling.

Målbilden tar stöd i de nationella kulturmiljömålen

Denna målbild ansluter till de nationella kulturmiljömålen från 2014. Enligt dessa ska arbetet med kulturmiljöer främja

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

Det första målet innebär att kulturmiljöerna ska spegla hela samhällets historia, och att de ska tas om hand och brukas för lokal utveckling. De andra och tredje målen innebär att människor ska göras delaktiga i arbetet med att ta om hand och utveckla kulturmiljöerna, som också ska göras tillgängliga för alla och nyttjas exempelvis i skolundervisning. Det fjärde målet innebär att kulturmiljöfrågor ska vara en integrerad och jämbördig del i framtida samhällsutveckling.

- Munkedals kulturmiljöer är väl omhändertagna

Delmål:

- Kulturmiljöfrågorna hanteras i planeringen jämbördigt med andra allmänna intressen.
- Det finns ett aktuellt och uppdaterat kulturmiljöunderlag.
- Det finns handläggarstöd för kulturmiljöerna som ger effektiv handläggning.
- Fastighetsägare har tillgång till den information som behövs för att tillvarata kulturvärden.

Kulturvärden är ett av de allmänintressen som pekas ut i miljöbalken, och de behöver därför hanteras jämbördigt med andra intressen i samhällsplaneringsfrågor.

För en kommun som Munkedal är det en utmaning att med rimlig arbetsbelastning hantera de många intressen som påverkar den framtida utvecklingen. Därför behövs också aktuella och effektiva handläggarstöd i kulturmiljöfrågor, liksom rutiner för att få in kulturhistoriska bedömningar tidigt i processerna.

Ansvar för att ta hand om kulturarvet är gemensamt och delas av alla, var och en utifrån sitt ansvarsområde: Allmänhet, föreningsliv, fastighetsägare, kommun, och stat. Det är därför viktigt med information tillgänglig för att stötta fastighetsägare i att göra rätt.

- Munkedals kulturmiljöer är angelägna och tillgängliga för alla

Delmål:

- Kulturmiljöerna är tillgängliggjorda genom vård och information, till nytta för såväl allmänhet som besöksnäring.
- Kulturmiljöerna används som utbildningsresurs.
- Kulturarvsföreningar är involverade i kulturmiljöarbetet.

Det måste vara möjligt att besöka kulturmiljöerna, både fysiskt och digitalt, och ta del av de upplevelser de ger. Det innebär vård- och informationsinsatser. Det är viktigt att miljöerna och informationen om dem kan nyttjas exempelvis i skolundervisningen, för att göra dem angelägna för nya generationer. Därför behövs material som underlag för skolans arbete. Det är också viktigt att det finns en delaktighet i hur kulturmiljöarbetet bedrivs, och här är de lokala kulturarvsföreningarna en resurs att bygga vidare på.

- Munkedals kulturmiljöer är en resurs för långsiktig utveckling

Delmål:

- Ett aktivt arbete med kulturmiljöer som positiv utvecklingsfaktor för såväl näringsliv som föreningsliv.
- Tillgängliggör kulturmiljöer genom vård och information.

Kultur och natur är kommunens två fokusområden i arbetet med besöksnäringen, som är en viktig näringsgren för Munkedal. Därför finns en naturlig koppling mellan kulturmiljöarbetet och arbetet med utvecklingsfrågor. Kulturmiljöerna är en viktig beståndsdel i det som gör en plats attraktiv.

Därför behöver både besöksnäringens aktörer, besökare och kommuninvånare på ett enkelt sätt få tillgång till platsernas historia. Man behöver också ha åtkomst till sådana historiska platser som inte i sig själva är enkelt tillgängliga.

Kulturmiljöer i ett förändrat klimat

Delmål:

- Klimatanpassningsåtgärder som berör kulturmiljöer sker med hänsyn till miljöernas kulturvärden.
- Vid analyser inför klimatanpassningsåtgärder som berör kulturmiljöer ska kulturvärden finnas med bland de kriterier eller faktorer som ingår i analysen, och kulturhistorisk kompetens medverka i processen.
- Flexibilitet i val av lösningar ska så långt möjligt tillämpas.

Kulturmiljöer och andra kulturlämningar kommer att påverkas av klimatförändringarna. Hur och när detta blir påtagligt varierar med vilken typ av kulturmiljö eller objekt det är frågan om. Även naturgeografin spelar in, låglänta strandpartier påverkas exempelvis mer av havsnivåhöjningar än vad brantare kustpartier gör.

Merparten av påverkan ligger ett antal år fram i tiden, exempelvis havsnivåhöjningen går inledningsvis relativt sakta, för att accelerera efter omkring 2050. Se vidare bilaga 1 för utförligare analys hur klimatförändringar kan komma att påverka kulturmiljöerna i Munkedals kommun.

Sammanfattningsvis visar analysen att klimatförändringarnas påverkan på kulturarvet i Munkedals kommun kan bedömas som måttlig. Havsnivåhöjningarnas effekter blir exempelvis begränsad i Munkedal, eftersom det finns relativt få kulturlämningar eller bebyggelse i sådana vattennära lägen som blir direkt påverkade av detta.

Munkedal har förhållandevis stora arealer med skog och odlingslandskap, det vill säga produktionsmarker. Kulturlämningar i dessa lägen kommer påverkas löpande av förändringar i bruket av dessa marker, men här är klimatförändringarna endast en del av de förändringsfaktorer som styr utvecklingen.

Andra relevanta strategiområden

Visionsdokument

Ett visionsdokument är ett överordnat styrdokument, som visar på ett önskvärt framtida tillstånd, och därmed på verksamheternas inriktning. Denna inriktning ska återfinnas och fördjupas eller förtydligas i övriga styrdokument.

I visionen fångar man upp vilka tillgångar inom kommunen som är viktiga att vårda och utveckla, tillsammans med de frågor som rör framtiden.

Kulturmiljöfrågorna är i detta sammanhang relevanta för de delar av kommunens vision som handlar om att invånare ska må bra och trivas med livet och känna sig stolta, ha en kreativ och spännande miljö, kunna vara delaktiga, och att tillväxten sker på ett hållbart sätt.

Kulturmiljöerna utgår också en del av det mervärde som finns i utgångspunkten för Munkedals visionsdokument: "Munkedal – mer av livet".

Den historiska förankring som kulturmiljöerna kan förmedla är en del i det livslånga lärandet. De upplevelser som kulturmiljöerna kan ge blir en del av ett varierande utbud inom natur, kultur och fritid. Kulturmiljöernas behov av en varsam utveckling är en tillgång i arbetet med ett hållbart samhälle, där man tar vara på de resurser som finns.

Strategier för konst, offentlig miljö och Gestaltad livsmiljö

En del av kulturmiljöernas innehåll berör frågor om arkitektur, gestaltning och det offentliga rummet. Det gäller oftast bebyggelsemiljöer, men i Munkedal har man också arbetat med offentlig konst också i andra typer av kulturmiljöer.

Dessa frågor är aktuella inte minst inom politikområdet Gestaltad livsmiljö. Gestaltad livsmiljö fokuserar på hur arkitektur, form och design på olika sätt formar samhället och invånarens vardag och hur de kan bidra till att lösa samhällets utmaningar. 2018 antogs ett nytt nationellt mål för arkitektur, form och design:

"Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön. Det ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden,
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids,
- det offentliga agerar förebildligt,

- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas,
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla, och samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

Arkitektur och estetisk utformning är naturligtvis en viktig del av detta, men frågan är större och handlar också om demokrati och social inkludering, om tillgänglighet, om barnperspektiv, om kulturhistoriska värden, om tätort och landsbygd, om offentlig konst, om kreativa miljöer, och om samhällsplanering i stort.

Att ha en strategi för att hantera kulturvärden är en del i att skapa en god gestaltad livsmiljö för kommunens invånare och besökare. Omhändertagandet av kulturmiljövärden har stor betydelse för att uppnå hållbara och attraktiva livsmiljöer. Det gäller både hur framtida bebyggelse placeras och utformas och om hur man tar hand om och utvecklar befintlig miljö och bebyggelse. Dessa frågor behöver därför vara integrerade och tas till vara i plan- och byggprocesser.

Ett mål kan vara att skapa goda processer för den samverkan mellan olika intressen och professioner som krävs för att uppnå bra resultat. Det gäller naturligtvis inte enbart för kulturmiljörelaterade frågor. En omsorgsfullt gestaltad livsmiljö är en tillgång var den än kan skapas.

Strategier för näringsliv, turism och besöksnäring

Kulturvärden är en tillgång och resurs inom turism och besöksnäring, och därmed också för den del av näringslivsstrategier som berör dessa delar av näringslivet.

Detta gäller i synnerhet för ett landskap som Bohuslän, för vilket besöksnäringen är en viktig del av näringslivet. Kulturmiljöerna är ofta en del av det som bygger attraktionen när man arbetar med att utveckla en destination. Det kan vara så att historien och de bevarade lämningarna är en direkt del av besöksmålets innehåll, men det kan också vara så att kulturmiljöerna mer indirekt är med och skapar den atmosfär och upplevelse som är en del av besöksmålets attraktion.

Strategier för friluftsliv

Många kulturmiljöer är en tillgång också för det rörliga friluftslivet. Även naturmiljöer är en resurs i detta sammanhang, och framförallt finns det ofta en kombination av natur- och kulturvärden som gör miljöerna attraktiva för friluftslivet. Iordningställande för friluftslivet innebär därför också att man tillgängliggör natur- och kulturvärden för allmänheten.

Kulturmiljöer i ett förändrat klimat

För att kunna se kulturmiljöfrågan också i ett klimatperspektiv, har klimatförändringarnas påverkan på kulturmiljöerna belysts utifrån tillgängliga prognoser för framtida klimat i Sverige.

Generellt

Klimatförändringarna kommer successivt att på olika sätt påverka planeringsförutsättningarna för flertalet samhällssektorer. Så även kulturmiljöfrågorna. Dels är det själva klimatförändringarna, och dels är det de åtgärder vi gör för att antingen bromsa klimatförändringarna eller för att hantera deras effekter.

Effekterna av klimatförändringarna kommer att variera för olika kommuner, beroende på det geografiska läget i landet och på hur naturgeografin ser ut lokalt.

Därför finns i inledningen av denna analys en beskrivning av hur det framtida klimatet troligen kommer att bli. Underlaget för denna prognos är det material kring framtidens klimat som finns tillgänglig via SMHI på sidan www.smhi.se/klimat/. Precis hur utvecklingen faktiskt blir beror på flera faktorer, inte minst i vilken takt utsläppen av växthusgaser kan minskas. Beskrivningarna nedan ska därför inte ses som precisa, utan som trender hur förändringarna kommer att bli.

Som underlag för bedömning hur kulturarvet kommer påverkas av klimatförändringarna finns utredningen "Kulturarv för framtida generationer – Med klimatperspektiv på Västsveriges kulturarv" (Länsstyrelsens rapport 2016:48) kompletterat med kommunvis genomgång (Länsstyrelsens rapport 2016:48 bilaga 2).

Analysen utgår från tidshorizonten 2100 och utgår från utsläppsscenarioet RCP8,5. Den är gjord med hjälp av de klimatdata som SMHI tillhandahåller, dels som uppdaterade kartskikt och scenarier via SMHI:s hemsida, dels via länsvisa rapporter. För det framtida klimatet i Västra Götaland finns "Framtidsklimat i Västra Götalands län – enligt RCP-scenarier" (SMHI Klimatologi Nr 24, 2015) med komplettering av framtida havsnivåer "Framtida havsnivåer i Sverige" (SMHI Klimatologi Nr 48, 2017), och "Data för framtida medelvattenstånd per kustkommun" (SMHI 20180123).

Nya eller uppdaterade rapporter och underlag utkommer löpande. Länsstyrelsen i Västra Götaland har tagit fram en sammanställning av tillgängliga underlag i rapporten "Riskanalyser i ÖP - planeringsunderlag och förslag på metoder" (Rapport 2020:10).

Problemområden orsakade av klimatförändringarna

I Västsverige som helhet (Västra Götalands och Hallands län) har följande problemområden identifierats, som direkt eller indirekt påverkar kulturarvet:

- Stigande havsnivå, med åtföljande nya översvämningarnivåer
- Höga flöden och nivåer i sjöar och vattendrag, orsakade av ökad nederbörd, med åtföljande översvämningar, erosion och ökade skredrisker.
- Den påverkan i tätortsmiljöer på de samlade kulturvärdena som kan bli effekten av såväl klimatförändringarna själva, som av klimatanpassningsåtgärder.
- Ökade risker för sårbara historiska byggnader, liksom ökade risker för arkiv och samlingar som finns i byggnader som påverkas av klimatförändringarna.
- Det biologiska kulturarvet påverkas. Förändrade växtförutsättningar, i form av högre medeltemperaturer, längre växtperioder, ökad årsnederbörd, torrare somrar mm, kanske också förändrat växtmaterial, kommer påverka förutsättningarna för att bibehålla önskade utseenden på kulturhistoriskt värdefulla kulturlandskap, parker och trädgårdar.
- Kulturhistoriskt värdefulla objekt och lämningar som finns i skogs- och jordbrukslandskap kommer indirekt att påverkas, i och med att förutsättningarna för produktionens bedrivande kommer att förändras, t ex genom allt blötare marker med risk för körskador, etc.

Framtida klimat inom Munkedals kommun

Generellt kommer det framtida klimatet i Västsverige präglas av en högre havsnivå, ökad nederbörd, samt några grader genomsnittlig högre temperatur. Dessutom följd effekter av detta.

De västliga och lägre delarna i Munkedals kommun kommer att ha ett mer kustnära lite mildare klimat, medan de östliga och ofta lite högre belägna delarna ett lite svalare inlandsklimat.

Temperatur

Temperaturhöjningen innebär flera saker. Den mest påtagliga förändringen är de mildare vintrarna. Snö som ligger kvar kommer bli

mindre vanligt, och en större del av nederbörden under vintern kommer att falla som regn. Likaså kommer tjäle att vara mer sällsynt, med åtföljande problem att exempelvis köra ut virke ur skogen. Förändringen kommer troligtvis att vara något större i de inre östliga delarna av kommunen, jämfört med idag.

Dessutom kommer det att vara fuktigt i luften under större del av vinterhalvåret, när perioderna med minusgrader (och därmed torr luft) kommer vara färre. Det kan påverka utvecklingen av exempelvis påväxt på byggnader av till exempel svartmögel och alger.

Temperaturhöjningen leder också till att den temperaturmässiga växtperioden kommer att förlängas jämfört med hur det varit hittills, med i storleksordningen ungefär en månad fram till 2050 och omkring två månader 2100, med variationer inom kommunens olika delar.

Nederbörd

Det kommer vara en påtaglig ökning av årsmedelnederbörden, det vill säga medelvärdet för hela årets nederbörd. Ökningen kommer dock vara störst under vinterhalvåret, liksom i höglänta områden. En avsevärt mindre mängd nederbörd kommer, som nämnts ovan, att falla som snö.

Dessutom kommer det bli fler sammanhängande perioder med regn. Samtidigt kommer troligen också sammanhängande perioder utan regn att bli vanligare, särskilt under sommarhalvåret. Sammantaget leder detta till en successivt mer "polariserad" nederbördssituation, med både mycket regniga perioder och torrperioder. Torrperioder kommer att uppträda främst under sommarhalvåret.

Detta är alltså medelvärden sett över flera år. Det kommer fortsatt att vara stora variationer mellan enskilda år.

Flöden i vattendrag

Minskade snömängder tillsammans med ökade regnmängder under vinterhalvåret innebär att perioden med vårflood efter snösmältningen kommer att minska i betydelse och försvinna helt under många år. I stället kommer flödena i vattendrag vara mer direkt kopplade till nederbörden. Problematiskt höga flöden med tillhörande risker för såväl översvämningar som skred kommer bli vanligare.

Havsnivåhöjning

Havet längs Bohuskusten kan komma att stiga med 0,7 – 0,8 m fram till år 2100, kanske mer. Själva havsnivån beräknas höjas med i storleksordningen en meter, men motverkas något av landhöjningen.

Effekterna av detta varierar med hur topografin ser ut. Vid låglänta strandområden blir påverkan större, dvs en större yta påverkas, jämfört med mer branta partier.

Påverkan på kulturarvet i Munkedal

Generellt

En närmare beskrivning inom de olika typerna av klimatteffekter och vilka miljöer eller objekt som påverkas följer här nedan.

Problem på grund av höga flöden i sjöar och vattendrag

Ökade nederbörd, liksom fler sammanhängande perioder med nederbörd, kommer öka de tillfällen då det är höga nivåer i sjöar och vattendrag, med åtföljande översvämningar. Det blir också fler tillfällen med kraftigare flöden i vattendragen. Som nämnts ovan kommer dock tillfällen med vårflod att minska.

Detta kan vara problematiskt för kulturlämningar som ligger i anslutning till sjöar och vattendrag. Det kan vara kvarn- och såglämningar, men också äldre lämningar. Många av dessa lämningar är inte registrerade.

Problematiken kan vara att de drabbas av översvämning, men också att de vid höga flöden då de kan hotas av erosion och skred. Kulturlämningar i anslutning till vattendrag kan också utgöra hinder för fri vattenväg. När det finns skredrisker kan kulturlämningar också påverkas av skredsäkringsåtgärder.

I Munkedals kommun kan påverkan på kulturarvet bedömas som måttlig utifrån tillgängliga data. Det finns visserligen höga skredrisker på flera platser, men relativt få kulturlämningar finns inom dessa områden. Genom kommunen rinner Örekilsälven och Munkedalsälven, ett vattensystem som kartlagts för höga flöden och nivåer enligt MSB:s landsomfattande bedömning av betydande översvämning-risker. Längs dessa vattendrag kan följande problematik identifieras vad gäller översvämningar:

- I Örekilsälvens övre dalgång ner till Kärnsjön är det främst de låglänta stränderna som påverkas. Här finns boplatser, bland annat vid Gunnarsbo naturreservat, som vid höga nivåer och höga flöden riskerar att erodera. Vid biflöden Hajumsälven, vid Sörbo, finns en stenvalvbros.
- Den nuvarande såganläggningen vid Lilla Röd (Väster om Hedekas) kan påverkas av höga nivåer och flöden.
- I Kärnsjöns strandkanter finns flera boplatser som kan påverkas vid höga nivåer. I dess södra del, liksom i Örekilsälvens nedre

del, finns ett flertal flottningslämningar i strandkant och vattenbryn, som kan påverkas av framför allt höga flöden. Vid Borgmästarbruket och Brålandsfallet finns lämningar i direkt anslutning till vattenfåran.

- Omformuleringsförslag: I Viksjön, som ingår i Munkedalsälvens system, finns flottningslämningar som kan påverkas. Där finns också låglänta strandängar, vid Vågsäter, som kan översvämmas.
- När det gäller risker för skred och erosion kan följande problematik identifieras i Munkedals kommun:
- I kommunen finns flera skredkänsliga områden, inte minst i anslutning till Örekilsälven. Det finns hög risknivå längs Örekilsälvens hela lopp, inklusive biflöden, som riskerar att påverka kulturmiljöer och kulturlämningar utmed hela sträckningen. Två riksintresseområden finns längs älven, riksintresset Örekilsälvens dalgång i den övre delen av loppet och Torp-Munkedal i den nedre delen.
- Vid Hensbacka kan det uppstå risker för skred i Åsanebäcken kring Hensbacka herrgård vid kraftiga regn. Framförallt är det då Hensbackaboplatsen (som är en av de äldsta stenåldersboplatserna i Bohuslän) som riskerar att påverkas.

Påverkan på historiskt värdefulla byggnader

All bebyggelse kommer påverkas främst av att klimatet blir fuktigare, och så även kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Det är framförallt de ökande nederbördsmängderna, med risker för läckage och därmed tydligare krav på fungerande avvattning och löpande underhåll. Likaså det faktum att det under en större del av året kommer vara fuktigt och med dålig uttorkning. Mögel- och algpåväxt kommer att gynnas av detta, liksom även mer allvarliga angrepp av röta eller skadegörare.

Merparten av dessa problem kommer att hanteras inom ramen för löpande underhåll och reparationer. Det blir då viktigt att detta görs varsamt och med hänsyn till bebyggelsens kulturvärden, så att inte byggnadernas utseende och karaktär påverkas mer än nödvändigt.

En mindre andel av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen är mer känslig, eller mer utsatt än andra genom exempelvis sin placering. Byggnader nära vatten och med en nästan konstant fuktig miljö är ett exempel, ålderdomliga byggnader på en hembygdsgård ett annat. Det kan också röra sig om känsliga interiörer som absolut inte får drabbas av inträngande vatten, även om byggnaden i övrigt är mer tålig.

I Munkedals kommun bedöms riskerna för direkt påverkan vara begränsad till ett mindre antal byggnader:

- Båda badhusen till Torreby slott kan påverkas av framtida översvämningar.
- Svarteborgs kyrka, kan få problem pga framtida ökad nederbörd, där otätheter i yttertaket riskerar orsaka skador på det målade innertaket.

Den mer generella frågan om ökat underhållsbehov, avvattningsystem etc, och hur dessa lösningar kan påverka kulturvärden är viktig att vara medveten om. Sådana åtgärder omfattas exempelvis av Plan och Bygglagens varsamhetskrav i både 8 kap 17§ (ändring) och 8 kap 14§ (underhåll), oavsett om åtgärderna är bygglovspliktiga eller ej.

Påverkan på historiskt värdefulla kulturlandskap, parker och trädgårdar

Förutsättningarna för skötsel av kulturpräglade odlingslandskap med särskilt höga kulturvärden kommer att förändras. Detta är ofta inte de reguljära odlingsmarkerna, utan mindre områden som anses särskilt värdefulla. Ibland är de delar i naturreservat.

För dessa marker är det viktigt att de specifika värden och karaktärer som finns också kan bibehållas utan allt för stora förändringar. Detta kan bli svårare, exempelvis när risken för igenväxning ökar i och med generellt förbättrade växtbetingelser (längre växtsäsong, fuktigare, mildare), vilket leder till större behov av skötsel och hävd. I dessa landskap finner man också en biologisk mångfald, liksom markslag och landskapselement som är karaktäristiska för markernas brukande under århundraden. Kan inte dessa bibehållas påverkas landskapets värde negativt.

i Munkedals kommun kommer tillväxtbetingelserna för växter och djur i värdefulla kulturpräglade landskap generellt att bli mer gynnsamma, med ökade behov av hävd för att bibehålla de biologiska kulturvärdena, önskad karaktär och läsbarhet.

- I kommunen kan särskilt nämnas kulturvärdena i landskapen vid Västra Fjället på sydöstra Kynnefjäll.

Också anlagda gröna miljöer (parker, trädgårdar, kyrkogårdar etc) kan ha kulturhistoriska värden som påverkas. I parker och trädgårdar kommer tillväxtbetingelserna generellt bli mer gynnsamma, vilket leder till ökat behov av skötsel för att bibehålla önskad karaktär. Det handlar om ökad årsmedeltemperatur, ökad årsnederbörd och förlängd

växtsäsong, liksom risker för skadegörare. Likaså att det kan bli svårare att hitta historiskt rätt sorts växtmaterial.

Perioder av torka, främst sommartid, kan komma att bli en utmaning genom ökade bevattningsbehov och tuffare villkor för vissa växter.

För kyrkogårdarnas karaktär är de klassiska parkträden (alm, ask, lind, oxel) ofta viktiga för deras upplevelse och karaktär. Här har redan sjukdomar som almsjuka och askskottsjuka kommit att påverka trädbestånden och val av trädslag vid omplantering. Om det kommer nya sjukdomsangrepp och hur de påverkas av klimatförändringarna är svårt att uttala sig säkert. Man får betrakta detta som en risk som finns redan idag, och som eventuellt kan accentueras längre fram.

I Munkedals kommun kan dessa risker bedömas som måttliga, och gäller främst

- Alla kyrkogårdar i kommunen har trädplantering i någon form, men det är främst på kyrkogårdarna i Svarteborg, Bärfendal, Krokstad, Sanne och Foss som träden idag utgör en större del av kyrkogårdarnas upplevelsevärde.
- Torreby slott omges av en parkmiljö med många olika trädslag. Parken har visserligen blivit starkt påverkad av att man anlagt en golfbana, men träden är fortsatt en mycket viktig del av värdet i kulturmiljön.

Påverkan på kulturlämningar i skogsmark

Klimatförändringarna kommer innebära att skogsbrukets förutsättningar kommer att förändras. Jordbrukets förutsättningar påverkas också av andra faktorer, och på lång sikt är det svårt att förutsäga vilka delar i jordbrukets utveckling som framförallt är påverkade av klimatförändringarna.

En ökad närvaro av skogsbruksåtgärder i kombination av klimatbetingade förändringar kommer att öka risken för skador på kulturlämningar i skogsmiljö. I och med att vintrarna blir utan tjäle, samtidigt som nederbörden ökar, så ökar exempelvis risken för körskador. Ökade skador från skadedjur kommer att leda till snabbare avverkning, med åtföljande behov av att forsla bort timret. Det finns ingen specifik åtgärd som kan motverka denna påverkan, utan här rör det sig om varsamhet vid arbeten i skogsmarker, liksom information och uppmärksamhet. Vidare ökar troligen behovet av att hantera vattenmängder exempelvis genom dränering.

Det som riskerar att drabbas är främst yttäckande lämningar, som exempelvis boplatser, gravfält, torplämningar och spår av äldre odlingar, skogsbete och stengärdesgårdar.

Det finns en stor mängd kulturlämningar i skogsmarkerna. En del finns registrerade som fornlämningar, men de flesta skogsmarker är inte fullständigt inventerade. Skogsmarkerna innehåller ofta betydligt fler kulturlämningar än vad som idag är känt.

Riskerna för att kulturarv i skogsmark skadas är redan idag påtaglig, och risken kommer sannolikt att öka. Möjligen kan detta motverkas för de kända och registrerade kulturlämningarna genom en allt mer utvecklad tillgång till digital information om var lämningarna finns, liksom inventeringsinsatser för att identifiera de lämningar som ännu inte är kända.

- I Munkedals kommun gäller detta främst Skottfjället, Kynnefjäll, skogsområdena öster och väster om Kärnsjön.

Påverkan på kulturlämningar i jordbruksmark

Klimatförändringarna kommer innebära att också jordbrukets förutsättningar kommer att förändras. Jordbrukets förutsättningar påverkas också av andra faktorer, och på lång sikt är det svårt att förutsäga vilka delar i jordbrukets utveckling som framförallt är påverkade av klimatförändringarna.

Faktorer som kommer att påverka jordbruket är stigande temperaturer, ökande årsmedelnederbörd och förlängda växtsäsonger. Likaså nya eller förändrade grödor kan påverka hur jordbruket bedrivs. Vidare behovet av att hantera vattenmängder exempelvis genom dikningar, dränering, erosionsskydd och invallningar. Generellt är problemet mindre på sandjordar och större på lerjordar.

Jordbrukslandskapet är en viktig del i flera av kulturmiljöerna i Munkedal. Det som ur kulturmiljösynpunkt riskerar att påverkas är främst kulturlandskapselement i odlingsmarken, som exempelvis stenmurar, odlingsrösen, tegindelningar, brukningsvägar.

Men även landskapets helhetsbild och förståelsen av landskapet kan påverkas vilket också kommer att påverka. Den biologiska mångfalden kan också komma att påverkas.

I närtid kommer denna påverkan på kulturarvet vara begränsad, men kommer successivt att öka. I Munkedals kommun finns det risker för påverkan främst i landskapsavsnitten

- Hela Bärfendalsdalgången, från Åbyfjorden upp till Rom och Medbo.
- Slätterna kring Dingle och Håby.
- Tungenäset.

- Området kring Hede och Hedekas (Örekilsälvens övre dalgångslandskap).

Problem på grund av höjd framtida havsnivå

Detta kommer att vara ett mindre problem i Munkedal än i de övriga Bohuskommunerna som har längre kuststräcka. Generellt är det så att flertalet lämningar, undantaget strandängar, klarar själva havsnivåhöjningen. Däremot kan framtida översvämningsnivåer bli problematiska, om de påverkar anläggningar och bebyggelse.

I Munkedals kommun kan påverkan på kulturarvet av stigande havsnivåer bedömas som liten, eftersom det finns få låglänta områden inom kommunen. Följande problematik kan dock identifieras:

- Vid Skulevik, Knarrevik och Sältorna kommer strandängarna sannolikt att permanent hamna under vatten i och med den höjda havsnivån, vilket påverkar kulturlandskapets karaktär.
- De historiska lastageplatserna vid Gamla Saltkällan och Munkedals hamn, liksom kulturlämningarna utmed hela Saltkällefjorden, i första hand bryggämningar och husgrunder, kommer att påverkas av framtida översvämnings. Eftersom havsrelaterade översvämnings är relativt kortvariga, kommer dessa lämningar sannolikt att tåla att bli översvämmade.

Påverkan på samlingar och arkiv

Museisamlingar och arkiv kan påverkas om de byggnader de finns i är lokaliserade så att de är utsatta för exempelvis översvämningsrisk, eller om byggnaden i sig är känslig för fukt- och regnpåverkan. Exempel på det senare kan vara samlingar tillhörande hembygdsföreningar och som förvaras i äldre byggnader.

Med det underlag som finns till hands i nuläget har inga påtagliga risker kunnat identifieras. Huruvida det finns samlingar tillhöriga någon av hembygdsföreningarna och som förvaras i lokaler som är långsiktigt klimat känsliga bör dock klargöras.

Sammanfattning

Effekterna av klimatförändringarna skiljer inte ut sig från effekterna av andra faktorer som är aktuella redan idag, som exempelvis skredrisker och erosion, eller behovet av att röja och hålla kulturmarker öppna. Klimatförändringarna kommer däremot att i en del fall öka problematiken.

Generellt bedöms kulturvärdena i Munkedals kommun påverkas måttligt av de kommande klimatförändringarna. Ett antal enskilda

miljöer och objekt kommer dock att påverkas mer påtagligt, och här kan punktinsatser bli aktuella, i flera fall längre fram.

Klimatanpassningsåtgärder i vid mening kommer också att påverka kulturmiljöerna, i många fall långt tidigare än själva klimatförändringarna. Därför är det viktigt att kulturmiljöaspekten finns med när sådana åtgärder planeras.

Munkedal är en kommun med mycket odlingsmark, och även skogsmark, som utgör viktiga delar av värdet i landskapsbaserade kulturmiljöer. Här kommer klimatförändringarna att påverka förutsättningarna för det jord- och skogsbruk som bedrivs inom miljöerna, men det kommer också flera andra faktorer att göra. Landskapet kommer successivt att förändras, men att skilja ut klimateffekterna eller kulturmiljöaspekterna i detta skeende låter sig inte enkelt göras. Det är dock viktigt att kulturmiljöaspekten finns med som en av flera faktorer när man diskuterar landskapets framtid.